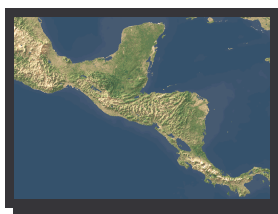

Bestridt virkelighet -

En studie av makt, kunnskap og geografi i
konflikt over utvikling i det sørlige Mexico

Hovedfagsoppgave i samfunnsgeografi

Marry-Anne Karlsen

Vår 2006

Institutt for Geografi
Universitetet i Bergen

Forord

Å skrive ei hovedfagsoppgave, kan av og til være et ensomt arbeid. Jeg vil imidlertid her benytte anledning til å takke alle de som har gjort dette arbeidet mindre ensomt gjennom deres støtte og hjelp.

Jeg vil først takke mine veiledere Peter Andersen og Vibeke Vågenes. Til Peter for din tålmodighet med de prioriteringer jeg har gjort disse årene, og for å være der når jeg har hatt behov for det. Til Vibeke for din entusiasme og oppmuntring gjennom den første fasen. Jeg skulle ha ønsket vi hadde fått muligheten til å fortsette samarbeidet. En videre takk til Prosjektet Challenging the State ved Institutt for Sosialantropologi for økonomisk støtte og for slik å muliggjøre en ekstra tur i felten.

Jeg vil også takke Zusanna, og ikke minst Tone, som bidro til å gjøre perioden i felt til den fantastiske opplevelsen det var. Takk også til Radikal Geografi Klubb for lærerike og utfordrende faglige diskusjoner, og spesielt til Asgeir, Håvard og Helene for gjennomlesning og gode kommentarer.

Til slutt vil jeg takke alle mine informanter og portåpnere. Uten dere hadde oppgaven aldri vært mulig.

Bergen juni 2006

Marry-Anne Karlsen

Abstract

The aim of this thesis has been to examine how the historical relation between power, knowledge and geography, that has helped shape reality in the third world through the practice of development, has been contested by alternative visions of society. The thesis thus explores what is the significance of different interpretations of the world. The intent has not been to show the error of one or the other ways of framing reality, but how they have informed and enabled actions and relations of power.

The analysis is based on a case study of the conflict that evolved around the development project Plan Puebla Panama and its encounter with the Zapatistas construction of autonomy in the southern part of Mexico. It can thus be seen as a conflict between two relatively clear alternative political projects, and as a part of a larger division in the Mexican society regarding indigenous people, and in the world at large over neoliberalism and globalisation. On a concrete level, the conflict over PPP in Chiapas has concerned the question of possible dislocation of villages in the Comprehensive Biosphere Reserve Montes Azules.

I have chosen to approach this case through a discursive perspective. Conflict over development in this way does not only appear to be about land and resources, but becomes also a question of meaning and knowledge. Discourse analysis has sometimes been criticised for lacking the necessary tools for concrete analysis of social and linguistic phenomenon and to be too concerned with language. I have tried to mitigate these problems by, on the one hand, focusing on the narratives told to justify the projects, and, on the other hand, to also consider the material aspect of the discourses by including institutions and how discourses produce space through images and practices.

Innholdsfortegnelse:

Forord	iii
Abstract	iv
Innholdsfortegnelse:	vi
Tabell- og figurliste:	viii
Akronymer og forkortelser	ix
Kapittel 1: Innledning	1
1.1 Innledning	1
1.2 Utvikling og konflikten over Plan Puebla Panama – en introduksjon	2
1.3 Problemstilling	3
1.4 Oppgavens struktur	4
Kapittel 2. Teoretisk rammeverk	6
2.1 Innledning	6
2.2 Postutviklingsteorier og utvikling som diskurs	7
2.3 Utviklingsdiskursen institusjonalisert	10
2.4 Globalisering og nyliberalisme	12
2.5 Produksjon av rom	15
2.6 Globalisering og produksjon av skala	17
2.7 Utvikling og motstand	19
2.8 Konkluderende betraktninger	23
Kapittel 3. Kontekst	24
3.1 Innledning	24
3.2 Mexico og Chiapas – et overblikk	25
3.3 Fra kooperativisme til nyliberalisme	28
3.4 Zapatistene	30
3.5 San Andrés-avtalen og spørsmålet om urfolks rettigheter	32
3.6 Konflikten over PPP	34
3.7 Oppsummering	37
Kapittel 4. Metodologiske betraktninger	38
4.1 Innledning	38
4.2 Tilgang til felt	38
4.3 Makt, subjektivitet og etikk	41
4.4 Generering av data	46
4.4.1 Skrevne kilder	46
4.4.2 Intervju	47
4.4.3 Feltsamtaler og observasjon	49
4.4.4 Oversettelser	50
4.5 Avgrensning	51
4.6 Oppsummering	53
Kapittel 5. Analytiske verktøy	54
5.1 Innledning	54
5.2 Semiotikk	55
5.3 Narrativer og narrativanalyse	57

5.4 Diskursanalyse	60
5.4.1 Handlingsbetingelsene i representasjoner, subjektposisjoner og diskursens materialitet	61
5.4.2 Kunnskap og makt i diskurser	64
5.5 Oppsummering	65
Kapittel 6. Det var en gang... - motstående narrativer om Mexico og utvikling	66
6.1 Innledning	66
6.2 PPP og det nyliberale utviklingsnarrativet om Mexico	67
6.2.1 Tingenes tilstand	67
6.2.2 Narrativets sekvens	69
6.2.3 Rollefordeling	71
6.2.4 Tilpassninger	73
6.3 Det alternative narrativet – 500 år med utbytting og motstand	74
6.3.1 Tingenes tilstand	75
6.3.2 Narrativets sekvens	76
6.3.3 Rollefordeling	80
6.4 Konkluderende betraktninger: sannhet, kunnskap og politikk	82
Kapittel 7. Bestridt rom	85
7.1 Innledning	85
7.2 PPPs rom – med kartet som utgangspunkt	85
7.2.1 Mentalt rom: Konstruksjonen av Mesoamerika	86
7.2.2 Materialisering av nyliberal utvikling 1: infrastruktur og inndeling av rom	89
7.2.3 Materialisering av nyliberal utvikling 2: Styringsstrukturer	91
7.3 Alternativt rom – med landsbyen som utgangspunkt	94
7.3.1 Mentalt rom: Et autonomt landskap	95
7.3.2 Materialisering av autonomi 1: styringsstrukturer	99
7.3.3 Materialisering av autonomi 2: sosiale institusjoner	103
7.4 Konkluderende bemerkninger: maktens kartografi	105
Kapittel 8. Maktkamp og tilfellet ”Nuevo Edén”	107
8.1 Innledning	107
8.2 Kampen om Lacandona – en fortelling om et sammenstøt	107
8.2.1 Bakgrunn	107
8.2.2 Ulovlige bosettinger eller autonome samfunn?	109
8.2.3 Lacandona: verdensarv eller urfolks habitat?	110
8.2.4 Om å leve med to realiteter – tilfellet ”Nuevo Edén”	114
8.3 Det taktiske spillet	117
8.3.1 Protagolistenes taktikker	117
8.3.1.1 Tilbakeholdelse av informasjon	118
8.3.1.2 Usynliggjøring	119
8.3.1.3 Pisk og gulrot	120
8.3.2 Motstandstaktikker	121
8.3.2.1 Eksempelets makt	121
8.3.2.2 Nettverksbygging	122
8.3.2.3 Trussel om vold	124
8.4 Konkluderende betraktninger: Taktikker, territorialitet og lokale sammenstøt	125
Kapittel 9. Konklusjon	126

9.1 Innledning	126
9.2 Utgangspunkt for analysen	127
9.3 Kunnskap, geografi og makt i konflikt over utvikling	128
Litteraturliste og kildehenvisninger	131
Litteraturliste:	131
Andre skrevne kilder:	135

Tabell- og figurliste:

Figur 3.1: Kontraster i Chiapas: høyspentledning som passerer en landsby uten strøm	26
Figur 3.2: Kart over Chiapas	27
Figur 4.1: IDBs hovedkvarter i Washington og huset til Junta del Buen Gobierno i Oventic	50
Figur 5.1: Diskurs som lukket feedback-loop mellom virkelighet (representasjoner), verdier og institusjoner	62
Figur 6.1: ”Alt begynte for lenge siden ...”: En fremstilling av det alternative narrative i tegneserieform	77
Figur 7.1: Kart brukt som illustrasjon til PPP	87
Figur 7.2: Kart brukt til å illustrere PPPs prosjekter	87
Figur 7.3: PPP-diskursen som lukket feedback-loop mellom virkelighet (representasjoner), verdier og institusjoner	92
Figur 7.4: PPPs organisasjonsstruktur	92
Figur 7.5: Zapatistenes rom	97
Figur 7.6: Zapatismo-diskursen som lukket feedback-loop mellom virkelighet (representasjoner), verdier og institusjoner	99
Figur 8.1: Kart over Lacandona	109
Figur 8.2: Den Mesoamerikanske Biologiske korridoren, Mexico	112
Figur 8.3: Skilt plassert ved inngangen til en zapatislandsby	114
Figur 8. 4: Oversikt over militære posisjoner, biologiske forskningsstasjoner og landsbyer truet med omplassering	122
Tabell 6.1: De sentrale karakteristikkene ved de to alternative forståelsesrammene	83
Tabell 7.1: Prosentvis andel av midlene fra det totale budsjett tildelt de ulike initiativene	90
Tabell 7.2: Romlige karakteristikker ved de konkurrerende prosjektene	105

Akronymer og forkortelser

ALCA	Área de Libre Comercio de las Américas
AMAP	Alianza mexicana por la autodeterminación de los pueblos
BNP	Bruttonasjonalprodukt
CABEI	Central American Bank for Economic Integration
CAF	Corporación Andina de Fomento
CBM	Corredor Biológico Mesoamericano
CFE	Comisión Federal de Electricidad
CIEPAC	Centro de Investigaciones Económicas y Políticas de Acción Comunitaria
COCOPA	Comisión de Concordia y Pacificación
CONADEPI	Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas
ECLAC	Economic Commission for Latin America and the Caribbean
EZLN	Ejército Zapatista de Liberación Nacional
FN	Forente Nasjoner
FrayBa	Centro de Derechos Humanos Fray Bartolomé de Las Casas
GEF	Global Environment Facility
IDB	Inter-American Development Bank
IFI	International Finance Institution
IMF	International Monetary Fund
INE	Instituto Nacional de Ecología
JBG	Junta de Buen Gobierno
MARZ	Municipios Autónomos Rebeldes Zapatistas
MNC	Multi-national Corporation
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NGO	Non-Governmental Organisation
PAN	Partido de Acción Nacional
PRD	Partido de la Revolución Democrática
PRI	Partido Revolucionario Institucional
PPP	Plan Puebla Panama
PROFEPA	Procuraduría Federal de Protección al Ambiente
RICAM	Red Internacional de Carreteras Mesoamericanas
RIBMA	Reserva Integral de la Biósfera Montes Azules
RDCDH	Red de Defensores Comunitarios por los Derechos Humanos
SEMARNAT	Secretaría de medio ambiente y recursos naturales
SICA	Sistema de Integración Centroamericana
SIECA	Secretaría de Integración Económica Centroamericana
UNAM	Universidad Nacional Autónoma de México
UNDP	United Nations Development Programme
WTO	World Trade Organization

Kapittel 1: Innledning

1.1 Innledning

Førsteintrykket mitt av "Nuevo Cielo"¹ da jeg besøkte zapatistlandsbyen for første gang var fattigdommen. De hadde ikke strøm, ikke innlagt vann, husene var noen usikre treskur og barna hadde fillete klær og bar tegn til feilernæring. Bevisst eller ubevisst reduserte jeg landsbyen til klassiske utviklingskriterier og tolket landsbyen i lys av mangler. Det var slik mye jeg ikke så. Når jeg intervjuet mennene i landsbyen var de imidlertid opptatt av å fremheve helt andre aspekt ved landsbyen. Historien de ville fortelle var historien om de små fremskritt de selv har vært med på å skape i sitt liv ved å selv ta kontroll, okkupere jord og organisere seg i autonome samfunn: *"Her har vi svært lite penger, men vi har jord. Slik kan vi forsørge oss selv og være uavhengige"* (intervju, min oversettelse). Mens jeg så landsbyen i lys av mangler i forhold til min vestlige erfaring, så de verdighet skapt gjennom egne anstrengelser. Vi tolket slik samme virkelighet ulikt basert på egne perspektiv og kunnskap.

Denne oppgaven handler om hvordan de kategoriene vi bruker til forstå verden er tema for politiske kamp, og hvordan dette kan belyse konflikt over utvikling. Målet er å utforske hvordan de historiske relasjonene mellom makt, kunnskap og geografi som har bidratt til marginalisering av ulike grupper, eksemplifisert gjennom utvikling som moderne planleggingspraksis, bestrides symbolsk og materielt gjennom blant annet konstruksjonen av alternative kunnskaps- og handlingsgrunnlag.

Den konkrete casen analysen baserer seg på er konflikten som oppstod i Sør-Mexico rundt utviklingsprosjektet Plan Puebla Panama (PPP), slik den utspiller seg i møte med zapatistenes oppbygging av autonome samfunn i Chiapas, Mexico. Det kan slik sees som en konflikt mellom to relativt klare alternative politiske prosjekt for samme område. På et konkret nivå, har konflikten over PPP i Chiapas hovedsakelig dreid seg om spørsmålet om en eventuell tvangsflytting av landsbyer fra regnskogsområdet Montes Azules i Lacandona, zapatistenes kjerneområde, og hvorvidt disse er relatert til konkrete PPP-prosjekt.

¹ Navnet er anonymisert

1.2 Utvikling og konflikten over Plan Puebla Panama – en introduksjon

Plan Puebla Panama (PPP), president Vicente Fox prestisjetunge utviklingsplan for Sør-Mexico ble formelt lansert 12. mars 2001. Plan Puebla Panama karakteriseres ofte som en mega-utviklingsplan både på grunn av dens store omfang geografisk, men også innholdsmessig. Planen knytter, på den ene siden, en regional integrering av Sør-Mexico med Sentral-Amerika til, på den andre siden, utviklingsprosjekt som omfatter bygging av veier og havner til turisme, forebygging av katastrofer og naturvern. Infrastruktur, da først og fremst motorveier, havner og flyplasser, er imidlertid hovedprioriteringen. Planen har et tidsperspektiv på 25 år, med en mellommetappe på 15 år, og antas å få en samlet kostnad på mellom 10 og 25 milliarder amerikanske dollar (www.ciepac.org). Planen og dens millioner av dollar møtte imidlertid så stor motstand at planen siden da har blitt betydelig vingeklipt. Den kraftige lokale motstanden planen utløste var imponerende med tanke på de store summene som skulle investeres i en fattig region. Planen viste også en politisk vilje til å sette sør og sørøst Mexico høyt på den nasjonale dagsorden og prioriteringsliste.

Den kraftige motstanden mot planene fikk meg til å stille spørsmålene: Hva er utvikling? Og ikke minst: Hvem har rett til å bestemme og definere utvikling og kontrollere prosessen? Utvikling var lenge sett på som en lineær prosess. Vesten (den første verden) var utviklet, den tredje verden var ikke. Disse ”underutviklede” områdene måtte derfor utvikle seg til å bli ”mer som oss”. Dette innebar blant annet å adoptere vestlig levemåte og styresett. Til tross for en viss debatt har det i all hovedsak vært enighet om målet. Diskusjonen har vært av mer teknisk/vitenskapelig art: hvilke virkemidler er best egnet? Stat eller marked? Mange urbefolkningsgrupper og deres organisasjoner har gått i bresjen for nye perspektiver på miljø, utvikling, menneskeverd og relasjoner mellom stat og folk. Å studere kulturer med et annet verdenssyn gir en mulighet til å utforske alternativer til ”mainstream” ideer og handlinger, og gjennom en slik linse kritisk analysere de påstander som dominerer i maktens sentre.

Fra et overfladisk perspektiv fremstår konflikten over PPP som full av paradokser. Et paradoks er hvordan lutfattige mennesker velger å avvise en plan som tar sikte på å investere flere milliarder amerikanske dollar i området. Et annet paradoks berører konkret konflikten i Chiapas, hvor staten velger å tvangsflytte mennesker fra en nasjonalpark for å verne det, samtidig som de bygger veier og hoteller et par kilometer unna. Paradoksene er imidlertid logiske innenfor ulike konkurrerende virkelighetsforståelsene som konflikten omfattes av.

Hvis vi ser nærmere på konflikten over PPP blir det òg tydelig at det er en omfattende konflikt som berører mange og grunnleggende aspekt ved spørsmål knyttet til makt, mening, og utvikling. I en bok kritisk til PPP som kom ut januar 2002 kom Armando Bartra, direktør

for Instituto Maya, med følgende betraktning over konflikten rundt PPP: *"Fra mitt ståsted, er kampen om Sør [Mexico] også kampen om utviklingsparadigmet, og i siste instans kampen om Utopia"* (2002: 100). PPP, da den ble lansert, var på mange måter en svært overfladisk, ufullstendig og demagogisk syntese av dominerende utviklingsideer, og generelt vag på konkret innhold. Konflikten over PPP har ikke bare dreid seg om konkrete inngrepen i landskapet i Sør-Mexico, men har i langt større grad blitt oppfattet som noe langt dypere, en kamp om Mexicos fremtid og identitet, men også som ett ledd i en global kamp om globalisering, kapitalisme og utvikling. Konflikten over PPP er slik både en symbolsk og kulturell kamp om mening, like mye som en materiell kamp om jord og ressurser. Det som gjør konflikten over PPP så interessant er nettopp at her støter den hegemoniske globaliserings og utviklingstenkningen sammen med det som i en tid har vært et laboratorium for å utvikle alternativer til dagens samfunnsorden, "håndlaget Utopia", som Bartra kaller det.

Motstanden mot planen må slik sees i lys av en årelang kamp mot nyliberalisme og for urfolksrettigheter og autonomi frontet av Zapatisthæren for Nasjonal Frigjøring (Ejercito Zapatista de Liberación Nacional, EZLN), en gerilja og urfolksbevegelse med tilholdssted i den sørligste mexicanske delstaten Chiapas. Zapatistene kom i verdens fokus da de erklærte krig mot den Mexicanske staten 1. januar 1994, samme dag som den nordamerikanske frihandelsavtalen NAFTA mellom USA, Canada og Mexico, trådte i kraft. Væpnet til dels med virkelige våpen, dels med trevåpen, gikk de inn og tok fem byer og en militærleir. Kravene var arbeid, jord, tak over hodet, mat, helse, utdanning, uavhengighet, frihet, demokrati, rettferdighet og fred. Siden har bevegelsen blitt mest kjent for sin kamp mot nyliberalisme og for urfolksrettigheter og autonomi. Konflikten over PPP er slik i stor grad en konflikt mellom to relativt klart definerte politiske prosjekt for samme region utlagt i henholdsvis PPP og San Andrés-avtalen, fredsavtalen mellom regjeringen og EZLN fra 1996. De sentrale aktørene er på den ene siden President Fox og hans regjering, samt internasjonale finansinstitusjoner som den Inter-Amerikanske Utviklingsbanken (IDB, engelsk forkortelse) som bidrar betraktelig i planlegging, tilrettelegging og finansiering av planen. På den andre siden står først og fremst zapatistene i Chiapas og deres lokale, nasjonale og internasjonale støttenettverk.

1.3 Problemstilling

Formålet med oppgaven er å utforske logikken som ligger bak utvikling a la Plan Puebla Panama og motstanden mot den, og hvilke effekter dette har for området og menneskene dette berører. Etersom utvikling sees som en grunnleggende romlig diskurs og

praksis vil hvordan rom og sted blir produsert og bestridt være et vesentlig aspekt ved konflikt over utvikling, og en måte å tilnærme seg slike konflikter som både en materiell og symbolsk kamp. Konflikten over PPP, som planen selv, er mangeartet og foregår på ulike nivå. På mange måter er det en konflikt mellom et politisk prosjekt som tar utgangspunkt i det globale, og et som tar utgangspunkt i det lokale. Jeg vil imidlertid utfordre ideen om at dette innebærer at konflikten også er mellom det universelle og det partikulære. Også ”lokale kamper” er til en viss grad global, og globale omstruktureringer har grunnleggende lokale konsekvenser. Gjennom å veksle mellom en analyse av de generelle, ”globale”, ideene i de konkurrerende prosjektene, og hvordan konflikten konkret utspiller seg i og påvirker Chiapas, og spesifikt Lacandona, ønsker jeg å problematisere spørsmål om geografisk skala. Rom og geografisk skala forstås her som (sosialt) produsert, og på denne måten både et resultat av, og gjennomgripende faktor i, sosiale kamper. Oppgavens overordnede mål er slik å utforske relasjonene mellom makt, kunnskap og geografi i konflikt over utvikling. Dette vil jeg forsøke å gjøre gjennom å besvare følgende tre problemstillinger:

- 1) *Hvordan fremstiller de ulike partene i konflikten virkeligheten, og hvordan påvirker dette praksiser?*
- 2) *Hvordan bidrar disse fremstillingene og praksisene videre til å produsere rom?*
- 3) *Hvilke følger har konflikten konkret for Lacandona og innbyggerne der, og hva kan dette si oss om maktrelasjonene mellom de konkurrerende prosjektene?*

Gjennom å besvare disse spørsmålene, ønsker oppgaven å bidra, på den ene siden, til å belyse den konkrete konflikten over PPP, men også, på den andre siden, til diskusjoner rundt spørsmål om utvikling, makt og motstand i en nyliberal global kontekst.

1.4 Oppgavens struktur

I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for noen av de sentrale begreper og teoretiske diskusjoner som er relevante for å kunne forstå konflikten over utviklingsplanen Plan Puebla Panama i Chiapas og Mexico. Dette inkluderer problematikker knyttet til utvikling som diskurs, motstand, produksjon av rom, globalisering og geografisk skala. Utgangspunktet for diskusjonene er hovedsakelig poststrukturalistiske og kritisk/marxistiske teorier.

Kapittel 3 søker å plassere konflikten over PPP i en videre kontekst. Kapittelet vil komme nærmere inn på bakgrunnen for konflikten, samt sentrale hendelser i utviklingen av konflikten over PPP.

I kapittel 4 tar jeg for meg de metodiske utfordringene jeg møtte i mitt feltarbeid. Dette inkluderer tilgang til felt og spørsmål knyttet til makt, subjektivitet og etikk. Jeg redegjør også for hvordan data ble generert og hvilke konkrete avgrensinger jeg har valgt å foreta. Ettersom feltarbeidet fant sted i en svært politisk sensitiv setting reiste det en del spesifikke utfordringer, særlig i forhold til mitt eget politiske ståsted og konflikten.

Formålet med kapittel 5 er å redegjøre for de analytiske verktøy jeg har benyttet meg av når jeg har tolket datamaterialet. Jeg har valgt et diskursivt perspektiv. Mens semiotikk og narrativanalyse har vært nyttige redskap til å utforske meningsdannelse i språket, har kombinasjonen med samfunnsvitenskapelig diskursanalyse bidratt til å ta analysen et steg lengre ved også å belyse materielle aspekt ved diskurser.

I kapittel 6, som er det første av tre analysekapitler, søker jeg å svare på den første problemstillingen gjennom å analysere de narrative om Mexico og utvikling de ulike partene i konflikten forteller. Kapitlet forsøker slik å belyse hvordan de ulike partene søker å fremstille virkeligheten og hvordan dette bidrar til å produsere ulike kunnskaps- og handlingsgrunnlag.

Kapittel 7 utforsker de romlige implikasjonene til narrative ved å se på hvordan de konkurrerende prosjektene sosialt og kulturelt prøver å produsere rom gjennom mentale forestillinger og materielle konkrete intervensjoner i landskapet. Både kapittel 6 og 7 fokuserer på hvordan visuelle teknologier, bilder og diskurser figurerer i strategier for styring og politisk intervensjon, både fra staten og opposisjonsbevegelser. I kapittel 7 kommer jeg imidlertid også inn på praksisene dette stimulerer til.

I kapittel 8, som er det siste analysekapitlet, flytter jeg perspektivet fra de generelle, ”globale”, aspektene ved de to konkurrerende prosjektene til et konkret sammenstøt: kampen om Lacandona. Dette for å belyse maktrelasjonene mellom prosjektene nærmere. Jeg forsøker slik å utforske konsekvensene av de ulike virkelighetsforståelsene og deres romlige implikasjoner. Jeg vil i dette kapitlet også belyse ulike taktikker partene i konflikten har tatt i bruk for å fremme sitt ståsted og representasjon av virkeligheten.

I kapittel 9, som er det siste kapitlet, vil jeg forsøke å oppsummere analysens sentrale empiriske og teoretiske poeng.

Kapittel 2. Teoretisk rammeverk

"It is not the failure of development which has to be feared, but its success" (Sach i Pieterse 2000: 175).

2.1 Innledning

Utvikling er, og har til dels alltid vært, et omstridt begrep. Hvis man tar en kikk på litteraturen som går på utvikling og de ulike teoriene om dette, kan de virke overveldende. Paradigme og paradigmeskifte er to begrep som ofte går igjen. Dette henspeiler på det mangfoldet og den uenigheten som finnes når det gjelder hva utvikling er eller bør være, hvordan det kan oppnås og hva problemet egentlig er. Dette må imidlertid ikke overskygge det faktum at den moderne forståelsen av utvikling har mange grunnleggende fellestrekk som legger sterke føringer på utvikling som praksis. Som Knut Nustad påpeker: "from the point of view of post-development, with its focus on the discursive formation of development, what appears to the practioners as groundbreaking revolutions is instead seen as different constellation of the same elements" (2001: 481). Mens de tidlige debattene i all hovedsak fokuserte på hvordan utvikling skulle oppnås, underforstått det var noe positivt, har konseptet fra 1980-tallet, med såkalte postutviklingsteoretikere som Arturo Escobar, Gustavo Esteva og Wolfgang Sachs i spissen, blitt gjenstand for en mer grunnleggende debatt hvor det også har blitt stilt spørsmål ved selve ønskeligheten av utvikling. Gjennom å se utvikling som en diskurs forsøker de å sette søkelyset på maktforhold, på det politiske, ved utvikling. Utvikling blir ikke lenger et nøytralt og teknisk problem, men "a series of political technologies intended to shape reality in the Third World" (Peet 1998: 236). Slik fremstår utvikling som dominerende skjult i frigjøringsdrakten til modernismen, og bidrar til å sedimentere visse sosio-romlige relasjoner mellom Vesten og den tredje verden.

Hva som ligger i utvikling er som nevnt en sentral del av konflikten over PPP. Motstanden mot prosjektet utfordrer ikke bare prosjektet i seg selv, men òg de verdier og forståelser av virkeligheten den bygger på. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for noen av de sentrale begreper og teoretiske diskusjoner som er relevante for å kunne forstå konflikten over utviklingsplanen Plan Puebla Panama i Chiapas og Mexico, deriblant utvikling. Globalisering, nyliberalisme, produksjon av rom og skala, og motstand er andre teoretiske konsept som vil

være sentrale i denne oppgaven. Min diskusjon her, og slik min tolkning av konflikten, vil ta utgangspunkt i poststrukturalistiske og kritisk/marxistiske teorier.

2.2 Postutviklingsteorier og utvikling som diskurs

Å se utvikling som diskurs setter søkelyset på maktforhold og kraften i ord og definisjoner, og tilhører slik en såkalt lingvistisk vridning i samfunnsvitenskapen inspirert av den franske teoretikeren Michel Foucaults diskursanalyse. Ifølge Foucault (2002) er diskurser representasjonssystemer som utgjør en avgrenset vitenshorisont som, på et gitt tidspunkt innenfor et gitt emne, legger betingelsene for hva som kan snakkes om og hvordan. De består av felles systemer av anonyme historiske regler bestemt i tid og rom. Fokuset i diskursanalyse er ikke hvorvidt diskurser er sanne eller falske, men hvilke effekter de har i forhold til å definere og strukturere hva der på et gitt tidspunkt kan gjelde som sann viten. Jeg vil behandle diskursanalyse i større detalj i kapittel 5 hvor jeg kommer inn på de analytiske verktøyene jeg har benyttet meg av i oppgaven. Fokuset her er hvordan teorier om diskurser og diskursanalyse har bidratt til teoretiske diskusjoner om utvikling.

Å se utvikling som en historisk produsert diskurs medfører ifølge Escobar:

”an examination of why so many countries started to see themselves as underdeveloped in the early post- World War II period, how “to develop” became a fundamental problem for them, and how, finally, they embarked upon the task of “un-underdeveloping” themselves by subjecting their societies to increasingly systematic, detailed, and comprehensive interventions” (1995 : 6).

Utviklingsdiskursen er slik en måte å forme subjekt og politisk praksis gjennom å innramme det i en spesiell forståelse av virkeligheten. Utvikling som en moderne planleggingspraksis bygger på en antagelse om at ”virkeligheten” kan planlegges. At eksperter gjennom problematisering og innsamling av kunnskap om objekt kan gi en diagnose og en kur av hva som anses å være problemet. Områder, og menneskene i det, er på denne måten kommet til å bli sett som objekt for intervensjon og kontroll: ”Development proceeded by creating “abnormalities” (such as the “illiterate,” the “underdeveloped,” the “malnourished,” “small farmers,” or “landless peasants”), which it would later treat and reform” (Escobar 1995: 48). Slik bidrar diskurser til å forme vår verden, og ettersom utviklingsplaner og policyer har en tendens til å reflektere dominerende *vestlige* ideer om hva som utgjør en rasjonell bruk av naturen, hvor mennesker bør bo og hva som er riktig levemåte, bidrar utvikling til å forme verden etter det vestlige idealet.

For Escobar og postutviklingsteoretikere har den moderne utviklingsdiskursen sitt utgangspunkt i tiden direkte etter andre verdenskrig hvor den vestlige/første verden konkurrerte med Sovjetunionen om å definere virkeligheten og slik årsakene og løsningene til fattigdom. Utvikling kom slik til å handle om å reprodusere den vestlige, kapitalistiske, erfaringen i fattige land. Utviklingsdiskursen baserte seg i begynnelsen i stor grad på klassiske moderniseringsteorier og såkalt utviklingsøkonomi. Disse teoriene, som Robinson påpeker, "popularized the notion of "modernization" to denote the process conceived in theory as replication of the Western experience of development", og videre "development implied the spread and consolidation of capitalist economy and society into the underdeveloped regions" (2002: 1048). Disse verdiene er fortsatt sentralt i utviklingskonseptet som brukes av utviklingsinstitusjoner uavhengig av debatter om stat versus marked og økonomi versus sosial og bærekraftig utvikling. Utviklingsøkonomi har hatt og har en privilegert posisjon som premiss og kunnskapsleverandør innen utviklingsdiskursen.

Utviklingsdiskursen definerer imidlertid ikke bare hva som er problemet, og løsningen, men også hvem som er bemyndiget til å snakke, fra hvilket ståsted og med hvilke krav til ekspertise: "I og med at det alltid vil være snakk om utvikling fra en tilstand til en annen, og begge tilstandene må være kjent, kan utvikling bare defineres av en agens som kjenner begge tilstandene" (Neumann 2001: 148). Slik har utviklingsdiskursen bidratt til å legitimere innblanding fra den utenforstående ekspertten. Postutviklingsteorier har på denne måten belyst hvordan utvikling er blitt institusjonalisert og profesjonalisert gjennom et utviklingsapparat bestående av internasjonale organisasjoner som Verdensbanken og de Forente Nasjoner (FN), bilaterale organisasjoner som USAID, og frivillige organisasjoner som Kirkens Nødhjelp, samt nasjonale, regionale og lokale institusjoner i den tredje verden. PPP er i all hovedsak et produkt av utviklingseksperter både i det statlige utviklingsapparatet og i internasjonale organisasjoner. Profesjonaliseringen av utvikling bidro òg, som Escobar (1995) påpeker, til å flytte problemet fra den politiske og kulturelle sfæren hvor konflikt og kamp er vanlig, og gjøre det til et teknisk spørsmål tilhørende vitenskapen og byråkratiet. Utviklingsdiskursen konstruerer slik den tredje verden som trengende (vestlig) assistanse.

Postutviklingsteorier oppfatter ikke negative konsekvenser som har blitt observert i forbindelse med utvikling som uintensjonelle sideeffekter grunnet dårlig implementering eller misoppfattelser, men som et internt problem med selve ideen utvikling. Dette medfører at postutviklingsteoretikere også avviser såkalt alternativ utvikling. Alternativ utvikling, som deltakende, bærekraftig og sosial utvikling, er like mye "managerialism" og "trusteeship" som hardcore utvikling, og oppfattes av mange som mer falsk: "because its friendly exterior is

more seductive than "hard" development, but its content much the same" (Matthews 2004: 376).

For mange har postutviklingsteoriens bastante avvisning av utvikling vært for hard og lite konstruktiv. Geografen og marxisten Richard Peet har for eksempel i stedet ytret ønske om å revitalisere utviklingsdiskursen og teoretisk sett fornye den i hva han vil kalle kritisk modernisme:

"Rather than post-developmentalism's rejection of the entire developmental enterprise I suggest that progressive intellectuals should immerse themselves anew in the political economy of development using post-structural notions of power, imaginary and discourses of development but in the supportive reconstruction of developmental alternatives within a political-theoretical position that might be called critical modernism. This means re-formulating discourse theory around institutional complexes and their relations." (2002: 134).

Jeg er ikke nødvendigvis uenig i dette, men mener at man bør se nærmere på hva postutviklingsteoriene faktisk avviser, og slik ikke avviser, og hvilke alternativer til utvikling settes opp for å forstå nærmere bruken av begrepet utvikling.

Som Matthews (2004) påpeker, er det utvikling med stor U, teorier og praksiser knyttet til etterkrigstidens utviklingsprosjekt, *post-WWII*-utvikling som hun kaller det, som først og fremst avvises, ikke ideen om at det er mulig eller ønskelig for et samfunn å gjennomgå en eller annen endringsprosess som vil føre til et bedre liv for menneskene der. Postutviklingsteoretikerens engasjement for og med sosiale bevegelser og grasrotorganisasjoner som grunnlag for hva de kaller "alternativer til utvikling" tydeliggjør dette. Det er ifølge disse i lokale alternative representasjoner og praksiser at man kan finne grunnlaget for nye sannhets og forståelsesregimer som muliggjør positiv endring. Som Escobar påpeker: "The remaking of development must thus start by examining local constructions, to the extent that they are the life and history of a people, that is, the conditions of and for change. This brings into consideration the relation between models and power." (1995: 98). "Alternativer til utvikling" innebærer et radikalt krav om demokratisering og anerkjennelse av mangfold. Postutviklingsteoriens "alternativ til utvikling" er også nært knyttet til ideen om motstand som jeg vil komme tilbake til. Her vil jeg først og fremst vise til Matthews konklusjon om at: "The call for an "end to development" should not, however, be interpreted as a belief that the bettering of social organisation is impossible, nor as a call for a return to earlier ways of life" (2004: 376). Hvorvidt utvikling er et konstruktivt og progressivt begrep å bruke, er et spørsmål jeg mener heller ikke bare kan bestemmes teoretisk, men ta utgangspunkt i den empiriske bruken av begrepet. Et av målene med oppgaven er slik å

utforske hvordan utvikling forstås og hvilke type handlinger som innspireres av begrepet i denne casen. Jeg vil komme tilbake til hvordan motstand mot utvikling teoriseres, men vil først komme mer inn på de ideer som utvikling med stor U bygger på i dag.

2.3 Utviklingsdiskursen institusjonalisert

På grunn av det mangfoldet som finnes innenfor tenkning rundt utvikling er det ikke mulig å snakke om at det er en utviklingsdiskurs som har en hegemonisk stilling i form av å totaldominere tenkning og praksis, men jeg vil argumentere for at de teorier jeg vil presentere her tilhører en diskurs som innehar en tilnærmet hegemonisk posisjon. Hegemonisk forstås slik som en dominerende tenkemåte som har blitt "translated into institutional arrangements" (Svarstad 2002: 76). Det er den utviklingsforståelsen i dominerende institusjoner som Verdensbanken, det Internasjonale Pengefondet (IMF) og statlige regjeringer som er fokuset.

De klassiske moderniseringsteoriene på 1950/60-tallet, basert på utviklingsøkonomi, regnes ofte som starten for utvikling slik vi kjenner konseptet også var preget av såkalt "utviklingsoptimisme" grunnet en sterk tro på den positive effekten av offentlig inngripen i det økonomiske liv. Sentralt i disse teoriene var industrisatsing og økonomisk vekst. Sparing, kapitalakkumulasjon, som igjen ville føre til økt investeringer, var og sett som et viktig aspekt for å oppnå dette. Ettersom det var de rike som man mente hadde de største oppsparingsmulighetene, ble store og økende skjevheter innad i landene ansett som et sekundært problem eller en nødvendighet for utvikling. Man tenkte seg at over tid ville denne type politikk ha en "trickle-down effect", altså at gjennom positive ringvirkninger ville utvikling nå ned til de fattige (Martinussen 1994).

Washingtonkonsensusen kalles den utviklingsforståelsen som har dominert de internasjonale finansinstitusjonenes utviklingsteorier og praksis på 1980 og 90-tallet. Ifølge Robinson er hovedelementene i denne:

"a doctrine of laissez faire capitalism grounded in neoclassical economic theory, the assumptions of monetarism, modernisation theory, and the doctrine of comparative advantage, legitimated by the globalist rhetoric of free trade, growth, efficiency and prosperity" (Robinson, 2002 : 1056).

Washingtonkonsensusen deler mange av antagelsene og forutsetningene til de klassiske moderniseringsteoriene, men har også noen viktige forskjeller. Fokuset er skiftet fra staten som primus locus i utvikling til økonomisk globalisering. Den globale skalaen er slik blitt det dominerende analysenivået. Deltakelse i verdensmarkedet er blitt nøkkelen. Økonomisk vekst er fortsatt sentralt, men det er nå hovedsakelig snakk om eksportrettet vekst. Robinson (ibid)

peker på et dualistisk syn på hvordan oppnå utvikling. På den ene siden promoterer verdensomspennende markedsliberalisering og opprettelsen av nye regulerende superstrukturer for den globale økonomien. På den andre siden er fokuset intern restrukturering og global integrasjon for de enkelte nasjonale økonomiene. Liberalisering av økonomien og privatisering er viktige elementer. Dette var blant annet kjernen i de mye omstridte strukturtilpassningsprogrammene. Deler av disse programmene har også basert seg på doktrinen om komparativ fortrinn utviklet av David Ricardo. Denne doktrinen går ut på at hvert land bør satse på det de har en komparativ fortrinn i. Ifølge kritikere av denne teorien vil resultatet, hvis den blir fulgt helt ut, være å låse mange u-land til jordbruksproduksjon av noen få kjerneprodukt eller industri basert på ufaglært arbeidskraft som tekstilindustrien. I-landene vil fortsatt få dominere faglært industri (Peet 1999, Kiely 2000). Her er et klart skille fra klassisk moderniseringsteoris vektlegging av industrialisering for alle. Uansett, den viktigste forskjellen er at staten ikke lenger anses som viktig.

Washingtonkonsensusen har blitt møtt med en voksende kritikk, også innenfra, fra midten av 1990-tallet. Dette blant annet på grunn av manglende positive resultater av dens policyer. Mange begynte derfor å se etter et "post-washingtonkonsensus". En av de ledende talsmenn for dette var Joseph Stiglitz som da var senior visepresident og sjefsøkonom i Verdensbanken. De nye teoriene baserer seg på såkalt "new institutional economics" eller "new political economy" som omfavner de sentrale antagelsene til rational choice theory. Her handler det om rasjonelle mennesker som tar sine valg på bakgrunn av tilgjengelig informasjon som aldri er perfekt. Robinson oppsummerer kort denne retningen slik: *"the institutional approach to development attempts to ascertain how institutional arrangements and their modification may constrain or enhance the economic behaviour of agents and hence impede or contribute to development processes"* (2002: 1059). Hva som her anses som det sentrale problemet er såkalte "market imperfections". Det åpnes igjen for statlig intervensjon, men bare til den grad de kan rette på disse manglene. Denne staten må imidlertid utbedres ettersom stater i sør oppfattes i stor grad som korrupte og ineffektive. Det er dette som ligger til grunn for IFIenes nye fokus på såkalt "good governance". Ifølge Robinson har denne nye versjonen av nyliberal utviklingsdiskurs, eller paradigme som Robinson bruker, *"brought us full circle to the focus of classical modernisation theory"* (ibid).

Washington- og post-washingtonkonsensusen er, som vi har sett, utviklingsteorier som henter inspirasjon, ikke bare fra post-WWII-utviklingsprosjektet, men også en mer generell nyliberal globaliseringsdiskurs. Globalisering og nyliberalisme er også fenomen som er sentral i konflikten over PPP.

2.4 Globalisering og nyliberalisme

Tvillingbegrepene globalisering og nyliberalisme har de siste tjue årene vært sentrale i å strukturere måten vi forstår verden på, og har slik blitt en vanlig referanseramme for diskusjoner om utvikling. Begge disse begrepene betegner prosesser i samfunnet som har ført til større grad av global sammenknytning, eller som Harvey kaller det "time-space compression". Forholdet mellom tid og rom er slik sentralt i enhver forståelse av globalisering. Held, og deretter Amin, definerer globaliseringens romlighet, "the spatiality of globalization", som:

"the stretching and deepening of social relations and institutions across space and time such that, on the one hand, day-to-day activities are increasingly influenced by events happening on the other side of the globe and, on the other hand, the practices and decisions of local groups can have significant global reverberations" (Held i Amin 2002: 385).

Avgjørelser i Washington D.C. har for eksempel stor betydning for menneskene i Chiapas, og handlinger til mennesker i Chiapas har fått betydning for mennesker i Seattle, Buenos Aires, Genova, Bergen og mange andre steder gjennom blant annet alterglobaliseringsbevegelsen. Det er imidlertid ikke dermed sagt at alle har lik mulighet til å påvirke hendelser verken nært eller fjernt.

Mens globalisering er et begrep som ofte brukes for å gi en mer nøytral eller tematisk omfattende innramming av disse prosessene, har nyliberalisme blitt tatt i bruk i kjølvannet av en sterk kritisk forståelse som fokuserer på spredningen av fri markedskapitalisme og skjev geografisk utvikling som man ser som implisert i disse prosessene. Nyliberalisme brukes også til å betegne det politiske prosjektet bak globaliseringen slik vi kjenner det. Den marxistiske geografen David Harvey er her en sentral teoretiker.

I 1848 gjorde Marx og Engels følgende observasjon over kapitalens logikk:

"The need for a constantly expanding market chases the bourgeoisie over the whole surface of the globe (...) The bourgeoisie has through its exploration of the world market given a cosmopolitan character to production and consumption in every country (...) All old established industries have been destroyed or are daily being destroyed. They are dislodged by new industries, whose introduction becomes a life and death for all civilized nations, by industries that no longer work up indigenous raw material, but raw material drawn from the remotest zones, industries whose productions are consumed, not only at home, but in every quarter of the globe" (Marx og Engels 1952 utg.: 46-7).

Sitatet over kunne på mange måter vært hentet fra en beskrivelse av globaliseringsprosessen som er ment å kjennetegne vår tid. Det peker på den grunnleggende rollen kapitalen har i denne prosessen, og reiser et spørsmål om hva som egentlig er så

særegent med det som i dag kalles globalisering. Harvey har i flere av sine bøker pekt på hvordan kapitalens behov og utvikling på ulike tidspunkt har ført til en omstrukturering av rommet (Harvey 1989, 2000, 2005). For Harvey er også kapitalens logikk den dominerende drivkraften i dagens globalisering, og medfører sin egen geografiske reorganisering:

“What we then see is that something akin to ”globalization” has a long presence within the history of capitalism (...) If, therefore, the word “globalization” signifies anything about our recent historical geography, it is most likely to be a new phase of exactly this same underlying process of the capitalist production of space” (Harvey, 2000, 54).

Som observert er det ikke den økte globale sammenknytningen som er nytt med dagens globalisering, men, som Kiely (2000) påpeker, hurtigheten i det som skjer. En annen sentral forskjell fra tidligere stadier av globalisering, er hvordan stadig nye områder blir integrert i det globale økonomiske systemet. Som Nash forklarer det:

“The invasion of territories and communities that existed on the margins of earlier capital expansion of the global economy puts semi-subsistence cultivators and hunter-gatherers in the centre of the storm over territorial control and the debates over development and environment” (2001: 2).

Dagens globalisering har slik medført en romlig utvidning og utdypning av disse prosessene.

Det som videre er interessant for denne oppgaven teoretisk sett, er hvordan disse prosessene er blitt avpolitisert og fremstilt som naturlig og uunngåelig gjennom etableringen av nyliberalisme som en dominerende diskurs. Nyliberalisme kan sees som en ekstrem versjon av et frimarkeds ”Utopia” som forutsetter at geografiske forskjeller vil forsvinne gjennom spredningen av markedet (Harvey 2000). Nyliberalisme er en politisk filosofi og politisk-økonomisk bevegelse fra begynnelsen av 1970-tallet, og som har fått sin betydning økt kraftig siden 1980-tallet med Margaret Thatcher og Ronald Reagan. Kjernen i nyliberalisme er global markedliberalisme og frihandel. Nyliberalernes tro på det frie marked, baseres på to påstander: 1) at markedets effektivitet gjør den til en overlegen fordelingsmekanisme for distribuering av knappe offentlige ressurser, og 2) markedet som en moralsk overlegen form for politisk økonomi. Som Harvey påpeker: “Competition – between individuals, between firms, between territorial entities (cities, regions, nations, regional groupings) – is held to be a primary virtue” (2005: 65). Den nyliberale staten oppfordres slik til hårdnakket å søke intern reorganisering og nye institusjonelle ordninger for å forbedre dens konkurranseposisjon vis-à-vis andre stater i det globale markedet. Som vi vil se er dette sentralt i PPPs rasjonale.

Fra et nyliberalt ståsted forstås globalisering som spredningen av markedets velsignelse til alle verdens kriker og kroker, og slik positivt. Denne forståelsen har hatt stor gjennomslagskraft og former i dag i stor grad regjeringers og internasjonale institusjoners holdninger og perspektiver. Mektige institusjoner som Det Internasjonale Pengefondet (IMF) og Verdensbanken har spilt en stor rolle i å spre nyliberal politikk til den tredje verden gjennom såkalte strukturaljusteringsprogram, og Verdens Handelsorganisasjon (WTO) har satt nyliberale standarder og regler for samhandling i den globale økonomien. Nyliberalisme har også vært den dominerende politiske forståelsen i Mexico siden gjeldskrisen i 1982. Bakgrunnen for nyliberalismens suksess i å bli en så viktig forståelsesramme både for måten man oppfatter globalisering og utvikling, er knyttet til dens evne til å avvise alternativer. Thatchers TINA-tese ("There is No Alternative") og Fukuyamas "end of history" bidro til å fremsette nyliberalismen som eneste mulige vei fremover etter kapitalismens historiske seier over sosialismen (Harvey 2005). Denne forståelsen har imidlertid i senere tid møtt økende motstand både teoretisk i akademia, og i praksis i form av massedemonstrasjoner fra Seattle 1999 til Hong Kong 2005, og ulike internasjonale, regionale, nasjonale og lokale sosiale forum. Globalisering "nedenfra" og lokal motstand og alternativ ble nye viktige fenomen som ikke hadde plass i en nyliberal globaliseringsforståelse. Mye kritisk geografi har fokusert på hvordan nyliberalisme og globalisering er sterke narrativ, myter, eller metaforer som produserer ukompliserte forståelser av geografien hvor nyliberale policyer blir gjennomført (Chase 2002). Det er imidlertid interessant hvordan disse narrative og mytene fortsetter å påvirke policy til tross for økende forskningsresultater som, ikke bare viser negative "sideeffekter", men også at nyliberalisme ikke oppfyller sine egne sentrale målsettinger som for eksempel økonomisk vekst, reduksjon i fattigdom og arbeidsplasser. Aggregert global vekst var for eksempel 3,5 % i 1960-årene, og 2,4 % i kriseårene på 1970-tallet. I nyliberalismens gullalder på 1980 og 1990-tallet var denne veksten imidlertid bare på henholdsvis 1,4 og 1,1 %. Andelen fattige på verdensbasis har riktignok sunket, men det i all hovedsak på grunn av bedringer for fattige i Kina og India. (Harvey 2005).

Harvey (ibid) peker på to sentrale grunner for den fortsatte troen på nyliberalisme: 1) Flyktigheten ved den skjeve geografiske utviklingen har økt, noe som har tillatt at visse områder har hatt spektakulær fremgang for en tid på bekostning av andre steder. Dette har gitt grobunn for nyliberale suksesshistorier/narrativer som brukes til å rettferdiggjøre nyliberal politikk. Dette vil vi se blant annet i tilfellet PPP. 2) Nyliberalisering, prosessen mer enn teorien, har vært en stor suksess fra de øvre klassers ståsted. Ifølge Harvey har nyliberalismens største prestasjon vært å redistribuere rikdom fra de lavere til de øvre klasser.

Jeg vil imidlertid påpeke en tredje grunn Harvey bare indirekte er inne på, nemlig hvordan nyliberalisme i praksis ofte ikke bli konsekvent gjennomført. Dette gjør det mulig for harde nyliberalere å argumentere for at problemet egentlig er for lite nyliberalisme. Konklusjonen er uansett at den nyliberale diskursen er, til tross for økende kritikk, fortsatt svært sentral. Det er derfor viktig å anerkjenne at narrative knyttet til globalisering og nyliberalisme har konsekvenser for hvordan folk forestiller alternativer til global kapitalisme. Et fokus på disse narrative er imidlertid, som Chase påpeker ”insufficient without probing how geographic difference underscores the many negotiated responses, institution-building, and forms of active or passive resistance to market reforms taking place in Latin America” (2002: 5). Perioden hvor den nyliberale staten har blitt hegemonisk har imidlertid også, ifølge Harvey, vært den perioden hvor konseptet sivilsamfunn, ofte satt i opposisjon til staten, har blitt sentral i formuleringen av opposisjonell politikk: ”The Gramscian idea of the state as a unity of political and civil society gives way to the idea of civil society as a centre of opposition, if not an alternative, to the state” (2005: 78). Dette ser vi blant annet i teorisering rundt motstand og alternativer til utvikling. Teorisering rundt konflikt og impliserte maktrelasjoner dreier seg slik ofte om treenigheten globale institusjoner – staten – sivilsamfunnet. Det gjør det også i denne oppgaven. Denne treenigheten medfører også at konflikten involverer ulike geografiske skalaer, og innebærer at aktører slik må forholde seg til, og operere på både globale, nasjonale og lokale nivå.

2.5 Produksjon av rom

Utvikling forstås i oppgaven grunnleggende som en romlig diskurs og praksis som reflekterer en vilje til å organisere rom. I den grad kapitalisme situeres i sentrum av utviklingsnarrativer, kan utvikling slik sies å bidra til kapitalismens organisering av rom. Globalisering og nyliberalisme innebærer også en spesifikk reorganisering av kapitalistisk rom. Hvordan rom og sted blir produsert og bestridt, er slik et grunnleggende aspekt ved konflikt over utvikling, og en måte å tilnærme seg slike konflikter som både en materiell og symbolsk kamp.

Ideen om at rom produseres krediteres som oftest den franske marxistiske teoretikeren Henri Lefebvre. Ifølge Lefebvre (1974) er ikke rom bare passive konteinere hvor sosiale relasjoner finner sted, men rom selv er konstituert av sosiale relasjoner, og dermed både et resultat av, og gjennomgripende faktor i, sosiale kamper. Rom påvirkes og understøtter slik hegemoni, og kontroll over rom blir en grunnleggende og altomfattende kilde til sosial makt. Lefebvre spør imidlertid: “Does this imply the coming into being of a clearly defined space –

a capitalist space (the world market) thoroughly purged of contradictions?" (1974: 11). Han svarer selv nei. Ifølge Lefebvre vil alle samfunn, eller produksjonsmåter, produsere rommet de okkuperer gjennom sosiale praksiser som visualiserer, administrerer og utnytter land og ressurser. Forskjeller i kulturelle, politiske og økonomiske praksiser mellom samfunn vil kunne resultere i produksjon av ulike rom, på samme måte som forskjeller internt i et samfunn, og de maktrelasjoner som karakteriserer disse, vil ha betydning for produksjonen av dette rommet. En slik måte å oppfatte rom på innebærer at det samtidig kan eksistere et mangfold av ulike rom. Dominerende grupper får heller ikke ensidig forme rom slik de ønsker, men rom kan, og blir, bestridt av andre grupperinger med alternative visjoner og praksiser som disse visjonene avføder. Ideen om rom som sosialt produsert reiser derfor interessante muligheter både i forhold til å se på dominering, motstand og alternativer til dagens samfunnsorden.

For å forstå produksjon av rom setter Lefebvre (ibid) opp en begrepmessig triade. Denne består av:

- 1) Romlig praksis. Dette omfatter sosial produksjon og reproduksjon, spesifikke lokaliteter og romlige former karakteristisk for en sosial formasjon. Det inkluderer blant annet bygninger, infrastruktur og etableringen av soner for spesielle formål.
- 2) Representasjoner av rom. Dette referer til alle de tegn og betegnelser, koder og kunnskap som gjør det mulig å snakke om og forstå materielle romlige praksiser. Faglige begreper er her sentralt.
- 3) Representasjonenes rom. Dette er rommet uttrykt gjennom en kompleks symbolisme knyttet til undergrunnsiden av sosiale liv. Det omfatter blant annet steder og deres symbolske verdi, kunst og utopiske visjoner.

Lefebvre omtalte disse også som det erfarte, oppfattet/fremstilte og levde/forestilte rom, og så forholdet mellom disse som dialektisk. Min diskusjon av hvordan de konkurrerende politiske prosjektene PPP og San Andrés-avtalen / zapatistenes autonomiprojekt forsøker å produsere rom vil til dels ta utgangspunkt i denne triaden.

Ideen om rom som produsert har senere blitt tatt opp på ulike måter av geografer som Harvey (1989) og Massey (1994). Sistnevnte har problematisert begrepet sted ut fra tanken om rom konstituert av sosiale relasjoner. Sted blir i denne konteksten en partikulær sammensetning av de sosiale relasjoner som former rommet. Sted er her en form for levd og grunnet rom, en møteplass. I globaliseringsdiskursen blir det globale ofte likestilt med rom og

det lokale med sted, hvor det globale/rom privilegeres over det lokale/sted også i analyser. Ifølge Escobar oppnår slik kapital og globalisering en dramatisk skalaeffekt: "They control places through the control of space" (Escobar 2001: 156). Å se sted som en spesifikk artikulasjon av rom innebærer at det til en viss grad er formet av romlig logikk, av kapital og globale krefter. Denne måten å oppfatte sted på åpner imidlertid for at også stedsspesifikke relasjoner og praksiser bidrar til å forme stedet. Å fokusere på sted og lokale kulturer er, ifølge Jacobs, en måte å destabilisere "the surer spaces of power and difference marked by geopolitical or political economy perspectives" (Jacobs i Escobar, 2001: 164). Kapitalens hegemoni som man opplever i rommet fremstår mer sårbart på steder. Slik åpnes det opp muligheter for alternativer. I denne oppgaven har jeg imidlertid i større grad valgt å fokusere på en spesifikk form for sosio-romlig praksis og dens forhold til makt: territorialitet, og hva det har å si for steder som Lacandona.

Sack definerer territorialitet som "the attempt by an individual or group to affect, influence, or control people, phenomena, and relationships, by delimiting and asserting control over a geographic area" (1986: 19). Territorialitet er et geografisk uttrykk for makt. Nasjonalstater og privat eiendom er de mest kjente former for territorialitet, men territorialitet kan finnes i mange former og på alle skalaer. Territorialitet er i denne oppgaven først og fremst forstått som en konstellasjon av sosiale og romlige praksiser rettet mot å begrense, representere og håndheve romlige grenser som tjener komplekst konstruerte interesser. Vi kan dele territorialitet inn i hovedsakelig tre sammenknyttede praksiser identifisert av Sack (1986) som: 1) klassifisering og avgrensning av et begrenset område, 2) kommunisering gjennom markører eller symboler og 3) håndhevelsen av grenser gjennom overvåking og tvang. Territorialitet, som en variert konstellasjon av praksiser hvor igjennom rom avgrenses og disse avgrensningene gis mening og kraft, er både en sentral arena hvor hegemoni opererer og et resultat av disse kampene. På denne måten hviler territorialitet på en konstant balansering av samtykke og tvang, en pågående prosess hvor hegemoni formes. Målene, teknikkene, språket, og kanalene for hegemonisk kamp er formet av eksisterende territorielle konfigurasjoner, og, som igjen, genererer nye avgrensninger i rom.

2.6 Globalisering og produksjon av skala

Konflikten over PPP kan til en viss grad sees som en maktkamp mellom det "globale" og det "lokale", om deres relative relevans. Som Swyngedouw (1997) påpeker, har vi med globalisering blant annet sett en viktig geografisk re-skalerting drevet frem av kapitalen hvor makt flyttes til det globale nivået og til globale organer (for eksempel NAFTA, WTO).

Motstand mot globalisering handler ofte om å flytte makt tilbake til lokale og nasjonale nivå. Kamp over globalisering involverer slik hva Swyngedouw kaller ”scalar politics”.

Skala, på samme måte som rom, kan sees som sosialt produsert. De er systemiske produkt av teknologier i endring, former for menneskelig organisering og politisk kamp. Som Swyngedouw beskriver det: ”Spatial scales are never fixed, but are perpetually redefined, contested, and restructured in terms of their extent, content, relative importance, and interrelations” (1997: 141). En forståelse av romlige nivåer som konstruert har implikasjoner for hvordan man forstår prosesser som globalisering. Hvis nivåer ikke er naturlige, men et resultat av teknologier, organisering og politisk kamp, er heller ikke globalisering naturlig. Det blir derfor også viktig å se på samhandlinger, relasjoner og forskjeller både mellom og innad i de ulike nivåene. Ifølge Harvey er det en vanlig feil å låse fokuset på et romlig nivå, og slik overvurdere det:

”A common error of both analytical understanding and political action arises because we all too often lock ourselves into one and only one scale as the fundamental line of political cleavage. This is, I submit, one of the most pervasive errors to arise from all the globalization talk to which we are now exposed. It erroneously holds that everything is fundamentally determined at the global scale” (2000: 79).

Debatten over globaliseringens romlige konsekvenser går ofte mellom en homogeniserende og en heterogeniserende forståelse. På den ene siden hevdes det at globalisering innebærer rommets anhilering av sted (se blant annet Scholte 2000). Begreper som ”the global village”, ”borderless world” og ”smooth space” har blitt knyttet til globalisering, og bidrar til å fremstille globaliseringens romlige effekter som homogeniserende. Mange forskere, deriblant Massey (1994) og Escobar (2002), har imidlertid påpekt at selv om globalisering fører til en omstrukturering av rom, betyr ikke det at forskjeller mellom steder forsvinner:

“Globalization, rather than being a single process of worldwide homogenization, is characterized by unity and fragmentation; by cultural dominance and by heterogeneity; by the transformation of space by capital and the defense of place by social movements”. (Escobar 2002: vii)

Kiely (2000) påpeker også hvordan ”time-space compression” ikke er det samme som ”time-space destruction”. Det er en tendens til å overdrive graden av mobilitet i den globale ordenen som kan føre til en for stor vektlegging av denne konteksten. Alle har ikke lik tilgang til teknologi, og slik ”den grenseløse verden”. Mange menneskers liv er fortsatt sterkt forankret

lokalt. Der er òg visse ting som er mer globalisert enn andre. Kapital kan for eksempel flyttes lettere, og med betraktelig mindre hindringer, enn mennesker.

Hvis skala er produsert, kan romlige nivå også sees som et strategisk tema i forhold til hvordan man bør motsette seg dagens globalisering: som motstand mot globalisering eller globalisert motstand. Denne nyansen ligger også i hva man velger å bruke som betegnelse på den globale bevegelsen som har vokst frem. Den ble først kjent som anti-globaliseringsbevegelsen, men de senere årene har det blitt mer vanlig å bruke alterglobalisering for å peke på at man ikke er mot internasjonalisering per se, men den spesifikke nyliberale versjonen som dominerer i dag. Denne typen globalisering betegnes ofte som ”globalisering nedenfra” og produserer en annen form for utveksling mellom nivåer, og slik et annerledes rom, enn det ”globalisering” ovenfra gjør. Globalisering nedenfra er også et begrep som utfordrer ideen om ensidig lokal forankring av motstand. Mye forskning har vist hvordan mennesker er engasjert i en komplisert blanding av globale og lokale praksiser. Praksiser som ”combine defiance with accomodation, situated habits with momentous changes in culture and the economy, and attachment to place with increased mobility between places and within networks” (Chase 2002: 13). Det er mulig i dag å se seg selv som både lokale og globale aktører, og ta fordel av muligheter på ulike nivåer og å bruke globale relasjoner, nettverk og markeder til å sikre lokale samfunns overlevelse og velstand. Enkelte forfattere har slik omfavnet begrepet ”locality” eller sted for å imøtegå den totaliserende globaliseringsdiskursen. Der er imidlertid en fare ved å romantisere lokal renhet. Som Jacobs påpeker: “the dichotomy of the authentically local and the appropriative global has its own problematic nostalgia. At best, the residual category of the local provides the hope for resistance. At worst, the local is seen as succumbing to the global, a compromised space of accommodation” (Jacobs i Escobar 2001: 164). Det er derfor viktig å innse at globalt rom og konkrete steder er gjensidig utfyllende. Glokal er slik et annet begrep enkelte har tatt i bruk for å komme vekk fra det binære skillet mellom det lokale og det globale, og slik kunne både ta inn over seg lokaliseringen av det globale, og globaliseringen av det lokale på en og samme tid (Escobar 2001).

6.7 Utvikling og motstand

Dominering og motstand har vært et gjennomgående tema i min teoretiske diskusjon så langt. Det er imidlertid et behov for å utdype dette noe mer for å kunne få et teoretisk grunnlag til å forstå muligheter til motstand i en verden preget av kapitalens globale hegemoni. Motstand er et sentralt begrep både blant aktivister som kjemper mot nyliberal

globalisering og innenfor blant annet postutviklings- og postkoloniale teorier. Motstand er også en sentral del av identiteten til zapatistsamfunnene i Chiapas; for dem er det en levemåte. De er samfunn "en resistencia" som de kaller seg selv. Konseptet motstand er også knyttet til spørsmålet om den subaltnes mulighet til handling, og i diskursteori, hvorledes subjektet kan utvikle subjektposisjoner som er annerledes en den ferdigsydde diskursen allerede har satt opp. Motstand i en globalisert kontekst knyttes ofte til et forsvar av sted.

Subjektposisjoner er i en diskurs identiteter som står ferdig til bruk, de kan sees som et utvidet rollebegrep, men som bestemmes av, er situert i forhold til, diskursen. Det er slik ikke individet som først og fremst er interessant i diskursanalyse, men den posisjonen den fyller i diskursen. Dette har blant annet bidratt til at mye av diskursiv forskning har fokusert på maktens teknologier og effekter. Det innebærer imidlertid ikke at det ikke er rom for å forstå hvordan personer og kollektiver kreativt forholder seg til diskursive formasjoner som tilbyr dem annenklassens subjektposisjoner innen en diskursiv tilnærming. Dette kan gjøres gjennom blant annet å innrømme at diskursens strukturering av virkeligheten aldri er komplett. Det kreves, som Neumann (2001) blant annet påpeker, hard diskursiv praksis å etablere og vedlikeholde en diskurs og dens representasjoner. Det er derfor vanskelig å tenke seg en diskurs vil kunne være lukket over lang tid. Der vil derfor alltid være rom for motstand (fjernt eller nærliggende) ved "å handle på en måte som ikke reproducerer institusjoner, ved å fornekte virkeligheten, svike de verdiene den hviler på og unndra seg dets institusjoner" (Neumann, 2001: 95).

Diane Macdonell (1986) har presentert tre måter subjektene kan posisjonere seg i forhold til den dominerende diskursen. Disse er identifikasjon, hvor man blir kallet inn i en subjektposisjon, motidentifikasjon, en protest der subjektet går inn i en posisjon som er diamantalt motsatt den som er satt opp for en, og desidentifikasjon, man skaper noe annet. Det er her i den siste formen, som blant annet kan være å skape en ny diskurs, redefinisjon av et saksfelt etc., at den sterkeste motmakten finnes.

Begrepet subaltn kommer opprinnelig fra Antonio Gramscis teorier om hegemoni og referer til marginaliserte grupper, grupper som faller utenfor etablerte strukturer for politisk representasjon. Diskusjonen om subaltn motstand er slik til en viss grad knyttet til en diskusjon om Gramscis teorier om kulturelt og ideologisk hegemoni. Ifølge Gramsci består hegemoni av politisk makt knyttet til intellektuell og moralsk lederskap, autoritet eller konsensus, ikke bare ren fysisk styrke. Gramsci forsøkte med dette å forklare hvorfor den vestlige arbeiderklassen ikke hadde gjort opprør til tross for den økonomiske urettferdigheten. Sentralt for å oppnå kulturelt hegemoni er kontroll over media eller andre

sosialiseringsinstitusjoner (kirke, utdanning etc.). Det er imidlertid mulig å skille mellom sterkere og svakere versjoner av hegemoni. I den sterke versjonen tror og støtter de undertrykte aktivt de hegemoniske verdiene. I en svakere versjon oppfatter de samfunnsordningen, verdiene som opprettholder den, som naturlig og uunngåelig, selv om de kan mene den er urettferdig. Begrepet hegemoni innebærer imidlertid en underliggende antagelse om at ideologisk inkorporering av underordnede grupper vil nødvendigvis føre til en reduksjon i sosiale konflikter (Gramsci 1971, Lears 1985). Hvordan kan man imidlertid da forklare den motstanden og de sosiale konflikter som faktisk finnes? Ifølge Escobar (1995) var en av de sentrale lærdommene fra studier med et subaltern aktør-orientert utgangspunkt på motstand at hegemoni er mer ustabil, sårbart, og bestridt enn man tidligere har antatt. Scotts (1985, 1990) studie av motstand er her sentrale arbeid.

Scotts (1990) fokus var først og fremst det han så som hverdagslige former for motstand og deres symbolske og ideologiske grunnlag. Det meste av denne motstanden er skjult. Det er derfor man tilsynelatende kan ha en hegemonisk tilstand. Sentralt i Scotts teori er derfor et skille mellom det han kaller en offisiell og en skjult transkripsjon. I den offisielle transkripsjonen kan det virke som der eksisterer hegemoni: "The official transcript of power relations is a sphere in which power appears naturalized because that is what elites exert their influence to produce and because it ordinarily serves the immediate interests of subordinates to avoid discrediting these appearances" (Scott 1990: 87). De historiske formene for dominerende har imidlertid ikke klart å unngå eksistensen av uavhengige rom hvor den skjulte transkripsjonen, den som uttrykker motstand og alternative verdier, kan eksistere relativt trygt. I visse tilfeller kommer denne skjulte transkripsjonen ut i det åpne med sosiale bevegelser, offentlige sammenstøt og opprør. 1. januar 1994 i Chiapas kan sees som et slikt tilfelle når den skjulte transkripsjonen blir offentlig og man får en åpen konflikt. Forberedelsene til denne hendelsen hadde pågått i ti år, men motstanden i regionen er mye eldre, og har vært gjennom ulike stadier og forskjellige grader av organisering.

Litteraturen om motstand dreier seg òg i stor grad om eksistensen av alternative representasjoner av virkeligheten. Her stilles både spørsmål om hvor disse alternativene kan finnes, og hvor motstandsstrategier bør være basert. Hos Escobar kan vi blant annet lese:

"At the bottom of the investigation of alternatives lies the sheer fact of cultural difference – for better or for worse, this is relevant to the politics of research and intervention – possibilities for transforming the politics of representations, that is, for transforming social life itself. Out of hybrid or minority cultural situations might emerge other ways of building economies, of dealing with basic needs, of coming together into social groups" (1995: 225).

Escobar peker her på kulturell mangfold og marginalisering som sentrale element i å åpne for muligheten for alternativer. Escobar avviser derfor at alternativer vil finnes i akademiske sirkler eller dominerende institusjoner. Ifølge Escobar er forsøk på å konstruere alternativer for "den andre" i stor grad misforstått fordi å representere en gruppe som "den andre" er en del av den symbolske volden som i utgangspunktet er problemet. Rollen til akademikere er slik i større grad å åpne opp rom hvor andre stemmer kan bli hørt.

Mye av motstands-litteraturen privilegerer det lokale i forhold til å konstruere alternativer, deriblant Escobar: "The remaking of development must thus start by examining local constructions, to the extent that they are the life and history of a people, that is, the conditions of and for change." (1995: 97-98). Dette utgangspunktet er på mange måter vel så moralsk som empirisk. Det handler slik like mye om hvordan vi vil motstand skal organiseres. Ifølge Escobar bør mangfoldet av makt møtes med et mangfold av lokalisert motstand. Disse kan forme nettverk på høyere nivå, men bør ta utgangspunkt i det lokale, og slik sted. Hardt og Negri i deres Empire representerer det motsatte standpunkt. Her argumenterer de for at den globale makten må møtes "at the same level of totality" (Hardt og Negri 2000: 21). Gibson-Graham (2004) kaller disse to alternative responsene til global utvikling "the politics of empire" og "the politics of place".

Harvey i Spaces of Hope inntar et visst mellomstandpunkt. Han ser erfaringen med marginalisering som "one of the key resources upon which to build significant movements towards a more universal politics" (2000: 74). Marginalisering er en viktig erfaring, men først og fremst som en byggestein for en mer universell politikk. Harvey er kritisk til en partikularistisk orientering som finnes i en del av denne litteraturen, og peker slik på en viktig problemstilling i mye av denne litteraturen: romantiseringen av det lokale som mer autentisk og bedre, og slik maskerer lokale maktforhold. Her ligger en anerkjennelse i at lokal motstand både kan være reaksjonær og progressiv (Kiely 2000). Escobar påpeker imidlertid at "the Third World should in no way be seen as a reservoir of "traditions". The selves of the Third World are manifold and multiple" (1995: 215). Kultur bør heller ikke forstås som noe statisk, men som dynamisk. Lokale modeller eksisterer heller ikke i ren form, men i en kompleks hybridisering med dominerende modeller. Escobar foreslår derfor at man bør se lokale modeller som samtaler som finner sted i konteksten til en dominerende samtale. Escobar privilegerer også grasrotbevegelser og argumenterer for at man bør søke alternativer til utviklingsdiskursen: "particularly as they exist in contexts of hybridization, collective action, and political mobilization" (1995: 19). Søken etter alternativer til utvikling bør også sees som politisk praksis. All motstand bør derfor heller ikke glorifiseres. Forståelsen av begrepet

motstand må også, slik jeg ser det, romme en forståelse av bemyndiggjøring (empowerment), og en restrukturering av maktforhold. Det er helt klart målet med zapatistenes motstand.

2.8 Konkluderende betraktninger

Målet med dette kapittelet har vært å plassere oppgaven i sin teoretiske kontekst gjennom å gjøre rede for noen av de sentrale begrepene og teoretiske diskusjonene som er relevante for min tolkning av konflikten over PPP. Ideen om rom som sosialt produsert er slik sentralt, både for å forstå prosessen globalisering og muligheten for motstand. En slik forståelse løser også opp dikotomien mellom ulike geografiske nivåer. Dette er en forutsetning for å forstå hvordan fenomener og prosesser på ulike nivå påvirker hverandre. Dette innebærer en forståelse av at selv om PPPs fokus og analysenivå hovedsakelig er globale, har dets visjon om utvikling dyptgripende innvirkning også på andre nivå. Slik blir de lokale konfliktene planen skaper viktig for planen generelt.

PPP forstås i oppgaven som en plan som springer ut fra en nyliberal diskurs om utvikling og globalisering. Som dominerende forståelse, i den grad den er nedtegnet i mektige institusjoner som internasjonale finansinstitusjoner og regjeringer, har diskursen også innvirkning på hvordan folk forestiller alternativer til global kapitalisme. Mot- og alternative diskurser og narrativer må slik sees som samtaler som finner sted i konteksten til nyliberal globalisering.

Kapittel 3. Kontekst

3.1 Innledning

I den oppsiktsvekkende boken "México Profundo: Una civilización negada" som kom i 1987 beskrev den mexicanske antropologen Guillermo Bonfil Batalla eksistensen av to Mexico, to ulike prosjekt og idealsamfunn og slik fremtider for Mexico. Han betegner disse to som *Mexico imaginario* og *Mexico profundo*. Det imaginære Mexico er det dominerende prosjektet og handler om å forme og utvikle Mexico i den vestlige sivilisasjons ånd, og følger det som er på moten i vest og i verden til ett hvert tidspunkt: "Det er et land som vil være rikt og moderne. Rikdommen forstås som et naturlig resultat av arbeidet og det uttrykkes i privat eiendom (...) Moderniteten til det imaginære Mexico er et importert produkt" (Bonfil 1987: 156, min oversettelse). *Mexico profundo*, det dype Mexico, derimot består av en bred blanding av folkegrupper, samfunn og sosiale sektorer som utgjør flertallet av befolkningen: "Det som forener dem og det som kjennetegner dem, er at de er bærere av en måte å forstå verden på og organisere livet som har sitt utgangspunkt i den mesoamerikanske sivilisasjon" (1987: 21). Bonfil hevder videre at forholdet mellom disse to Mexicoer har vært konfliktfullt og "det oksidentale prosjektet til det imaginære Mexico har vært ekskluderende og fornektet den mesoamerikanske sivilisasjon" (1987: 10).

Konflikten over PPP kan sees som en fortsettelse av denne konflikten mellom to ulike prosjekt for Mexico, og er slik en del av en større splittelse i det mexicanske samfunnet i forhold til integrering av urfolk, men også i verden generelt over spørsmål om nyliberalisme og globalisering. Mens spørsmålet om integrering av urfolkene i Mexico sakte har blitt et tema siden 1970-tallet da de første interesseorganisasjonene ble stiftet, har nyliberalisme og globalisering blitt kraftig utfordret de siste årene fra en global grasrotbevegelse som blant annet har gjort seg bemerket gjennom massedemonstrasjoner fra Seattle 1999 til Hong Kong 2005, og ulike internasjonale, regionale, nasjonale og lokale sosiale forum. Zapatistenes opprør i 1994 var en del av denne bevegelsens begynnelse, og har også bidratt til å knytte urfolksproblematikken til debatten om globalisering og nyliberalisme. I dette kapittelet vil jeg forsøke å gi et innblikk i den bredere kontekst og bakgrunn for konflikten over PPP. Jeg vil slik komme inn på hva den nyliberale vendingen i mexicansk politikk har medført,

zapatistenes fremvekst, San Andrés-avtalens tilblivelse og urfolkenes situasjon. Jeg vil og til slutt se på hvordan konflikten over PPP har utviklet seg.

3.2 Mexico og Chiapas – et overblikk

Mexico er et land med store kontraster. Mens landet rangere som nummer 9 på magasinet Forbes liste i 2005 over land med flest milliardærer, regnes fortsatt 53 % av befolkningen som fattige ifølge Verdensbankens definisjon. Det vil si at de lever på mindre enn 2 dollar om dagen. 24 % lever på mindre enn 1 dollar om dagen og regnes slik som ekstremt fattige (Verdensbanken 2004). De store forskjellene mellom rik og fattig, observeres og mellom nord og sør, by og land, og mellom etniske grupper. I de tre fattigste statene, Chiapas, Guerrero og Oaxaca, som ligger i sør og utgjør 10 % av befolkningen, er gjennomsnittlig inntekt halvparten av det Mexicanske gjennomsnittet. Siden den første indeksen over fattigdom og marginalisering ble laget i Mexico i 1950 har disse statene kommet dårligst ut. Også innad i disse statene er det store forskjeller mellom by og land, og mellom etniske grupper. De sørligste statene er de med størst andel urbefolkning og med flest avhengig av jordbruk (Verdensbankens 2003). I Mexico er det registrert 62 forskjellige urfolksgrupper og språk. Tall over andelen av befolkningen som er urbefolkning varierer fra 10 % til 20 – 30 %, avhengig av hvordan det beregnes².

Chiapas kalles ofte den glemte staten, dit den mexicanske revolusjonen aldri kom. Chiapas er den sørligste og fattigste staten i Mexico, og har delvis grunnet geografi (langt fra hovedstaden, høye fjell, ingen viktige mineraler) vært isolert fra resten av landet. Dette har hatt ulike konsekvenser. På den ene siden har stor fattigdom og sosiale og politiske problem fått være upåaktet. På den andre siden har isolasjonen skapt hva den mexicanske antropologen Gonzalo Aguirre Beltrán har kalt *zonas de refugios* (tilfluktssoner) hvor urbefolkningen har kunnet ivareta egen livsstil med delvis autonomi fra myndighetene. Det ga også rom for å holde forberedelsene til en gerilja skjult i over 10 år. Det bor ca 3,9 millioner mennesker i Chiapas, hvorav 25 % er urbefolkning ifølge offisielle tall. Der finnes 12 ulike urfolksgrupper og språk: Tzotzil, Tzeltal, Tojo-a'bal, Chol, Zoque, Lacandón, Kanjobal, Chuj, Jacalteco,

² 10 %, som er det anslaget regjeringen og Verdensbanken forholder seg til, er basert på en restriktiv tellemåte. Her anses bare personer over 5 år som snakker et av de 62 opprinnelige språkene i Mexico som indianere. Denne tellemåten, med aldersdiskriminering og som ensidig baserer seg på språk, er sterkt disputert av urbefolkningsorganisasjoner og av forskere. Til kontrast regnes man i Norge som same, d.v.s. får stemme ved Sametinget, hvis en regner seg som same og har samisk som hjemmespråk, eller at minst en av foreldrene, besteforeldrene eller oldeforeldrene har eller har hatt samisk som hjemmespråk, eller er barn av en som allerede er registrert i samemanntallet. Ifølge den internasjonale urbefolkningskonvensjonen (International Labour Organization's konvensjon 169) heter det også at selvidentifisering skal bli betraktet som et fundamentalt kriterium for å determinere hvem som karakteriseres som urbefolkning.

Cakchiquel, Mochó, Mam. Disse er etterkommere av mayaene. Urbefolkningen lever i de mest marginaliserte områdene nord og øst i staten. Dette er også zapatistenes kjerneområde.

Til tross for stor fattigdom blant befolkningen i Chiapas, er staten rik på naturressurser, særlig i form av vann og biologisk mangfold. Der er også oljereserver som antas å være betydelige. Over 52 % av all elektrisitet i Mexico blir for eksempel produsert av demninger i Chiapas. Likevel er det 34,92 % av befolkningen i Chiapas som ikke har elektrisitet (Nash 2001). Figur 5.1 viser noe av denne kontrasten. Bildet er fra en landsby i Las Cañadas i den nordøstlige delen av delstaten hvor kraftlinjer går rett gjennom landsbyen som selv ikke har strøm.

Situasjonen i Chiapas er svært kompleks, og staten har i lang tid vært preget av vold, uregjerlighet og konflikt, også før zapatistenes opprør. Siden 1970-tallet har over 20 000 mennesker blitt utvist fra sine landsbyer i høylandet, mange fra kommunen San Juan de Chamula. Grunnen har hovedsakelig vært fordi de har gått over til protestantisme eller frigjøringssteologi. Mange av de utviste endte med å leve i fattigdomsbeltet rundt San Cristóbal. Et av disse områdene bærer det betegnende navnet "Sal si puedes" - dra hvis du kan. Etter zapatistenes opprør har militarisering av området bidratt til en økning i konflikter. Fra 1995 har antallet soldater i området ligget på mellom 60 000 og 70 000, fra 36 000 under selve opprøret i 1994. Lavintensitetskrigen, som situasjonen ofte blir betegnet som, er imidlertid en taktikk som i følge Nash "minimizes body counts while maximizing divisive

Figur 3.1: Kontraster i Chiapas: høyspentledning som passerer en landsby uten strøm

tactics within the civilian population” (2001: 189). Paramilitære grupperinger, med tilknytning til det tidligere regjeringspartiet Partido Revolucionario Institucional (PRI), har imidlertid vokst frem og stått bak flere voldelige episoder. Dette toppet seg i 1997 med massakren i Acteal i Chenalhó hvor 49 mennesker, hovedsakelig kvinner og barn, ble slaktet ned i en kirke av en av disse gruppene med nære bånd til militæret og PRI. De som ble myrdet sympatiserte med zapatistenes krav, men tilhørte en katolsk pasifistisk organisasjon kalt las Abejas (Biene). Tusenvis av mennesker har i lys av konflikten mellom myndighetene og zapatistene blitt interne flyktninger. Tall fra Internal Displacement Monitoring Centre for 2005 indikerer at der fortsatt er mellom 10 og 12 000 interne flyktninger i Chiapas som direkte følge av denne konflikten (www.db.idpproject.org). Zapatistene har imidlertid ikke brutt våpenhvilen de inngikk i januar 1994 til tross for provokasjoner og overgrep mot zapatister og zapatistsympatisører. Zapatistene holder hovedsakelig til i Lacandona og i Los Altos, (fjellområdene). Figur 5.2 viser et kart over Chiapas.

Figur 3.2: Kart over Chiapas

3.3 Fra kooperativisme til nyliberalisme

Mexico var i over syv tiår dominert av PRI, partiet som skulle ivareta arven til den mexicanske revolusjonen av 1910. Den Mexicanske stat, under PRI, fungerte som en korporativ stat hvor PRI medierte mellom næringslivet og arbeidere, og interesseorganisasjonene har slik tradisjonelt vært tett knyttet til partiet. PRIs evne til å mobilisere og kontrollere massebevegelser, og inkorporere dem i systemet, var en viktig medvirkende faktor til at de holdt seg ved makten så lenge. Integrering av Mexico i den globale økonomien har imidlertid bidratt til en reduksjon av statens kontroll når det gjelder redistribuering av velstand, noe som igjen har bidratt til økte sosiale friksjoner og en betydelig svekkelse av PRIs grep om makten. Med tilbaketrekningen av staten vokste det blant annet frem uavhengige interesseorganisasjoner og kooperativer for å fylle tomrommet. Disse var utenfor PRIs politiske kontroll (Nash 2001, Morton 2003). Ved valget i 2000 tapte PRI makten både i Chiapas og i Mexico generelt. Mens president Fox og hans parti, Partido de Acción Nacional (PAN), vant det nasjonale presidentvalget, tok en regnbuekoalisjon bestående av samtlige opposisjonspartier fra høyrepartiet PAN til kommunistpartiet, makten i Chiapas. Årene med PRI har imidlertid bidratt å utvikle et spesielt politisk klima.

Ifølge O'Neil et al er det nok mest korrekt å se Mexico under PRI som "an authoritarian regime dominated by a single political party, but one that afforded far more civil liberties than its authoritarian counterparts elsewhere" (2003: 6). Under PRI opplevde Mexico politisk stabilitet i motsetning til sine Latin Amerikanske naboer. Valg ble jevnlig avholdt, der var flere opposisjonspartier, og der eksisterte ingen formell form for sensur, mexicanere var relativt fri til å utrykke sine meninger. O'Neill et al peker imidlertid på hvordan politisk opportuniste, kooptering, klientelisme, korrupsjon og selektiv bruk av valgsvindel var viktige element i å opprettholde PRIs hegemoni. Klientelismen, hvor offentlige tjenester og tilgang til makt ble gitt i bytte mot politisk støtte, var i stor grad mulig fordi den sentraliserte PRI-regjeringen kontrollerte det meste av offentlige midler. Slik kunne de blant annet kontrollere lokale ledere gjennom fordeling av disse midlene etter politisk støtte. San Juan Chamula i Chiapas er et famøst og notorisk eksempel på hvordan klientelismen fungerte i mange landsbyer. Der "the vote was delivered to the ruling PRI by the civil authorities, who marked all the ballots for members of the community" (Nash 2001: 54). De sivile stammelederne, kalt caciquer, mottok til gjengjeld offentlige midler fra PRI- regjeringer. Mange ble svært rike og mektige på dette. Denne praksisen er bakgrunnen for at Rus (1994) dømte slike landsbyer for "Institutional Revolutionary Communities". Selv om PRIs hegemoni har blitt betydelig svekket, preger denne måten å drive politikk fortsatt Chiapas (Hernández et

al 2003). Det man i stedet har kunnet observere er landsbyer eller grupper hvis lojalitet har skiftet til andre patroner som president Fox sitt parti PAN eller sentrum-venstre partiet Partido Revolucionario Democrático (PRD), uten at det har bidratt til noen endringer i måten politikk utøves.

En annen viktig arv etter PRI-regimet er et sterkt presidentstyre, *presidentialismo*. Selv om systemet nedtegnet i grunnloven innebærer en deling av utøvende, lovgivende og dømmende makt, og gir delstatene betydelig makt, fungerer det ikke slik i virkeligheten. O'Neil et al har blant annet påpekt hvordan mexicanske presidenter “enjoyed near-dictatorial powers and faced few checks on their power” (2003: 7). Gjennom PRI kontrollerte de ikke bare det juridiske systemet, men presidenten håndplukket de statlige guvernørene. Den betydelige rollen Mexicos president tradisjonelt har hatt, bidrar til å forklare hvorfor så mye vekt legges på president Fox fra begge sider i konflikten over PPP. Presidenten i Mexico velges for seks sammenhengende år.

Den dominerende utviklingsmodellen PRI-regimet i all hovedsak fulgte frem til begynnelsen av 1980-tallet er kjent som imports substitusjon. Imports substitusjon er et lands egen produksjon av industrivarer til erstatning for tilsvarende importerte varer. Denne strategien var avhengig av en aktiv stat og høye tollbarrierer. I Mexico var staten sterkt inne på eiersiden i industrien.

Nyliberalisme ble hovedsakelig innført i Mexico gjennom IMF og Verdensbankens strukturtilpasningsprogrammer i kjølvannet av gjeldskrisa i 1982. Mexico var det første landet i verden som gjennomgikk en slik krise etterfulgt av nyliberale strukturtilpasninger. I utgangspunktet prøvde den mexicanske regjeringen å motsette seg IMF's betingelser, men utover 1980-tallet vokste det imidlertid frem i Mexico en ny elite som omfavnet nyliberal politikk: ”The growing influence of neoliberal ideas can therefore be linked to the existence of a transnational capitalist class connecting IMF analysts, private investors and bank officials, as well as government technocrats in and beyond the PRI in Mexico” (Morton 2003: 639). Nyliberal politikk ble dominerende i presidentperiodene til Carlos Salinas (1988-1994) og Ernesto Zedillo (1994-2000), begge USA-utdannede økonomer og betegnes ofte som teknokratpresidentene. I disse periodene ble det tatt viktige skritt for å integrere Mexico i den globale økonomien. Den nordamerikanske frihandelsavtalen NAFTA mellom USA, Canada og Mexico er her kanskje den viktigste hendelsen. Da den trådte i kraft 1. januar 1994 var det den største frihandelssonen i verden. En av målsettingene med PPP har imidlertid også vært å tilrettelegge for en utviding av NAFTA til å gjelde hele det amerikanske kontinentet gjennom avtalen kjent under forkortelsen ALCA (Área de Libre Comercio de las Américas). USA, men

også Mexico under Fox, har vært pådrivere for ALCA, mens flere land i Sør-Amerika, inkludert Venezuela og Brasil har lagt kjepper i hjulene. Utsiktene for å få til denne avtalen er for tiden dårlig.

Gjennomføring av nyliberal politikk i Mexico, har òg bidratt til å styrke de internasjonale finansinstitusjonenes rolle og innflytelse. Som det heter i Verdensbankens Country Assistance Strategy for Mexico: "Mexico has been an important Bank client for decades. Especially over the past three administrations" (2004: 23). Mexico er både en av Verdensbanken og IDBs største lånetakere, og slik et viktig land for begge disse institusjonene. Verdensbanken og IDB er imidlertid selv svært kontroversielle i Mexico, noe de innrømmer selv:

"Historically there has also been a political aspect to the Bank's reception in Mexico. The Bank's name evoked suspicion or even hostility from elements of Mexican society. For this reason, even Mexican leaders who consider the Bank's analytical work and publications a valuable source of ideas still worried that the Bank's association with certain sensitive reforms would be politically harmful. Even in areas that were less politically sensitive, the government was sometimes reluctant to accept the Bank's public embrace." (Verdensbanken 2004: 24).

Verdensbankens og IDBs involvering har vært høyst kontroversiell i konflikten over PPP.

3.4 Zapatistene

Zapatishæren for Nasjonal Frigjøring, EZLN, ble stiftet i all hemmelighet i november 1983. I ti år trente de i hemmelighet på geriljakrig i Chiapas før de 1. januar 1994 gikk til væpnet opprør. Selv om den militære konflikten bare varte i 11 dager opprettholdes fortsatt geriljaen. Bevegelsen kan slik deles inn i en militærdel, EZLN, og dens sivile støttebaser, landsbygdene. EZLN består hovedsakelig av urfolk fra regnskogen Lacandona og høyfjellene i Chiapas, og har sin styrke blant tzeltal, tzotzil, tojolabal og chol-folket. Disse er i all hovedsak svært fattige subsistensjordbrukere.

Bakgrunnen for zapatistenes opprør var mange og komplekse. Det var et opprør som på den ene siden knyttet jordspørsmål og urfolks rettigheter til et krav om demokratisering av Mexico i lys av PRIs hegemoni, og til en global kamp mot nyliberalisme. Valget av 1. januar 1994, dagen da frihandelsavtalen NAFTA trådte i kraft, var slik nøye valgt for sin symbolske effekt. Dannelsen av EZLN har sin bakgrunn i en lengre radikaliseringsprosess i Chiapas hvor marxistiske grupperinger³ fra andre steder i Mexico og den katolske kirken, ledet av biskopen

³Fuerzas de Liberación Nacional, FLN var en av disse grupperingene som kom til Chiapas, og er på mange måter en direkte forløper til EZLN. EZLNs talsperson subcommandante Marcos har blant annet bakgrunn fra denne (Tello Diaz, 2001).

og frigjøringssteologen Samuel Ruíz, spilte en viktig rolle. Disse hadde også et tett samarbeid, om ikke helt konfliktfritt, i forhold til å øke bevisstheten blant urfolkene, og bidro videre til å organisere dem i ulike interesseorganisasjoner som senere la grunnlaget for EZLN (Tello Díaz 2001, Kovic 2005). Kovic påpeker blant annet hvordan treningen av lokale katekister og diakoner i frigjøringssteologi bidro til å gjøre folk mer lydige for zapatistenes argumenter: "The training of indigenous catechists who took on social and political roles in their communities that extended well beyond preparing people to receive sacraments was an imperative move in respecting communities' ability to create their own path to liberation" (2005: 4). Ruiz spilte senere en sentral rolle i fredsforhandlingene mellom EZLN og regjeringen som leder for meklerorganisasjonen CONAI (Comisión Nacional de Intermediación). Kombinasjonen av marxisme, frigjøringssteologi og urfolks økende selvbevissthet har bidratt til zapatistenes særegne filosofi som de kaller zapatismo, eller neo-zapatismo, og deres artikkelisering av alternativer.

Selv om det meste av litteraturen om zapatistene enten fokuserer på deres regionale og etniske, eller internasjonale fokus og betydning, vil det imidlertid kunne argumenteres for at zapatistenes egen hovedreferanseramme er nasjonal. De har selv gjentatte ganger påpekt at deres kamp ikke er separatistisk, men for hele Mexico. De forlangte derfor at fredsforhandlinger med myndighetene fikk nasjonal status. Mange av uttalelsene har også en klar patriotisk klang. Det samme har navnet som henspiller på den Mexicanske revolusjonshelten Emiliano Zapata. Bondelederen Zapata var en av lederne i den mest radikale av de to stridende revolusjonære fraksjonene under den mexicanske revolusjonen fra 1910-1917. Selv om denne fløyen tapte, har revolusjonsheltene fra begge sider blitt viktige nasjonale symboler, promotert og benyttet av PRI-regimet. Zapatistenes bruk av Zapata har imidlertid bidratt til å gjenoppfinne han som opposisjonell nasjonal figur.

Zapatas berømte slagord var "Jord og Frihet", og hans fraksjon i revolusjonen kjempet først og fremst for jordreform. Jordspørsmålet har også hatt en spesiell posisjon i zapatistenes kamp. Jordkonflikt og jordmangel har vært spesielt problematisk i Chiapas som er en av delstatene med størst skjevdeling i eierforhold. Jordreformene som ble gjennomført mange andre steder i Mexico etter revolusjonen berørte i liten grad Chiapas. Store landeiere har slik i stor grad fått beholde sine eiendommer. Det var imidlertid nyliberale reformer som spesielt påvirket jordbruket negativt som fikk begeret til å renne over. Mange urfolkgrupper ser jordspørsmålet som essensielt for sin egen overlevelse som særegen folkegruppe. De viktigste eierskapsformer i jordbruket i Mexico har tradisjonelt vært felleseid eller i form av

ejidos⁴. Ejidoer er land gitt av myndighetene til landsbyer i henhold til artikkel 27 i grunnloven fra 1917. Landsbyene eier denne jorden kollektivt. De har rett til å dyrke den, men ikke selge. For mange urfolksgrupper er denne eierformen nært knyttet til deres levemåte, og blir betraktet som en sikkerhetsgaranti for deres overlevelse som eget folk. I 1992 reformerte regjeringen loven slik at det nå ble åpnet for å selge og privatisere kollektiv land. Gjennom et statlig program utarbeidet av Verdensbanken kalt PROCEDE (Programa de Certificación de Derechos) forsøker myndighetene nå å få bøndene til å omgjøre kollektivt land til privateid jord slik at de kan kjøpes og selges. Dette anses som et avgjørende element for at PPP skal kunne realiseres. For zapatistene var en reversering av denne reformen en av deres viktigste krav under fredsforhandlingene med regjeringen.

3.5 San Andrés-avtalen og spørsmålet om urfolks rettigheter

Den militære konflikten mellom EZLN og regjeringen varte, som nevnt, bare i 11 dager før det ble innført våpenhvile. Opprøret hadde ført til en enorm sivil mobilisering som bidro til å presse partene til forhandlingsbordet. Forhandlingene ble i utgangspunktet delt inn i seks ulike temaer som skulle diskuteres hver for seg: 1) Urbefolkningens rettigheter og kultur, 2) Demokrati og rettferdighet, 3) Utvikling og velferd, 4) Forsoning i Chiapas, 5) Kvinners rettigheter i Chiapas, 6) Avslutning på konflikten. Den eneste som ble ferdigforhandlet var den om urbefolkningens rettigheter og kultur. Det er denne som populært kalles San Andrés-avtalen etter landsbyen forhandlingene fant sted i. På bakgrunn av denne avtalen utarbeidet en kommisjon nedsatt av den mexicanske kongressen, Comisión de Concordia y Pacificación (COCOPA), et lovforslag kjent som Ley COCOPA. I utgangspunktet anerkjente begge parter avtalen og dette lovforslaget, men myndighetene trakk senere sin støtte. Dette fikk zapatistene til å nekte videre forhandlinger inntil den avtalen var blitt gjennomført. Kampen om å få gjennomført San Andrés-avtalen, og slik en anerkjennelse av urfolks rettigheter, har i stor grad vært zapatistenes fokus siden.

Urbefolkningen har i Mexico tradisjonelt vært behandlet som annenrangs borgere (se bl.a. Bonfil 1987, Nash 2001, Esteva 2002). Ideologien som ligger til grunn for den statlige praksis overfor urfolket, og den nasjonsbyggende ideologi for post-revolusjonens Mexico, kalles "indigenismo". Bildet som ble skapt av Mexico i etterkant av revolusjonen, er som et

⁴ Ejidoer er kollektivt eid jord gitt av regjeringen til landsbyer. De som har rett til å bruke denne jorden kalles ejiditarios. Der finnes to grunnleggende former for ejidos: individuell ejido hvor eierskapet er ifølge lov knyttet til landsbyen, mens åkrene er fordelt i stykker på semi-permanent basis mellom medlemmene; og kollektiv ejido hvor jordressursene er samlet for kollektivt organisert produksjon. Den første typen er det mest vanlige.

land av mestizoer. Mestizo innebærer en blanding av to raser og to kulturer i noe nytt, hvis innhold er noe uklart. Mens criollene var frigjørings seierherrer, markerte revolusjonen "the ascendance of mestizos as the core of the new revolutionary state" (Nash 2001: 47). Det nye systemet blir ofte referert til som *mestizocracia*, elitehierarki av mestizoer. Urfolkene i dette perspektivet er marginaliserte og må reddes gjennom å inkorporeres i den "universelle sivilisasjon", som vil si den vestlige, Landets indianske fortid, de gamle sivilisasjonene, skulle imidlertid inkluderes som en del av den nasjonale stolthet:

"In order to incorporate the Indian, let us not try to Europeanize him all at once. On the contrary, let us "indianize" ourselves a little, to present him our civilization, diluted in his. In this way he will not find our civilization exotic, cruel, bitter, and incomprehensible. Of course, one should not carry closeness with the Indian to ridiculous extremes." (Gamio i Nash 2001: 55).

Dette sitatet av antropologen Manuel Gamio som regnes som denne ideologiens far, viser noe av kjernen i den mexicanske statens tradisjonelle tilnærming og holdning til urbefolkning. El Instituto Nacional Indigenista (INI) var den offentlige institusjonen med ansvaret for indianerne, og for å gjennomføre indigenismo i praksis. INI ble opprettet i 1948, og er en institusjon som i stor grad har preget de mexicanske urfolkens liv. Indigenismo har til dels endret seg i takt med nye teorier og holdninger som har preget ulike tider, men dette har ikke nevneverdig utfordret det nasjonale postrevolusjonære prosjektet, og de grunnleggende ideene i indigenismo. Begrepet indigenismo har likevel blitt ganske belastet, og i juli 2003 ble INI erstattet av Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas (CONADEPI) som et ledd for det nye regimet å vise brudd med det gamles politikk overfor urfolk. CDI er satt til å representere urfolk i Mexico sine interesser i forhold til PPP.

San Andrés-avtalen hovedansvarlig er å fastslå noen hovedprinsipper for en statlig reform som skal legge grunnlaget for en ny relasjon mellom urbefolkningen og staten. Autonomi er her grunnsteinen. Urfolkene oppnådde ved denne avtalen viktige innrømmelser, men mange ønsket den skulle gå lengre. I avtalen, og lovforslaget utgått fra det, anerkjennes den mexicanske stats flerkulturelle karakter og urfolkene som politiske subjekt med kollektive rettigheter. Gjennom avtalen har regjeringen også en plikt til å konsultere urfolkene før de setter i gang aksjoner som kan påvirke disse og rekompensere dem i tilfelle skader på deres habitat. Reusserser skal videre overføres slik at de selv skal få definere prosjekt. Det innrømmes imidlertid bare autonomi på landsbynivå, ikke på kommunalt og regionalt nivå. Avtalen berører heller ikke artikkel 27 i grunnloven. Den skulle være en del av forhandlingene i tredje runde. For zapatistene var avtalen slik bare en begynnelse, ikke et

sluttdokument. Viktigheten av San Andrés-avtalen må imidlertid sees både på bakgrunn av dens form, like mye som resultatene. Det er derfor viktig å forstå den bestemte formen for dialog og forhandlinger som førte til avtalen for å forstå den posisjonen, og støtten, den har i den offentlige debatten i Mexico, og slik dens rolle i kampen mot PPP.

Selv om San Andrés-forhandlingene formelt sett foregikk mellom EZLN og representanter for regjeringen, involverte prosessen rundt den en lang rekke andre aktører, hovedsakelig brakt inn av zapatistene. Dette bidro til avtalens betydelige resepsjon. Dette har også sammenheng med rollen sivilsamfunnet spilte i å tvinge frem en fredelig løsning fremfor en væpnet konflikt. Sivilsamfunnets reaksjon på zapatistenes opprør medførte at EZLN etter våpenhvilen i 1994 ikke bare åpnet forhandlinger med myndighetene, men også med mennesker og organisasjoner fra det sivile mexicanske samfunnet. Dette ble gjort på flere ulike måter som for eksempel gjennom en folkeavstemning på nett, og Urfolkforumet avholdt i San Cristobál januar 1996. Den nasjonale urfolkskongressen (CNI, spanske initialer) ble stiftet på dette forumet og er den største og mest representative av urfolksorganisasjonene, og har vært en av de sentrale organisasjonene som siden har kjempet for å realisere San Andrés-avtalen. Internt forsøkte EZLN å opprettholde deres form for direkte demokrati som de i senere tid er blitt kjent for. EZLNs støttelandsbyer ble derfor på ulike punkt konsultert om forhandlingene gjennom referendum. Dette medførte at forhandlingene tok tid, men samtidig fikk avtalen en mye større legitimitet i egne baser. EZLN inviterte også over 100 personer, blant de urfolkledere, antropologer, historikere, intellektuelle, samt representanter fra en rekke sivile organisasjoner, til å fungere som rådgivere under selve forhandlingene med regjeringen. En av disse var antropologen Rudolfo Stavenhagen som nå er FNs spesialrapportør på urfolkssaker. Zapatist-kommandanten David forklarte grunnen til dette slik: ”Vi ønsker ikke at bare vårt ord høres i dialogen. Vi ønsker at alle stemmene til alle menn og kvinner som kjemper som oss høres” (Muños 2003: 110). Rådgiverne brakte ikke bare med seg kompetanse, men bidro også, sammen med de ulike konsultasjonene, til å gi forhandlingene en bredere legitimitet (Díaz-Polanco 1997, Nash 2001).

3.6 Konflikten over PPP

Plan Puebla Panama regnes som President Fox sin ide og, i utgangspunktet, hjertebarn. Konflikten over PPP begynner slik i 2000 da Fox vant det historiske presidentvalget som brøt med over 70 år ettpartistyre. Zapatistenes opprør anses som en viktig årsak til at PRIs grep om makten var blitt svekket, og situasjonen i Chiapas var slik et fremtredende tema i valgkampen som brakte Fox til makta. Et av Fox famøse valgløfter var blant annet å løse konflikten som

da hadde vart i 6 år på 15 minutter. Løsningen som ble lansert bestod av to sammenkoblede deler; 1) skape fred i Chiapas ved å oversende lovforslaget basert på San Andrés-avtalen til Kongressen og 2) sette i gang et storstilt utviklingsprosjekt for Sør-Mexico. Fred ble sett som en forutsetning for utvikling, og utvikling en forutsetning for at freden skulle vare, eller som Fox sa det: *"fordi freden er nødt å følges av utvikling"* (Fox i radioprogrammet Fox en vivo, Fox Contigo 30.12.2000). PPP ble slik allerede fra starten knyttet til zapatistene og spørsmålet om San Andrés-avtalen.

Plan Puebla Panama ble imidlertid aldri møtt med entusiasme fra målgruppen. Den ble tvert i mot oppfattet som et forsøk på å erstatte debatten om urfolksrettigheter med en om utvikling. Zapatistene og deres støttespillere så planen som uforenlig med San Andrés-avtalen. Zapatistenes syn på PPP ble blant annet gjort klart under en høyprofilert reise til hovedstaden ledelsen i EZLN foretok i februar/mars 2001. På et masse møte i Oaxaca 26. februar 2001 uttalte blant annet Subcommandante (underkommandant) Marcos, EZLNs talsperson følgende: *"There will be no plan nor project, by anyone, that does not take us into account. No Plan Puebla Panama, no Trans-Isthmus Mega-Project, nor anything else that means the sale or destruction of the indigenous peoples' home"*.

Formålet med reisen, kjent som *La Marcha del Color de la Tierra*, var å legge press på kongressen som da skulle behandle lovforslaget basert på San Andrés-avtalen. Reisen tok veien om 13 ulike stater hvor det ble avholdt en rekke masse møter som, uheldigvis for president Fox, også ble brukt til å samle motstand mot PPP. At PPPs formelle lansering skjedde 12. mars 2001, dagen etter at zapatistledelsen ankom hovedstaden, bidro videre til en svært skjev start for PPP. Kontroversen rundt planen ble slik allerede fra begynnelsen av bredt kringkastet.

Motstanden mot PPP tilspisset seg videre etter at kongressen 25. april vedtok å ikke ratifisere COCOPA-lovforslaget, men innførte med Fox sitt eget parti i spissen en modifisert utgave som brøt med det opprinnelige forslaget på vesentlige punkter. Mens Fox karakteriserte dette lovforslaget som *"et stort skritt fremover"* (pressekonferanse 29.04.2001, min oversettelse), anså Zapatistene det som et forræderi mot San Andrés-avtalen. De valgte derfor på sin side å bryte enhver kontakt med den føderale regjeringen, for slik de så det, hadde Fox spilt med falske kort hele veien. Kongressens avgjørelse, og det EZLN så som Fox sitt svik, ble videre satt i sammenheng med Fox visjon om Plan Puebla Panama. I en artikkel publisert på EZLNs nettside argumenterer Ana Esther Ceceña, mexicansk forsker ved det nasjonale autonome universitetet (Universidad Nacional Autónoma de México, UNAM) i

Mexico City, og med nære bånd til EZLN, at de folkevalgte vedtak var i favør av PPP og ikke urbefolkningens rettigheter:

”Loven om urfolkens rettigheter og kultur befinner seg i vanskeligheter fordi dens godkjenning ikke favoriserer de store bedriftene Plan Puebla Panama forutsetter. Lovgiverne har foretrukket å introdusere modifikasjoner som går mot samfunnets mandat og det edle ansvaret om å skape forhold for at det i landet blomstrer demokrati og ikke krig. (...) Det som er mulig å identifisere i modifikasjonene som er introdusert, er en stor likhet med enkelte av forslagene til Plan Puebla Panama.” (Ceceña 2001, min oversettelse)

Plan Puebla Panama har slik, i stedet for å roe konflikten i Chiapas, lagt mer ved på bålet. Utover våren 2001 vokste motstanden mot PPP kraftig, og samlet et bredt spekter av grasrotorganisasjoner og akademikere. Motstanden mot planen begynte også å spres seg utover zapatistenes nettverk. Flere av guvernørene i de berørte statene begynte og å uttrykke skepsis, særlig til sentralismen i planen. I april 2003 kalte guvernøren i Oaxaca planen for råtten, og at den *”bare finnes i fantasien til de som har til oppgave å tegne opp prosjekt med propaganda-formål”* (El Universal 4. april 2003, min oversettelse). Også guvernøren i Chiapas valgte å holde delstatens støtte til visse prosjekt tilbake på grunn av kontroverser rundt PPP.

Gjennom 2002 og 2003 var der flere tegn på at planen befant seg i trøbbel. PPPs hovedkontor i Mexico ble i 2002 flyttet fra presidentens kontor til et undersekretariat av utenriksdepartementet, og den første PPP-koordinatoren Florencio Salazar Adame ble sparket. Den nye koordinatoren Herbert Taylor har holdt en betraktelig lavere offentlig profil enn Salazar gjorde, og offentlig informasjon om planen ble praktisk talt frosset. Likevel fortsatte det å være fremgang i enkelte av de konkrete prosjektene, som byggingen av visse veistrekninger og annen infrastruktur. Dette ble imidlertid i all hovedsak foretatt uten referanse til PPP. I en serie kommuniké kjent som *La treceava estela* (Den trettende steintavlen), offentliggjort juni 2003 erklærte derfor EZLN planen for død:

“We, the zapatistas, have referred on some occasions to the so-called “Plan Puebla Panama” as something already extinct. This has been for various reasons: One is that the plan has already been undermined, and even the attempt at its implementation will do nothing but worsen social uprisings. Another is that the plan expects us to accept that things have already been decided in the north and centre of the country and that no one is opposed. This is false. The routes of resistance and rebellion cross the entire national territory, and they are also surfacing there, where modernity seems to have completely triumphed. Another reason is that, at least in the mountains of the Mexican southeast, its implementation will not, for any reason, be permitted”.

I 2004 ble det imidlertid forsøkt å blåse liv i planen igjen, i hvert fall den regionale integreringsdelen. President Fox relanserte slik formelt planen på en rundtur i tre sentralamerikanske land 24.-26. mars 2004, men nå noe moderert og med ny retorikk.

Elementer i den nye strategien var å høyne profilen til de sosiale sidene av planen. Flere av de mest kontroversielle prosjektene var heller ikke lenger offisielt med, mens andre mer populære prosjekt ble tatt med. Et eksempel på dette er rurale veier som i utgangspunktet ikke var inkludert i PPPs infrastruktur. Den mexicanske regjeringen er imidlertid fortsatt relativt halvhjertede i forhold til planen, og den er på langt nær det den ble lansert som i 2000/2001. For urfolksorganisasjoner og organisasjoner og nettverk knyttet til alterglobaliseringsbevegelsen og kampen mot nyliberalisme, har imidlertid planen de siste årene vært et fremtredende og samlende symbol på typen utvikling de ikke ønsker.

3.7 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg forsøkt å sette konflikten over PPP inn i sin relevante kontekst. Konteksten som presenteres her kan òg sier å danne forståelsesrammen jeg tolker konflikten i lys av. Som jeg har argumentert er konflikten relatert til en dypere splittelse i det mexicanske samfunnet over urfolksproblematikken, og i verden generelt over globalisering og nyliberalisme. Begge disse splittelsene har bidratt til å utfordre den mexicanske nasjonalstaten fra hver sin kant. Både omleggingen til en nyliberal politikk og zapatistenes opprør i Chiapas bidro til å svekke PRI's hegemoni og har på denne måten bidratt til økt sosial friksjon. Mexico har slik de siste ti årene stått overfor et veivalg mellom videre nyliberalisme, eller en ny organisering basert på autonomi og prinsippene nedfelt i San Andrés-avtalen. Ingen av disse prosjektene har foreløpig oppnådd å erstatte PRI-statens hegemoni. Konflikten over PPP, slik jeg ser det, må tolkes som et slag i denne videre konflikten om Mexicos fremtid. Konflikten foregår og berører ikke bare faktorer relatert til flere geografiske nivå, men også hvordan disse nivåene knyttes sammen og påvirker hverandre. Dette bidrar til å gjøre konflikten svært kompleks.

Kapittel 4. Metodologiske betraktninger

4.1 Innledning

Valg av metode avhenger av hva slags spørsmål man vil ha svar på. Hovedskillet går mellom kvantitativ forskning, hvor fokuset er målbare fenomen, og kvalitativ, hvor man forsøker å få en dypere forståelse av fenomenene, ofte mer rettet mot meningsaspektet. I mitt tilfelle, hvor jeg ønsker å se nærmere på dominerende og alternative måter å forstå utvikling, var det naturlig å velge en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ metode ga i mitt tilfelle nødvendig fleksibilitet for arbeid i et feltområde preget av utforsigbarhet, vanskelig tilgang og konflikt.

Jeg har også valgt en komparativ tilnærming, gjennom å sammenligne et utviklingsprosjekt basert på en vestlig og globalt dominerende forståelse av utvikling, og et lokalt politisk prosjekt i opposisjon til dette. Fordelen med sammenligning er at man kan få frem ulike alternative linjer for konsepter og handling, samtidig som likheter og forskjeller vil kunne indikere lettere og vanskeligere foranderlige aspekter ved konsept som utvikling.

Selv om valg av metode stort sett preges av pragmatiske hensyn, er ikke valg av problemstilling det. Ettersom valg av metode, avhenger av problemstillingen, blir også valg av metode et visst epistemologisk valg. Hvordan man tror verden er, og hvordan man tror man kan tilnærme seg den, påvirker valg av problemstilling og metode. Kvalitativ metode er slik i samsvar med det konstruktivistiske utgangspunktet for denne oppgaven.

Å gjøre kvalitativ forskning, innebærer en anerkjennelse av at kunnskap er subjektiv. Mange har kritisert kvalitativ forskning nettopp for dette, selv om det nå i større grad anerkjennes at kvantitativ metode også er subjektiv. Jeg mener imidlertid at dette kan være en styrke for kvalitativ forskning. Dette fordrer selvrefleksivitet, åpenhet og klarhet i forhold til datainnsamling og analyse. I dette kapitlet vil jeg derfor gå inn på praktiske og teoretiske betraktninger rundt genereringen av datagrunnlaget for denne oppgaven.

4.2 Tilgang til felt

Som nevnt er casen min konflikten rundt Plan Puebla Panama i Chiapas, Mexico. PPP strekker seg ut over et mye større område, men det er den konkrete situasjonen i Chiapas som er mitt fokus. Det er ulike grunner for at jeg valgte Chiapas. Det viktigste argumentet er nok

det at konflikten her er viktig for motstanden mot prosjektet generelt, og fordi der over lengre tid har vært utviklet egne prosjekt som kommer i konflikt med PPP. Det er også i Mexico at motstanden mot PPP har vært sterkest. Det var også naturlig å velge Mexico fremfor andre sentralamerikanske land ettersom jeg gjennom personlige bånd, og det å ha bodd der og studert i et år, hadde en viss kunnskap om landet, særlig om den sørlige delen. Jeg snakker flytende spansk. Til tross for dette, var tilgang til felt ikke uproblematisk, mye grunnet den fortsatt spente situasjonen i Chiapas. Tid og økonomi er og viktige faktorer som påvirker valg av problemstilling, felt og metode. En hovedfagsoppgave innebærer sterke begrensninger i forhold til dette. I mitt tilfelle var jeg såpass heldig å motta ekstra støtte fra prosjektet *Challenging the State* ved Institutt for Sosialantropologi etter at jeg kom tilbake fra første feltarbeid. Dette muliggjorde et ekstra opphold i Chiapas, samt en tur til Washington hvor jeg kunne foreta intervju med PPP-teamet i den Interamerikanske Utviklingsbanken. Jeg gjennomførte første del av feltarbeidet mitt fra august til desember 2003, og andre del fra juli til september 2004.

Når det gjelder tilgang til felt skiller Silverman (2001) mellom åpne offentlige settinger og lukkede private settinger. Mitt tilfelle er et eksempel på det siste, hvor tilgang kontrolleres av såkalte "gatekeepers". Feltarbeidet mitt omfattet også kontakt med ulike grupper hvor det å få tilgang fungerte ulikt. I forhold til de som jobbet med PPP og i Non Governmental Organizations (NGO) i San Cristóbal kritisk til PPP var det å slippe til rimelig enkelt. Det gikk ut på å avtale en tid for et intervju, og jeg opplevde stort sett åpenhet og hjelpsomhet. Når det gjaldt å få tilgang til å snakke med zapatister, og oppholde meg i "territoria rebelde", var situasjonen litt vanskeligere.

Da jeg kom til Chiapas var zapatistene i ferd med å omorganisere seg i såkalte *caracoles* (sneglehus). Dette innebar etableringen av et høyere regionalt nivå av det autonome styresettet de har praktisert siden 1994. I sneglehusene, fem i totalt, sitter *la Junta de Buen Gobierno* (Samlingen for God Regjering, JBG, spansk forkortelse), som er zapatistenes øverste myndighet. Disse er nå portvaktene, og de man må henvende seg til hvis man vil gjøre undersøkelser i området, det være seg i selve *caracol*-setet eller i en annen landsby. JBG foretar et intervju, og tar inn de nødvendige referanser. De diskuterer så seg imellom hvorvidt tillatelse skal bli gitt. Denne prosessen kan ta lang tid. For en tid hadde det vært en sivil støtteorganisasjon, Enlace Civil (Sivile bånd) i San Cristóbal som hadde fungert som kontaktleddet. Nå ble kontakten direkte med zapatistene, og ikke kontrollert av en NGO. Zapatistenes omorganisering representerte slik en måte å ta tilbake kontroll over, og lette, kontakten med omverden. Utenforstående portvakter finnes imidlertid fortsatt. For at JBG vil

gi tillatelse, måtte jeg få anbefaling fra en spesiell person zapatistene samarbeider nært med. For å få denne tillatelsen var viktige kriterier, foruten hva jeg skrev om og hvorfor jeg ville snakke med akkurat zapatistene, min politiske aktivisme og om jeg har vært involvert i støttearbeid i forhold til zapatistene enten i mitt hjemland eller i Chiapas. Denne prosessen med å få tilgang til felt reiser en del interessante etiske problemstillinger jeg vil komme til etter hvert.

Selv om jeg hadde en viss forkunnskap om Mexico, representerer det fortsatt en fremmed kultur for meg. I forhold til Chiapas og mitt feltarbeid her, var det ikke bare *mainstream* mexicansk kultur jeg kom i kontakt med, men også ulike urfolksgrupper med sine kulturelle og sosiale koder jeg trengte å sette meg inn i. Det var derfor svært viktig å kunne oppholde seg en tid i området. Store deler av den første tiden i felt gikk ut på å sette meg inn i lokale forhold. Forberedelser i forkant kunne bare hjelpe meg et lite stykke på veien. Mitt første forsøk på å få tilgang til zapatistlandsbyer var for eksempel ikke vellykket. Å være åpen og redelig rundt mine intensjoner og det jeg ville gjøre, at mine informanter var informerte og samtykkende, var svært viktig for meg. Dette blant annet fordi jeg visste at zapatistene tidligere har hatt dårlige erfaringer med til dels skjult forskning. Den første søknaden min til zapatistenes myndigheter var imidlertid kanskje litt for omfattende, grundig og akademisk, med tanke på at flere av de i det tilfellet var svært unge, med lite utdanning og uvant med å ta slike avgjørelser. Resultatet var at de verken sa ja eller nei, og jeg ble gående rundt i landsbyen (hvor jeg var velkommen inntil videre), uten helt å tørre å stille spørsmål. Der møtte jeg imidlertid de som ble viktige kontakter, kilder og portåpnere for meg. Dette var folk som har jobbet med zapatistene i flere år, og har opparbeidet seg tillit og innflytelse. Jeg fikk og god nytte av deres lokale kunnskap.

Språk var heller ikke helt uproblematisk. Spanskkunnskapene blant mine informanter var svært varierende, og særlig blant kvinner var det mange som knapt snakket spansk. Flere av mennene hadde først lært spansk etter 1994, men det var fortsatt begrenset. Det var heller ikke mulig for meg å lære meg deres språk, for det første på grunn av tid, og for det andre fordi her er snakk om flere ulike og til dels svært forskjellige språk.

Tilgang til felt og tillit ble og i mitt tilfelle også vanskeliggjort av den politiske situasjonen i Chiapas. Selv om den militære konflikten tok slutt bare 11 dager etter opprøret startet, har staten de siste tiårene vært preget av det som blir betegnet som en lavintensitetskrig, og det zapatistene anser som *contrainsurgencia* – en motoffensiv fra myndighetenes side. Med *contrainsurgencia* menes myndighetenes forsøk på å underminere zapatistene ved å infiltrere og skape redsel og splid i de sivile støttebasene. Zapatistene

tilhører en ulovlig bevegelse, og er i stadig konflikt med myndigheter og paramilitære grupper. Dette skaper til en viss grad en atmosfære av mistro og et behov for å beskytte seg. Zapatistene er imidlertid uvanlig åpne i forhold til andre lignende bevegelser. Dette fordi deres styrke ligger blant annet i deres store nasjonale og internasjonale støttenettverk. Chiapas tiltrekker seg på grunn av zapatistene mennesker fra hele verden som kommer med ulike motiver. Disse erfaringene var ikke opplevd som udelt positive. En del av de negative erfaringene gjaldt forskning i området, og det har vokst frem en viss skepsis til forskning og vitenskap generelt. Som en av zapatistinformantene, en utdanningspromotør, uttalte om ”vitenskapelige ting”: *”det er deler som er nyttig for samfunnet, og der er deler som ikke tjener til noe. (...) Vitenskapelig kunnskap er hovedsakelig til manipulering av andre folk”* (Intervju, min oversettelse). Flere forskere, og deres studenter, er også erklært uønsket av zapatistene på grunn av det de anser som misbruk av tillit. Søken etter sannhet og mer kunnskap blir ikke alene godtatt som legitim grunn for at zapatistene skal slippe forskere inn i sine samfunn. Spørsmål om hva det vil bli brukt til, og hva zapatistene vil få ut av det, blir i økende grad stilt.

4.3 Makt, subjektivitet og etikk

Spørsmål relatert til makt, subjektivitet og etikk har vært svært fremtredende gjennom hele arbeidet med denne oppgaven. Slike spørsmål er viktige i enhver oppgave, men fordi utgangspunktet for denne oppgaven var politisk motivert, og fordi feltarbeidet fant sted i en svært politisk sensitivt område, ble slike spørsmål ekstra sentrale.

Spørsmål om subjektivitet versus objektivitet i forskning har lenge vært et omdiskutert tema, og med mange ulike synspunkter. Et positivistisk inspirert ståsted vil kreve at man så langt som mulig reduserer egne verdiers innflytelse. Dette innebærer at man bør unngå emner der man selv har sterke meninger, eller til og med helt unngå politiske stridsspørsmål for ikke å bli deltakende i en politisk konflikt. Kritikere av et slikt ståsted vil hevde at forskning aldri vil kunne være verdifri, og at slik forskning derfor vil støtte opp om de dominerende verdier i samfunnet (Holt-Jensen 1999). Forskere som ikke deler disse verdiene, bør være fri til å bedrive forskning med det motiv å endre grunnleggende verdier, og slik samfunnet. Egne verdiers innflytelse kan virke positiv i den forstand den kan virke motiverende for en forsker. Selv om man nå stort sett anerkjenner forskningens subjektive karakter, er det å la seg drive av sitt politiske ståsted nok fortsatt litt kontroversielt. Det er likevel mitt politiske engasjement som var utgangspunktet for at jeg valgte denne oppgaven. Det var også mitt politiske engasjement som bidro til at jeg fikk tilgang til deler av feltet. Jeg deltok også i

solidaritetsarbeid mens jeg var i felt. Dette mener jeg bidro til en dypere forståelse av situasjonen, og kan sees som en form for deltakende observasjon. Jeg mener imidlertid ikke at det er uproblematisk. Subjektivitetsspørsmålet stiller enhver forskning ovenfor dilemmaer. Jeg mener likevel at objektivitet ikke er mulig, og heller ikke nødvendigvis ønskelig, ettersom det kan virke tilslørende. Jeg mener heller at andre metodiske verdier bør være førende. En av disse verdiene er at man faktisk gjør sine synspunkt klare overfor leseren. Det andre er metodisk redelighet, å være grundig og nøyaktig i forhold til beskrivelser, samt beskrive metodene inngående. Det tredje er kritisk refleksivitet under alle stadier i forskningsprosessen, og en anerkjennelse av kunnskap som situert.

Hay definerer kritisk refleksivitet som "self-critical introspection and self-conscious scrutiny of oneself as a researcher" (2000: 195). Kritisk refleksivitet innebærer en anerkjennelse fremfor en benektelse av ens egen sosiale posisjon, og å stille spørsmål ved i hvor stor grad dette påvirker informasjonen samlet i felt og i den kunnskapsproduksjonen forskeren deltar i. Kritisk refleksivitet er viktig i alle stadier av forskningsprosessen, i forberedelsene, under felt og i tolkningene. For meg har det vært viktig å hele tiden tenke igjennom og være bevisst på å ikke gå ut i fra at zapatistene og jeg nødvendigvis er enige, selv om vi tilhører samme side i kampen mot nyliberalisme, og slik overføre mine politiske overbevisninger på dem under tolkingsprosessen. Dette innebærer blant annet en forståelse av hvordan kunnskap er situert. Hay (ibid) foreslår det å både ha en forskningsdagbok ved siden av feltdagboken som en måte å være refleksiv. Mens man i feltdagboken skriver ned de kvalitative dataene, skriver man i forskningsdagboken sine refleksive observasjoner, tanker om forskningsprosessen, dens sosiale kontekst og sin rolle. Dette var noe jeg forsøkte å gjøre.

Situert kunnskap var først brukt av Donna Haraway, og innebærer en anerkjennelse av hvordan "all knowledge is the product of specific embodied knowers, located in particular places and spaces" (Hay 2000: 166). Haraway mener man ikke kan skille kropp (den som forsker/studerer) og kunnskap, og at den objektiviteten vitenskap har hevdet er et "gudstriks", en illusjon, hvor man ser alt ingenstedsfra. I stedet foreslår hun en annen form for "objektivitet": kroppsliggjort objektivitet. Forskeren vil alltid befinne seg et sted, både kroppslig og vitenskapsteoretisk. Vårt ståsted og kontekst påvirker hvordan vi ser og tolker verden. Derfor er det viktig å gjøre rede for vårt ståsted på samme måte som det er viktig å kontekstualisere det som forskes på. Dersom vi ikke gjør rede for vårt ståsted, vår "lokalisering", kan andre ikke kontrollere troverdigheten til oppgaven. Haraway argumenterer for at posisjonene til de undertrykte kan være bedre egnet for å innta et kritisk standpunkt fordi de undertrykte kan være mindre tilbøyelig til å la seg blende og mer tilbøyelig til å være

kritisk til det dominerende kunnskapsparadigmet; "there is good reason to believe vision is better from below the brilliant space platforms of the powerful" (Haraway 1991: 190-1). Man må imidlertid ikke glemme at en også her er situert.

Også Rose (1997) har påpekt hvordan kunnskap som hevder å være universell, slik som vestlig vitenskap, virker undertrykkende på andre og deres kunnskap. Annen kunnskap har slik blitt stemplet som ugyldig, og de som har utviklet den som uvitende. Dette har bidratt til å legitimere undertrykkelse for eksempel i kolonitiden. Et mål med å situere kunnskap er å skape kunnskap som ikke undertrykker annen kunnskap, men som kan lære av disse og som på denne måten er med på å vise ulikheter i verden

Kritisk refleksivitet er en måte man kan situere kunnskap på. Fordi kunnskap er avhengig av den som produserer den, kan man gjennom å posisjonere seg selv vise hvorfra kunnskapen er produsert, og slik gjøre det mulig for andre å "kontrollere" den. Oppgaven som forsker er ofte å identifisere en annen kontekstuell kunnskap, lokalisert i et annet landskap som er mer eller mindre annerledes enn sin egen. Refleksivitet må innebære en anerkjennelse av at man som forsker og forskningsobjekt er situert i forskjellige landskap. Hvordan og hvorvidt man kan oppnå intersubjektivitet blir derfor et sentralt spørsmål.

Intersubjektivitet handler om hvordan meninger og tolkninger om verden blir skapt, bevisst eller ubevisst, gjennom samhandling mellom folk i ulike kontekster (Hay 2000). Innsamling og tolkning av kvalitativ informasjon baserer seg på en dialog mellom forskeren og hans/hennes informanter. Dette innebærer at spørsmål rundt det å være insider/outsider, og maktforholdet i disse relasjonene er viktige.

Det tradisjonelle antropologiske idealet om å "go native", å bli som en av dem man studerer, har blitt anerkjent som urealistisk. Man vil aldri helt bli en "insider" blant dem man studerer. I mitt tilfelle kommer jeg fra en svært ulik kontekst, og deler i liten grad mine informanternes erfaringer og perspektiver. Feltarbeidstiden var òg relativt kort og jeg oppholdt meg på ulike steder. Likevel, som Hay påpeker, er man aldri helt en "outsider" heller. Vi har alle overlappende karakteristikk som klasse, kjønn, etnisitet, utdannelse og politiske tilhørighet. Dette gjør at vi vil kunne finne ulike likhetstrekk og forskjeller mellom oss selv og våre informanter. Hva som var disse fellestrekkene og ulikhetene varierte i mitt tilfelle i forhold til mine ulike informanter. I intervjuene med PPP-folkene, var akademisk bakgrunn et slikt fellestrekk. Det ga oss noen felles referansepunkter, da særlig i form av å være kjent med, og komfortabel med å bruke, et akademisk språk. Vi var og alle relativt bedrestilte. Statusen min blant disse var "lærling". Jeg hadde forventet meg en viss skepsis fra disse i forhold til hvor jeg stod i forhold til zapatistene og motstanden mot PPP, ettersom det har

vært en betent konflikt. Ingen stilte imidlertid spørsmål om dette. Hvorfor kan jeg bare spekulere i. Var det fordi de hadde en forståelse av forskning som objektiv, eller fordi jeg var ”blond jente” og ”utlending/vestlig/europeisk”, og slik kanskje ufarlig? ”Blond jente” og ”utlending/vestlig/europeisk” var statuser jeg fikk blant alle informantene mine, og som jeg følte i all hovedsak var til min fordel. I mexicansk kultur er blond og vestlig tradisjonelt knyttet til en viss status.

I forhold til zapatistene var akademisk bakgrunn definitivt noe som gjorde meg til en ”outsider”. Mye av spansken jeg snakker er akademisk, noe som i dette tilfelle var et hinder for kommunikasjon. På den andre siden var spansk et fremmedspråk for oss alle, noe jeg bevisst fremhevet for å få de til å føle seg mer komfortabel med å snakke med meg. Bakgrunn, sosioøkonomisk posisjon, etnisitet og kjønn, var også aspekter som skilte oss. Heller ikke i mine intervjuer og samtaler med kvinner, ble det å være av samme kjønn en viktig fellesnevner. Kanskje fordi jeg så ofte i de ulike landsbyene opptrådte på mennenes arena. Språk var og i mange tilfeller et hinder. Det som jeg imidlertid delte til en viss grad med zapatistene, var et politisk fellesskap.

Jeg opplevde imidlertid at jeg hadde ulike statuser blant zapatistene, som i varierende grad fungerte. ”Forsker” viste seg å være en ugunstig status på grunn av det de så som dårlige erfaringer med andre forskere. ”Lærling” var slik en bedre status. Jeg var en person som enkelt og greit ville lære mer om deres politiske prosjekt. ”Lærlinge”-statusen min ble videre knyttet til min status som ”compa”. ”Compa” er forkortelse for ”compañero”, kamerat, og er det zapatistene bruker om hverandre. Når man bruker ”compa” om mennesker som ikke er zapatister er det for å betegne at de er sympatisører, eller en anerkjennelse at de deltar i en lignende kamper. Mine ”portåpnere” var de som verifiserte meg som ”compa”, og slik hjalp meg til å få tilgang. Å være en ”outsider” har òg noen fordeler. Ettersom jeg ikke i utgangspunktet deler deres erfaringer og perspektiver, kan det være lettere å oppdage og sette spørsmålsteget ved ting som taes for gitt.

All forskning er fylt med maktrelasjoner. Det er ulike dimensjoner ved dette maktforholdet. Det ene følger av ulike posisjoner i forhold til etnisitet, klasse, alder og lignende mellom forsker og informant/ deltaker. Makten til å definere forskningsprosjektet, å definere forholdet mellom forsker og deltaker gjennom forskningsprosessen, er en annen dimensjon. Til sist er det makt i perioden etter feltarbeidet, i representasjonen av dem man har intervjuet og observert. I forholdet mellom zapatistene og meg, var det jeg som forsker som etter disse dimensjonene hovedsakelig hadde makten. Jeg var betraktelig mer velstående og jeg var vestlig. Dette utlignet hva jeg eventuelt kunne tapt i alder. (I forhold til PPP-folkene

var dette litt annerledes. Her hadde de denne dimensjonen på sin side, noe jeg av og til opplevde i form av patronisering). Jeg satt hovedsakelig med makten til å definere forskningsprosjektet, og det er jeg som har makten i forhold til å representere dem i etterkant. Dette setter meg som forsker i en svært fordelaktig posisjon. Samme hvor mye en forsker prøver å gjøre maktforholdet likere, ved å til dels å avstå makt og prøve å gjøre sine informanter i større grad til deltakere, så endres ikke dette faktumet. Hvor informantene, her zapatistene, kunne få innflytelse var i forhold til å definere forholdet mellom forsker og deltaker under feltarbeidet.

Zapatistenes kamp for autonomi handler i stor grad om å ta tilbake makten og kontrollen over egne liv og fremtid. Dette gjelder òg i hva som har blitt opplevd som utbytende relasjoner tidligere mellom forskere og dem selv. De har derfor konstruert deres egen prosess for å godkjenne forskning, som beskrevet tidligere. Gjennom denne prosessen hvor man forhandler om tilgang, hvor jeg blir stilt spørsmål og må redegjøre for prosjektet, hva jeg vil med det, hva det skal brukes til, hvordan jeg mener de kan bidra, og hva eventuelt de har igjen for å delta, får informantene/deltakerne mulighet til å påvirke maktforholdet mellom meg og dem, og slik også prosjektet. I denne prosessen redegjør de også for sitt ståsted, og hvorfor ting blir gjort på denne måten. Jeg sikrer meg også slik deres informerte samtykke. Prosessen med å søke om tillatelse var ganske lærerik, også for å få en bedre forståelse for zapatistenes prosjekt. Det var imidlertid ganske skummelt å skulle forklare meg for en gruppe maskekledde menn som jeg til gjengjeld har stor respekt for. Jeg oppdaget imidlertid etter hvert at de også var litt nervøse, og de var svært hjelpsomme når det formelle først var overstått.

Mange vil kanskje være skeptisk til hvorvidt en slik prosess legger uakseptable forventninger og føringer, særlig ettersom min tilgang til felt delvis ble muliggjort av politiske tilknytninger. Jeg føler ikke at dette har vært et problem. Det jeg føler er en forventning, som jeg uansett mener er et viktig forskningsetisk prinsipp, om å behandle alle informantene med respekt samtidig som man vurderer all informasjon kritisk.

Andre viktige etiske retningslinjer i forhold til dette feltarbeidet har vært politisk og kulturell sensitivitet. Kulturell sensitivitet gikk blant annet på hvordan man kledde seg i landsbyen. Det er et konservativt samfunn, og derfor viktig å respektere dette. Ettersom det er i et konfliktområde, var det viktig å respektere og følge oppsatte sikkerhetsforanstaltninger. Når du oppholder deg i zapatistenes landsbyer føler de ansvar for deg. Enkelte landsbyer var og delt. Dette medførte restriksjoner på hvor man kunne gå alene eller uten klarering. Anonymisering av mennesker og steder har og vært nødvendig grunnet den politisk

vanskelige situasjonen. Selv om dette de siste årene har begynt å bli mer avslappet i området, har jeg for sikkerhetsskyld valgt å følge en streng linje.

4.4 Generering av data

Tekst utgjør det viktigste datamaterialet til denne oppgaven. Det er i tekster relatert til PPP og Zapatismo at jeg søker etter hva som menes med utvikling i disse to prosjektene, hvilke representasjoner av utvikling ligger til grunn, og hvilke narrativer om utvikling forteller de. Tekstanalyse kommer egentlig fra humaniora, men spesielt i kjølvannet av postmodernistisk og feministisk vitenskapskritikk, har man også i samfunnsvitenskapene blitt mer interessert i kritisk og flerfoldig lesning av tekst. Med dette har det og kommet en anerkjennelse av at mer enn skriftlig materiale kan sees som tekst. Jeg brukte slik flere metoder for å generere disse tekstene/dataene. Disse inkluderer intervju, observasjon og det som kanskje mer tradisjonelt oppfattes som tekst og tekstanalyse. Med tekst i denne siste formen, mener jeg ord og/eller bilder som er blitt nedtegnet uten innblanding av forskeren. Jeg vil for letthet skyld betegne dette som skrevne kilder. Som det vil komme frem i analysedelen, vil jeg imidlertid behandle både slike tekster/skrevne kilder, intervju og mine egne feltobservasjoner hovedsakelig som tekst.

4.4.1 Skrevne kilder

I mye kvalitativ forskning er skrevne kilder først og fremst viktig som bakgrunnsmateriale. Skrevne kilder hadde også denne funksjonen for min del, men enda viktigere dannet de en sentral del av grunnlaget for analysen. Skrevne kilder inkluderer her blant annet offentlige, sak og plandokumenter, kart, lovtekster, opprop, analyser, nedskrevne taler, intervjuer og avisartikler. Altså en stor mengde og med stor variasjon. Kildekritikk, å være bevisst de ulike aspekter ved ulike skrevne sjangrer, og tenke kritisk igjennom implikasjonene av disse, er her viktig.

Når man jobber med skrevne kilder innenfor et område hvor det faktisk er skrevet mye, kan dette være litt overveldende å skulle finne ut hvilke representasjoner av utvikling som er en del av denne diskursen og konflikten. Selvfølgelig hadde det ideelle vært å lese så mye som overhode mulig innenfor flest sjangere for å unngå å overse noen. Neuman (2001) fremsetter imidlertid som et hovedpoeng å la resepsjonen avgjøre. Han påpeker at i nesten uansett hvilket omfang diskursen har, vil det være slik at et forholdsvis begrenset antall tekster utgjør hovedreferansepunktene. Mye av arbeidet mitt med skrevne kilder dreide seg om å begrense og finne frem til sentrale tekster, samt relatere de til hverandre. Neumann

peker på det han kaller kanoniske tekster og monumenter. Kanoniske tekster er tekster det henvises til og siteres ofte fra. De har en bred resepsjon og spiller en fremtredende rolle i diskursen. Monumenter er tekster som er knute- eller forankringspunkter for diskursen. Disse er tekster som bærer en diskurs, og er slik sentrale når man foretar en avgrensning.

Det var òg åpenbart i mitt tilfelle at visse dokumenter var svært sentrale. Jeg deler disse hovedsakelig opp i to kategorier, de ene knyttet til PPP, og de andre til Zapatismo og motstanden mot PPP. I den første kategorien er sentrale tekster plandokumentene, avtaler og deklarasjoner fra ministermøtene. Samt intervjuer i media av sentrale aktører. I den andre kategorien finnes San Andrés-avtalen, EZLNs Lacandona-deklarasjoner, andre deklarasjoner og avisintervju.

Intertekstualitet er her viktig. Intertekstualitet handler om hvordan tekster nødvendigvis står i dialog med hverandre: "Intertekstualitet viser til at hvert sproglig uttrykk bærer med seg en bagasje fra tidligere relasjoner med andre sproglige uttrykk som påvirker dets nye relasjoner med tekster og dets situering i nye kontekster" (Neumann 2001: 178).

4.4.2 Intervju

Oppgaven min baserer seg også på intervju gjort med ulike aktører. Jeg hadde flere mål med disse intervjuene. Intervjuene kunne hjelpe meg i forhold til å orientere meg i de skrevne kildene. De kunne gi meg en pekepinn på hvilke skriftlige kilder som er sentrale og viktige. Intervjuene kunne kaste lys over tekstene og hjelpe meg til å få en bedre innsikt i forhold til tolkningen av de skriftlige kildene. Selv om dokumentmengden var stor, kunne de fylle ut "hull" og oppklare uklarheter/misforståelser. Intervjuene hadde imidlertid og den funksjon at det brakte ny og relevant informasjon på banen. Informasjon som ikke kom tydelig frem gjennom de skrevne kildene. En slik informasjon var at det var skepsis til PPP også innad i den mexicanske administrasjonen.

I løpet av feltarbeidet foretok jeg 18 formelle intervju på mellom en til fire timer og med til sammen 39 informanter. Åtte av intervjuene var gruppeintervjuer, fire var med mexicanske byråkrater i institusjoner med ansvar for utvikling og PPP på både statlig og føderalt nivå, og et med to representanter fra IDB (dette var det lengste intervjuet). Jeg gjorde også intervju med tre ulike NGOer i San Cristóbal sentrale i motstanden mot PPP: Centro de Investigaciones Económicas y Políticas de Acción Comunitaria (CIEPAC), Red de Defensores Comunitarios por los Derechos Humanos (RDCDH) og Consejo de Organizaciones de Médicos y Parteras Indígenas Tradicionales de Chiapas (COMPITCH). Jeg hadde videre flere uformelle intervjuer og samtaler med aktivister og frivillige i

utviklingsprosjekter knyttet til zapatistene. Disse kommer jeg tilbake til under feltsamtaler og observasjon. Jeg gjorde også flere formelle intervjuer med ulike zapatister. Disse inkluderer intervjuer med JBG i en *caracol*, det lokale lederskapet i en landsby, utdanningspromotører, helsepromotører, tre kvinnekooperativ og to kaffekooperativ. I flertallet av intervjuene brukte jeg båndopptaker, men ikke med zapatistene ettersom de ikke ønsket det. Båndopptaker kan for en forsker være et godt hjelpemiddel. Det er ikke alltid lett å få med seg alt i en intervjusituasjon. Bruk av båndopptaker gjør at forskeren i etterkant kan gå gjennom å sikre at han/hun har fått med seg riktig det som har blitt sagt. Imidlertid kan bruk av båndopptaker i visse sammenhenger være problematisk, særlig hvis informanten ikke føler seg komfortabel. Det kan virke som en hindring for at informanten snakker åpent. Utenom intervjuet med IDB, foregikk alle på spansk.

Erfaringen min med åpenhet/tillit i intervjusituasjonen var varierende. I visse tilfeller følte jeg at jeg ble gitt unnvikende svar eller standardsvar, i andre ble jeg overrasket over hvor fritt de uttalte seg. Hvorvidt jeg følte informantene mine var åpne mot meg, var til dels avhengig av, slik jeg ser det, deres posisjon og selvtillit. Dette gjelder særlig i forhold til zapatistene, hvor den politiske situasjonen, det å være involvert i en ulovlig bevegelse og behovet for å beskytte seg og organisasjonen, er viktige element. Et svært synlig eksempel på behovet for å beskytte seg er at de alltid bærer finnlandshette eller skjerf foran ansiktet når de blir tatt bilde av eller opptrer offentlig. Ledelsen går alltid med ansiktet dekket, og i mitt intervju med JBG beholdt de maskene på. (Det var imidlertid overraskende at de kom og snakket med meg uten masken i etterkant. Dette bidrar til mitt bilde om at uformelle feltsamtalene ofte var bedre egnet fordi det fremstod som mindre truende for informantene.) Bildetaking er ellers også regulert. Zapatistene er fra den politisk militære ledelsen innprentet med å være forsiktig med hva de sier overfor fremmede. Slik de ser det, har mange løgner blitt skrevet om dem, særlig i media, og dette har bidratt til å gjøre de mer reserverte og mistroiske. Mer skolerte og fremtredende zapatister, folk som blant annet hadde erfaring fra geriljaen, fremstod mer selvsikre, også i forhold til å snakke om ting som ikke har fungert så bra, uenigheter rundt deler av politikken etc., selv om det ikke var så mye av det. Dette inkluderte òg utdannings- og helsepromotører. Særlig kvinnene opplevde jeg som usikre, men her var nok også språket en viktig faktor. Jeg merket og at flere følte seg uvel med intervjusituasjonen, selv om jeg prøvde å gjøre den så uformell og ”samtalende” som mulig, ved at jeg også svarte på spørsmål om meg selv og Norge. Zapatistene var også opptatt av at møtene skulle være utveksling av tanker, fremfor intervjuer eller monologer. Den politiske

situasjonen gjorde imidlertid at jeg av og til følte det var vanskelig å stille spørsmål. Når det ble en mer utveksling, gikk ting lettere.

Mange av intervjuene fant sted med flere til stede. Det var ikke etter mitt ønske, men deres eget. De følte seg ikke vel med å intervjues alene. Det kan være flere årsaker til dette. Sosialt press og politisk kontroll kan være noen, og som sikkert var viktige her, men også kulturen hvor kollektivet vektlegges. Denne vektleggingen gjenspeiles og i zapatistenes organisering og politiske system.

Intervjuene jeg foretok var hovedsakelig semi-strukturerte. Det vil si jeg hadde forberedt enkelte spørsmål i en spørreguide som var såpass fleksibel at det tillot intervjuet å være mer samtaleaktig, og at vi kunne gå dypere inn på visse aspekter som dukket opp under intervjuet. I forberedelsene til intervjuene prøvde jeg å tilpasse de informantene og situasjonen. Jeg brukte slik ulike guider til ulike informanter ettersom det var en del ulik informasjon jeg var interessert i å få fra dem. Mange av spørsmålene var imidlertid like. Jeg prøvde også å være bevisst på hvordan jeg strukturerte guiden i forhold til å få de til å føle seg komfortable gjennom å begynne med litt enkle og generelle spørsmål, og med en gradvis overgang til vanskeligere og mer sensitive spørsmål. Hay (2000) beskriver denne strategien som "funneling". Jeg valgte informanter ved selektiv velging etter hvem jeg anså kunne være interessante å snakke med. Når jeg her sier "hvem" referer jeg til deres stilling eller subjektposisjon, ikke konkret person.

4.4.3 Feltsamtaler og observasjon

Målet med observasjon var hovedsakelig å kontekstualisere informasjonen. Observasjonene kan sees som supplerende dokumentasjon. Særlig når oppgaven innebærer en annen kultur enn sin egen, er det å få en bedre forståelse av kontekst svært viktig når man skal tolke både de skrevne kildene og intervjuene. For meg ga bare det å være tilstede i området uunnværlig kunnskap. Det å oppholde seg i en politisk delt landsby, å se den militære tilstedeværelsen, se hvordan strømledningen går gjennom en landsby uten strøm, å se skolene og sykehusene zapatistene konstruerte, se fattigdommen, se menneskene, gjør det lettere å forstå i hvilken kontekst ordene i de skrevne kildene og intervjuene er ytret. På samme måte som det er viktig å se min kunnskap som situert, er også det viktig å situere informantens kunnskap. Å få en forståelse av de fysiske omgivelsene bidrar til å forstå noe av bakgrunnen for deres handlinger, tanker og verdier. Figur 4.1 viser IDBs hovedkvarter i Washington og huset til Junta del Buen Gobierno i Oventic. Som vi ser er arenaen og konteksten for beslutning svært ulike.

Figur 4.1: IDBs hovedkvarter i Washington og huset til Junta del Buen Gobierno i Oventic.

Observasjon innebærer mer enn bare å sette seg inn i den fysiske konteksten. Det kan innebære ulik grad av deltakelse, og slik ulike relasjoner med mennesker i området. I de ulike landsbyene jeg oppholdt meg i deltok jeg i ulike aktiviteter som fester, messer, å legge vannledninger, samt dagligdagse aktiviteter som å bade og vaske klær i elven sammen med kvinnene. Når jeg oppholdt meg i San Cristóbal omgikk jeg mexicanere som jobber i sivile organisasjoner i området som er involvert med zapatistene. I disse situasjonene oppstod det jeg vil kalle mange interessante og lærerike feltsamtaler. Man møtes og kommer i snakk om temaene på en mer naturlig måte, og forholdet mellom oss er mer likeverdig. Man får et annet forhold til en person når man gjør ting i lag. I det politiske sensitive klimaet ble formelle intervju noe skummelt, selv om det ble anonymisert.

Å oppholde seg i området, ga meg og mulighet til å delta på to forskerkonferanser. Dette, samt andre samtaler og diskusjoner med ulike kompetansemiljøer på Chiapas/Mexico har vært en viktig del av min metodetriangulering, det å kunne sjekke mine ideer og få korrekser, særlig i forhold til en større forståelse av den sosiale og politiske konteksten. Kulturell kompetanse er en viktig forutsetning for oppgaven, særlig den analytiske tilnærmingen.

4.4.4 Oversettelser

Datagrunnlaget til denne oppgaven har i all hovedsak vært på spansk. I den grad jeg har klart å få tak i oversettelser av dokumenter, da til engelsk, har jeg valgt å benytte sitatene herfra. De sitater jeg selv har måttet oversette, vil være markert med en *.

4.5 Avgrensning

Å skulle avgrense oppgaven var en av de vanskeligste oppgavene, og utgjorde en kontinuerlig prosess gjennom forberedelser, feltarbeid og systematiseringen i etterkant. Avgrensning er essensielt for å kunne gjennomføre forskning, samtidig er det viktig at de typer avgrensninger som gjøres ikke øver for stor vold på den komplekse virkeligheten. Jeg vil her kommentere noen sentrale avgrensninger som jeg har gjort.

En vanlig avgrensning å foreta er geografisk. I teorikapittelet har jeg imidlertid forsøkt å få frem en mer dynamisk forståelse av rom enn det som ofte kommer frem. Dette innebærer at jeg slik forsøker å inkorporere flere nivåer i min analyse. PPP er et flernasjonalt prosjekt, mens motsvaret jeg fokuserer på er hovedsakelig lokalt forankret i Chiapas. Selv om begge prosjektene slik operer til en viss grad på ulike nivå, påvirker de hverandre. Min geografiske avgrensning blir dermed forholdet mellom PPP og motstanden og alternativene i Chiapas. Deler av PPP som fokuserer på Sentral-Amerika eller andre steder i Mexico og som ikke påvirker Chiapas er således ikke relevante. Det er imidlertid generelle aspekt ved PPP og de som konkret påvirker Chiapas. Motstand og alternativer andre steder er også bare relevant i den grad det har betydning for motstanden og utviklingen av alternativer i Chiapas.

Den andre sentrale avgrensningen gjelder å identifisere de relevante diskursene og representasjonene som disse bygger på. Diskurser eksisterer ikke i et vakuum, og overlapper slik med flere. Diskurser kan være relatert til hverandre på ulike måter, enten vertikalt eller horisontalt (Svarstad 2002). Ved å anlegge et horisontalt perspektiv kan vi finne klynger av diskurser på samme nivå. Disse består av diskurser om ulike temaer som er tolket på lignende måter. I et vertikalt perspektiv vil man kunne se hierarki av diskurser hvor diskurser er definert stigende etter deres syn på større og større emner. Neumann påpeker imidlertid at avgrensning av diskurser ikke simpelthen kan foretas analytisk fordi deltakernes egne forsøk på avgrensninger er en meget viktig del av avgrensningen selv. Det var slik en del av feltarbeidet å avgrense diskursene. Dette ble blant annet gjort ved å forsøke å kartlegge representasjoner som utgjør diskursen. Her vil det være representasjoner som er mer eller mindre sentrale i konflikten. Semiotikk og narrativanalyse var metoder jeg brukte for å tolke materialet og identifisere disse representasjonene. Disse vil jeg komme inn på i neste kapittel. Her vil jeg imidlertid kommentere en veldig sentral forenkling som jeg ble nødt til å foreta for å avgrense oppgaven: inndeling av partene i konflikten i to leire. I den ene leiren finner vi de mexicanske myndighetene og de internasjonale finansinstitusjonene som støtter PPP, i den andre, zapatistene og deres støttespillere.

Selv om man nesten kan ha en uendelig kombinasjon av tegn, og slik teoretisk sett meninger, dreier politikk seg ikke om en konflikt mellom en uendelighet av forskjellige meninger, men tvert imot mellom forholdsvis klart definerte posisjoner som kan finne resonans blant et stort antall bærere. Som Neumann påpeker skjer politisering av en diskurs nettopp ved at to eller noen få meningsmønstre skiller seg ut, slik det gjøres i mitt tilfelle. Det vil videre være mulig å skille mellom grunntrekk ved disse meningsmønstrene (det som forener en posisjon) og varianter (det som differensierer en posisjon). Diskurser vil også ofte inneholde en dominerende representasjon av virkeligheten og en eller flere alternative representasjoner.

Avgrensingen av aktørene i to leire ble foretatt under arbeidet ved å kartlegge representasjonene. Det ble da observert en relativ sterk intern enighet mellom disse gruppene som gjorde at jeg anså det for å være et godt empirisk grunnlag for denne inndelingen. Denne forenklingen har imidlertid noen viktige komplikasjoner det er viktig å ha i mente. Disse er: 1) Enkelte aktørers synspunkt er systematisk utelatt. Dette gjelder pro- og anti- PPP synspunkter blant lokalbefolkningen i Chiapas som ikke er sympatisk til zapatistene. Deres stemme har generelt i liten grad blitt hørt i debatten over PPP. Det kunne derfor ha vært interessant å inkludere deres representasjoner i oppgaven, men er i og for seg ikke direkte relevant for problemstillingen. Kritiske røster internt i institusjonene bak PPP blir bare i mindre grad kommentert, selv om det er grunn til å tro at denne er betydelig i Mexico. 2) Å redusere diskursens utsagn og representasjoner til bare to grupper kan overskygge noe av den kompleksiteten som finnes internt i disse gruppene. Jeg har her forutsatt at disse to gruppene hver promoterer et enkelt narrativ. Forskjellige aktører vil imidlertid bruke ulike versjoner av disse i ulike settinger, og aktørene kan og vektlegge ulikt betydningen av visse representasjoner. Dette reiser et spørsmål om styrkeforholdene mellom aktørene, og hvorvidt narrativet presentert over eller underrepresenterer betydningen til visse representasjoner. I neste kapittel vil jeg komme inn på hvordan jeg anser narrative konstrueres i samtaler mellom ulike tekster og, som nevnt tidligere, var det å identifisere sentrale tekster, som kanoniske tekster og monumenter, viktige. I den grad det er relevant, vil jeg også i analysen komme inn på (makt) forholdet mellom de ulike aktørene, også internt i leirene.

En siste relevant avgrensing gjelder tid. Jeg har valgt å ikke gjennomføre en tradisjonell diskursanalyse, men bruker et diskursivt perspektiv hvor jeg vektlegger romlige dimensjoner fremfor tid. Jeg har slik en relativ kort historisk avgrensing som tar utgangspunkt i konfliktens tilblivelse fremfor diskursenes opprinnelse. Ifølge Neumann (2001) vil det også enhver diskurs i prinsippet bære med seg minnet om sin egen tilblivelseshistorie. Hver tekst

vil slik muliggjøres av de tekstene som er gått forut for den. Det derfor i forhold til konflikten over PPP naturlig å ta utgangspunkt i 2000 da planen ble lansert. I konstruksjonen av alternativer har det imidlertid vært relevant å gå tilbake til 1994 og begynnelsen på zapatistenes offentlige liv.

4.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for og diskutert ulike aspekter ved metoden arbeidet baserer seg på. Ettersom meningsaspektet ved konflikten var fokuset, var det naturlig å velge en kvalitativ tilnærming. Dette ga også den nødvendige fleksibilitet i forhold til å generere data i et felt preget av uforutsigbarhet og vanskelig tilgang. Oppgaven baserer seg på flere tilnærminger til generering av data som jeg og har gjennomgått i dette kapitlet. Jeg har videre lagt stor vekt på forholdet mellom forsker og felt og de etiske utfordringene dette har medført. Ettersom oppgaven til dels var politisk motivert, og feltet er preget av en politisk sensitiv situasjon, har det vært særlig nødvendig å konfrontere spørsmål knyttet til makt, subjektivitet og etikk, og de metodiske verdiene oppgaven bygger på. Disse inkluderer kritisk refleksivitet og forståelsen av kunnskap som situert. Kapitlet har imidlertid ikke berørt spørsmål knyttet til hvordan tolke data. Dette er tema for neste kapittel.

Kapittel 5. Analytiske verktøy

5.1 Innledning

Tilbake fra felt satt jeg igjen med en stor mengde data. Spørsmålet ble derfor hvordan jeg så skulle tilnærme meg dette materialet. Jeg har i stor grad valgt å behandle materialet som ”tekst”, også sosial samhandling. Dette blant annet fordi dataen hovedsakelig fremstår i form av tekst, noen skrevet av andre (dokumenter, avisartikler etc.), andre var skrevet av meg (transkriberte intervjuer, feltnotater). Tekst har nå i større grad i samfunnsforskning, inkludert geografi, blitt anerkjent som noe mer enn nedskrevet materiale. All menneskelig samhandling har en meningsdimensjon. Mening kan vi finne i språket. Språk er slik et medium for samhandling. Ettersom målet med oppgaven er utforske hvordan mening og forståelse av virkeligheten utfordres, har jeg valgt å benytte meg av diskursanalyse.

Diskurs kan helt enkelt sees som et sosialt konstruert meningssystem, grupper med utsagn, som strukturer måten vi tenker om et spesifikt område av virkeligheten. Disse gruppene med utsagn utgjør et rammeverk som igjen legger betingelser for handling. Som Shapiro har uttrykt det: ”When we therefore review the sets of constructs relating to conduct that exists in a language, we are viewing not only the horizons of possible speech but also the horizons of possible actions” (Shapiro i Neumann 2001: 39).

Diskursanalyse er på mange måter en åpen form for metode, og det finnes få bastante ”oppskrifter” på innholdet i en diskursanalyse. Retorisk og argumentativ organisering av tekst, hvordan påstander og versjoner er konstruert for å underminere og utelukke alternativer, er imidlertid et sentralt tema. Diskursanalyse kritiseres imidlertid ofte for å mangle verktøy til å analysere konkrete sosiale og lingvistiske fenomen. Jeg har derfor valgt å kombinere diskursanalyse med semiotikk og narrativanalyse som redskap jeg bruker for å orientere meg i tekstmengden og slik analysere det språklige. Ifølge Neumann (2001) er et av hovedpoengene med diskursanalyse imidlertid å frembringe en metode som kan analysere det språklige og det materielle i et helhetsperspektiv. Dette gjøres ved å forstå diskurs som både et språklig og et materielt fenomen. Jeg vil derfor også komme inn på aspekter ved samfunnsorientert diskursanalyse som er relevante å benytte i denne oppgaven for også å kunne se på de materielle aspekt ved diskurser.

Analyseredskapene jeg har valgt krever alle en form for kulturell kompetanse for å kunne oppfatte for eksempel tegnsammensetningen, symbolbruken, metaforene, etc. Dette var en av de større utfordringene ved denne oppgaven. Selv om jeg hadde en relativt god forkunnskap om området, og mexicansk kultur, var tid i felt, som nevnt, svært viktig.

5.2 Semiotikk

Semiotikk er studiet av tegn. Semiotikk har vært et viktig utgangspunkt for både narrativ- og diskursanalyse, og for min ”lesning” av materialet. Ifølge Heradstveit og Bjørge er det ”ein teori om meining og korleis meining oppstår” (1987: 21). Den prøver ”å avdekkje det ubevisste og konvensjonelle som ligg innebygd i all kommunikasjon, dei underliggjande kulturelle kodane som bestemmer korleis vi tolkar språklege og ikkje-språklege utsagn” (ibid). Min gjennomgang baserer seg på Heradstveit og Bjørgos tolkning.

Semiotikk er først og fremst opptatt av kollektiv mening, slik det er nedfelt og kodifisert i kulturen. Det er en tverrfaglig tradisjon med begrep og modeller hentet fra lingvistikk, filosofi, så vel som samfunnsvitenskap. Ferdinand de Saussure og Charles S. Peirce regnes som opphavsmennene. For meg er semiotikk interessant fordi det gir meg et fundament for å utforske hvordan tegn er relatert til hverandre for å skape eller ekskludere mening. Relaterer de ulike aktørene i PPP-konflikten tegn på ulike måter og slik danner ulike meninger?

Et tegn består, ifølge Saussure, av dets fysiske uttrykk, *significant*, pluss dets innhold eller assosierte mentale konsept, *signifié*. Dette konseptet er igjen en forståelse av den eksterne virkeligheten. Tegnet referer bare til virkeligheten gjennom konseptene til menneskene som bruker tegnet. Tegnet er slik vilkårlig, både på uttrykks- og innholdssiden. Det er ikke alltid naturgitt hvordan en kultur deler verden inn i kategorier, dette kan være forskjellig mellom kulturer. Meningen til tegnet kan ikke forklarest ut i fra objektet, men ut i fra et system av distinksjoner. Et begrep får slik mening ved at det blir plassert i opposisjon til andre begrep. Dette kalles tegnets posisjonsverdi, og gjelder både innholds- og uttrykksiden til tegnet, og ”teiknet får altså meining gjennom ein kode som korrelerer to sett av skilnader, nemlig posisjonsverdiane på uttrykks- og innhaldsplanet” (Heradstveit og Bjørge 1987: 26). I semiotikk står kode for den nødvendige forkunnskapen vi må ha for å kunne forstå budskapet. Koden er ifølge Heradstveit og Bjørge ”mellom anna det som skapar meining ved å opprette ein korrelasjon (eit samsvar) mellom eit uttrykk og eit innhald” (1987: 36). Det er på mange måter en presisering av konvensjon, og varierer mellom kulturer. Koden blir på den ene siden styrt av et sett av signal som blir kontrollert av interne kombinasjonsregler, et syntaktisk

system. På den andre siden utgjør koden også grunnlaget for et semantisk system ved å opprette forholdet mellom et uttrykk og et innhold.

I politiske konflikter, som denne oppgaven handler om, kan begrepets posisjonsverdi være nyttig. Konfliktparter benytter ofte konkurrerende begrep for å omtale det striden gjelder. I konflikten over PPP er der for eksempel en uenighet om problemet er underutvikling eller utbytting. Disse begrepene har svært ulike konnotasjoner. Motstridende begreper får en stor del av det politiske innholdet sitt nettopp ved å stå i motsetning til det konkurrerende begrepet. Posisjonsverdien, og slik også det politiske innholdet, til et begrep kan endre seg over tid ut i fra hva det står i opposisjon til. I mitt tilfelle er det imidlertid også slik at konfliktpartene til en viss grad bruker samme begrep, men legger ulike meninger i dem. I dette tilfellet kan det være bedre å se på Peirces semiose modell.

Peirce modell for tegn, består av en trekant hvor hjørnene er tegn, interpretant og objekt. Tegn likner litt på Saussures signifier, og interpretant på signified. Interpretant er ikke tolkeren, men snarere ideen tegnet produserer hos mottakeren. Peirce drar imidlertid i større grad inn objektet enn Saussure. Vi trenger imidlertid ikke å vise til objektet for å forklare tegnet. Det kan like gjerne forklarest ved å bruke et annet tegn, som igjen må forklares med enda et tegn. Dette kalte Peirce uendelig semiose. Vi får suksessive system av tegn som tolker tegn. Dette gjør Peirce modell mer dynamisk enn Saussures. Mens Saussure har en tendens til å se signified som en fast etablert korrelasjon til signifier, kan tegnet til Peirce gi opphav til flere interpretanter og ledd av interpretanter. Peirce semiose modell kan vise hvordan vi skaper mening gjennom aktiv tolkning av tegn som igjen tolkes med nye tegn. Hvilke tilhørende interpretanter har et tegn, for eksempel utvikling, og hvilke andre tegn og tilhørende interpretanter brukes i ulike sammenhenger til å gi mening til det opprinnelige tegnet (utvikling)?

Peirce skiller videre mellom tre grunntyper av tegn og hvordan tegn knyttes til objekt: symbol, indeks og ikon. Dess mer vilkårlig et tegn er, dess mer avhengig er det av konvensjonen for å kunne kommunisere noe. Tegn som er mindre avhengig av konvensjon, kalles motiverte. Mellom disse er et kontinuum. Symbolet er et umotivert og vilkårlig tegn. Indeks er mer motivert, og tegnet er knyttet til objektet gjennom en årsakssammenheng. Ikonet er et motivert tegn som har likskap med objektet, for eksempel manns- og kvinnefigurer utenfor toaletter. I følge Umberto Eco (Heradstveit og Bjørgo 1987) er det bare når det gjelder ikon og indekser at vi må ta med objektet i Peirces trekant. Et symbol trenger ikke slik å måtte ha en referent i den ytre verden. Han mener imidlertid at Saussures signified er for vagt definert, og konkretiserer den med å innføre begrepet kulturell enhet. Dette er alt

som er kulturelt definert, og slik eksisterer i kulturen. Kulturell enhet er offentlige og intersubjektive og slik mer tilgjengelig enn Saussures mentale konsept som er mer individuelt betinget. Ved å referere til kulturelle enheter kan tegn være meningsfulle, og ha sosial relevans, selv om de ikke har noen "objektiv" eksistens i den ytre verden. I motsetning til Eco, påpeker Heradstveit og Bjørge imidlertid at det likevel kan være nyttig å ta med referenten i analysen: "Dersom vi analyserer korleis partane i ein konflikt nyttar konkurrerende begrep i politisk retorikk t.d. /terrorist/ versus /fridomskjempar/, finn vi ofte at desse teikna har same referent i den ytre verda sjølv om meininga er svært ulik" (1987: 34).

5.3 Narrativer og narrativanalyse

I denne oppgaven vil jeg hovedsakelig fokusere på narrativer som diskursens uttrykksform. Som uttrykksform er narrativer mye benyttet i utviklingsdiskursen. Det er også tilfellet i min case. Både aktørene bak PPP, og motstanderne av den, forteller ulike narrativer om utvikling i Mexico. Narrativer er konkrete fortellinger som belyser diskursens budskap, eller rettferdiggjør de konkrete policyer som blir dannet innenfor diskursen. Narrativer er også "constituted by a structure of involved "cast" of actors" (Svarstad 2002: 77). Narrativenes "rollebesetninger" kan på mange måter sammenlignes med diskursanalysens bruk og forståelse av subjektposisjoner, som jeg vil komme inn på senere i kapittelet.

Narrativanalyse er, ved siden av semiotikk, et verktøy jeg benytter meg av for å hente ut informasjon fra en stor tekstmengde. Jeg bruker de som rettesnorer på hva som er interessant i mengden av tekster å fokusere på. Tekster kan ha mange ulike strukturer. Fokuset i narrativanalyse er hvordan, eller i hvilken grad, det har et kronologisk plot. Narrativer er ofte situert i fortiden, det tar opp hendelser som har skjedd og konsekvenser av disse. Utviklingsnarrativer sier slik noe om hvordan vi kan komme til en ønsket fremtid.

Hoben (1995, 1998) og Roe (1991) er to forskere som har brukt narrativanalyse i forhold til utviklingsteori og praksis. De har blant annet sett på utviklingsnarrativer som allmenningens tragedie og det neomalthusiske miljøpolicy paradigmet, og den innvirkningen de har hatt på policyer og bistand gjennom å strukturere de valgene en har til løsninger. Alternative fremgangsmåter blir på grunn av disse narrativene utelukket fra starten av, dette til tross for at deres sannhetsverdi er usikker. Et narrativ er ifølge Roe (1991) historier med begynnelse, midtdel og slutt, eller som argument med forutsetninger og konklusjoner. De fungerer som blåkopi svar for utvikling, og er overforenklinger av virkeligheten. Målet er å få lytteren til å tro eller gjøre noe. Narrativer strukturerer slik "virkeligheter", og narrativanalyser ser på den indre logikken i disse. Narrativ er en måte å forklare og legitimere

aspekt ved samfunnet på, eller rettferdiggjøre handlinger. Hoben har påpekt hvordan disse narrativene får sin styrke gjennom inkorporering av dominerende symboler, ideologier, og virkelige og oppfattede historiske erfaringer til tilhengerne: "In this sense they are culturally constructed and reflect the hegemony of Western development discourse" (Hoben 1995: 1008).

Moderne narrativanalyse startet med, og tar ofte utgangspunktet i, arbeidene til den russiske formalisten Vladimir Propp og den franske sosiologen A.J. Greimas som bygde videre og modifiserte Propp. Disse studerte strukturene til folkeeventyr. De fant at når man studerte disse fortellingene på et mer abstrakt nivå, kunne man identifisere visse fellestrekk i forhold til handlinger og karakterer/roller. Propp og Greimas metode er først og fremst utviklet i forhold til eventyr. Andre har imidlertid vist hvordan narrativanalyse også er relevante for andre områder (se Roe 1991, Hoben 1995 og Czarniawska 2004). Også narrativer fra virkeligheten følger til en viss grad samme struktur som eventyr. Klassiske karakterer/roller som helt, skurk og prinsesse er ikke uvanlig å kunne identifisere.

Ifølge Roberto Franzosi har narrativer to essensielle karakteristikk/trekk: tidmessig sortering av hendelser, og inversjon av en hendelse (fra god til dårlig, eller bare til noe annerledes), sekvens og transformering (Czarniawska 2004). Den enkleste historien består av tre inter-relaterte hendelser/begivenheter, hvor den første og tredje er situasjoner, mens den andre er aktiv. Den tredje begivenheten skildrer en endring i forhold til den første begivenheten. I en mer komplisert fortelling blir sekvensen slik: opprinnelig tilstand → forstyrrelse → ny tilstand → forstyrrelse → ny tilstand → ... → endelig tilstand (ekvilibrum). Dette medfører at fokuset i narrativanalyse er først og fremst de aktive delene av en fortelling, fremfor de beskrivende.

Plot er den grunnleggende måten spesifikke hendelser, som ellers er presentert som en liste eller krønike, er satt sammen til en meningsfull helhet. Gjennom å ordne hendelsene blir sammenhengen mellom de antydte. Emplotment betyr å introdusere en litterær struktur i en kronologisk fortelling, og gjennom det gjøre den til en fortelling. I følge Czarniawska gjøres dette gjennom bruk av visse, klassiske, retoriske "troper" som for eksempel metaforer, metonymer, synekdoter, og ironi. I en narrativanalyse er dette relevante aspekt å identifisere.

Plottet i et narrativ fortelles gjennom å bruke såkalte narrativ klausuler. Narrativ klausuler er tidmessig ordnet. Endrer man rekkefølgen av dem, endres fortellingens innhold og mening. Narrativ består imidlertid av frie og begrensede klausuler. Frie klausuler kan fritt flyttes i teksten uten at meningen endres. Begrensede klausuler kan også flyttes, men bare innen visse grenser. Fokuset i narrativanalyse er vanligvis de narrative klausulene.

Beskrivelser og evalueringer som kommer frem i de frie og begrensede klausulene kan imidlertid og til tider være interessant og relevant for analysen. De evaluerende klausulene reflekterer for eksempel måten folk gjør mening av virkeligheten, hvordan de er relatert til de oppfattede betingelsene for handling. Et eksempel fra datamaterialet til denne oppgaven er følgende utsnitt fra motnarrativet slik det ble presentert i CIEPACs pamflettbok *El ABC del Plan Puebla Panamá*:

”Det første de gjorde [USA] var å sikre at México underskrev frihandelsavtalen med USA og Canada (NAFTA) i 1994 ... Og siden da har arbeidsledigheten, fattigdommen og krisen på landsbygda økt, tusenvis av fabrikker og forretninger stengte, og til og med sluttet vi å produsere mais for å kjøpe mer enn halvparten av maisen som vi spiser fra USA” (CIEPAC, 2002: 13).*

I dette avsnittet relateres to hendelser, undertegnelsen av NAFTA-avtalen og en økning i arbeidsledighet, fattigdom og krisen på landsbygda, på en slik måte at følgende årsakssammenheng blir foreslått: økningen i arbeidsledigheten og fattigdommen skyldes NAFTA. Avsnittet hadde fått en helt annen mening hvis disse to setningene hadde vært byttet om. Årsakssammenhengen som da hadde kommet frem ville vært at NAFTA ble underskrevet fordi arbeidsledigheten og fattigdommen økte, en årsakssammenheng protagonistnarrativet fremsetter. I narrativet vil derfor disse setningene være narrativ klausuler og fokuset mitt i lesningen av tekster.

Ifølge Alasuutari er det imidlertid sjeldent man finner hele narrativer i det datamaterialet man samler inn om sosiale fenomen. Hun påpeker at det er enklere å ”search for structures within the texts when the number of texts under scrutiny is relatively large. Instead of attempting to study the innumerable details of the story, the focus can be shifted to the features that unite and separate different texts at the level of their narrative structures” (Alasuutari 1995: 77). Mitt materiale består hovedsakelig av tekster som forteller delnarrativ. Narrativet som blir fortalt om utvikling blir til like mye i samtalene mellom tekstene. Ifølge Czarniawska (1997), er vi heller aldri eneforfattere av narrativ. I enhver samtale skjer en posisjonering som blir akseptert, avvist eller forbedret av partnerne i samtalen. Makt er når andre mennesker og institusjoner lager narrativ for oss, uten å inkludere oss i samtalen. En del av analysen i denne oppgaven går derfor på å utforske den indre logikken til de virkelighetene som blir skapt i disse samtalene som skjer på ulike plan. ”Virkelighetene” skapt av narrativene gir større frihet til noen enn de gjør til andre. Makt er slik makten til å definere.

Det finnes mange narrativer på global skala, som representerer mange ideale levemåter. ”The attractiveness of a narrative is situationally negotiated” ifølge Czarniawska “-

or, rather, arrieved at, since contingency plays as much part in the process as esthetics or politics” (2004: 8). Alasuutari hevder videre at sannhet ikke er et godt konsept for å vurdere et narrativ, men hvorvidt narrativet er sannsynlig og overbevisende. Roe påpeker at utviklingsnarrativ ikke nevneverdig påvirkes av kritikk og motbeviser ”negative findings and critique in no way dispel the chief virtue of the narrative: it has helped to stabilize and underwrite the assumptions needed for decision making” (1991: 290).

Et siste poeng i forhold til narrativer, er at også jeg gjennom oppgaven bidrar til narrativkonstruksjon av konflikten over PPP.

5.4 Diskursanalyse

I *Encountering Development* beskriver Escobar forholdet mellom diskurs og materialitet slik:

“From a poststructuralist perspective, however, there cannot be a materialist analysis that is not at the same time a discursive analysis. (...) From this perspective, the making of food and labour and the making of narratives about them must be seen in the same light” (1995: 137).

Formålet med samfunnsvitenskapelig diskursanalyse er å se på diskurser og det materielle i et helhetsperspektiv. Målet for denne oppgaven er slik ikke bare å utforske den retoriske organiseringen av diskurser, men også hvilke handlingsbetingelser som settes opp av og for de ulike aktørene i konflikten rundt PPP. Diskursanalyse må derfor gå lengre enn de analytiske verktøyene jeg har vært inne på ovenfor som først og fremst retter seg mot språket.

Ifølge Neumann er poenget med diskursanalyse ”å studere hvorledes det eksisterer en rekke handlingsbetingelser for det talte og det gjorte, hvorledes et gitt utsagn aktiverer eller ”setter i spill” en serie sosiale praksiser, og hvorledes utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene” (2001: 83). Slik vil et bredere diskursivt perspektiv kunne ta oss et steg lenger enn de mer språklige tilnærmingene jeg har vært inne på ovenfor. Jeg ønsker her å komme inn på noen aspekt ved diskursanalyse som kan bidra til dette.

Den franske teoretikeren Michel Foucault regnes ofte som opphavsmannen til diskursanalyse. Ifølge ham er diskurser representasjonssystemer som utgjør en avgrenset vitenshorisont. De består av felles systemer av anonyme historiske regler bestemt i tid og rom. Fokuset i diskursanalyse er ikke hvorvidt diskurser er sanne eller falske, men hvilke effekter de har i forhold til å definere og strukturere hva som på et gitt tidspunkt kan gjelde som sann viten. Foucaults metodiske tilnærming til diskurser, kaller han arkeologi og genealogi. Dette er i all hovedsak metoder tatt i bruk for å forklare historisk den diskursive praksisen på et

område i nåtiden. Samfunnsvitere prøver imidlertid ofte å spore endringer over mindre skala og kortere perioder enn det arkeologien og genealogien legger opp til. Målsettingen min er imidlertid ikke er å gjøre en diskursanalyse a la Foucault, men benytte meg av deler av hans begreps og analyseapparat som er tjenelig for denne oppgaven. Jeg er for eksempel mer interessert i forholdet mellom forskjellige aktører med ulik grad av legitimitet til å uttale seg, eller kampen dem imellom for å legitimere og de-legitimere posisjoner, fremfor den historiske dannelsen og utviklingen av en diskurs.

5.4.1 Handlingsbetingelsene i representasjoner, subjektposisjoner og diskursens materialitet

Handlingsbetingelsene som ligger i narrative/diskursene i denne oppgaven, er en av oppgavens sentrale anliggende. Disse handlingsbetingelsene er igjen relatert til diskursens representasjoner, materialitet og subjektposisjoner. Disse diskursanalytiske konseptene er slik nyttige for meg i min analyse, og jeg vil derfor komme inn på de her.

Representasjoner i diskursanalyse er det som kommer mellom den gitte verden og vår sansing av den, og er altså måten verden fremtrer for mennesker på. Ifølge Schaanning utviklet Foucault en begrepsstrategi som søker å fange inn "et felt som på et vis ligger mellom – eller bedre går på tvers av og gjennomløper – våre begreper om språk og virkelighet" (1997: 200). Foucault skilte mellom tre nivåer: primære relasjoner, det samfunnsmessige, økonomiske, institusjonelle, "reelle" feltet som marxister påkaller når de vil forklare tenkning ut fra produksjonsmåten, sekundære relasjoner, det sagte, det hegaliensk og tradisjonell vitenskapshistorie forholder seg til når de utlegger historien som læringsprosess, og det tredje nivået - det diskursive, som er et sted imellom de to første. Schaanning forklarer det slik:

"Dette diskursive nivået kan altså ikke identifiseres med språklige ytringer. Det omfatter også institusjonelle hjelpemidler og praksiser. Utsagn består ikke bare av semantisk innhold (signifikater) og uttryksverdier (signifikanter). Det har også en materialitet og en begivenhetskarakter som ikke fanges inn av primære og sekundære relasjoner" (1997: 200).

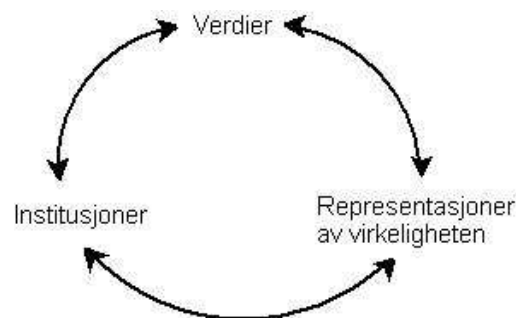
Representasjoner i diskursanalyse brukes og mer konkret om de viktigste pakkene med virkelighetskrav som en diskurs består av.

Et viktig poeng med diskursanalyse er å studere "mening og de sosiale institusjonene som bærer mening, ved hjelp av samme metode" (Neumann 2001: 80). Det er når man knytter det språklige i diskursen til dets materialitet at det blir mulig å utforske maktdimensjonen. Konkret innebærer dette en analyse av representasjoner av virkeligheten og de institusjonene som bærer disse.

Representasjoner bæres av verdier som reproduseres sosialt i en rekke praksiser som koagulerer rundt institusjoner som ifølge Neumann "låner materialitet til virkeligheten" (2001: 94). Jeg tolker Neumann derfor slik, at institusjonelle hjelpemidler og praksiser er kjernen i hvordan han ser på diskursens materialitet. Neuman forstår institusjoner først og fremst som regulære handlingsmønstre, ikke fysisk infrastruktur, og kan være både formelle og uformelle. Det er symbolbaserte program som regulerer sosial samhandling og som har en materialitet. Jeg vil imidlertid i stor grad fokusere på institusjoner som fysisk infrastruktur og dens betydning diskursivt. Å institusjonalisere en diskurs er å formalisere settet med utsagn og praksiser. Når bærere av samme representasjon er institusjonalisert, utgjør de en posisjon i diskursen.

Diskursen har imidlertid både en språklig og en ikke-språklig materialitet, og der er en uklar grense. Neumann prøver å dra dette skille ved å se på hva Foucault kaller "arkivet". Det er dette som determinerer handlingsbetingelsene, setter grenser for hva som kan sies og gjøres. Tekstenes materialitet er blant annet knyttet til dette (lagringsmedium, type språk, skrift etc.). Videre er der også et spørsmål om hvilke bestanddeler av arkivet som har hvilke sosiale bånd til hvilke grupper og institusjoner. Ved dette går man over til en materialitet som ikke er språklig. Kort oppsummert, blir spørsmålet om tekstens materialitet: "Hvilke materielle handlingsbetingelser av sproglig og ikke sproglig art stiller det relevante arkivet opp for et utsagn, og hvilke formelle og uformelle institusjoner (...) setter det i spill?" (Neumann 2001: 85).

Diskurser finnes i kraft av regulariteter som bæres av sosiale praksiser/handlingstyper, som finner sted i spesifikke sosiale kontekster. Representasjoner og institusjoner knyttes videre til verdier, og som Neumann påpeker: "Virkeligheten er institusjonaliserte verdier som reproduseres ved at subjektet handler i henhold til dem" (Neumann 2001: 94). Figur 3.1 prøver å illustrere dette.

Figur 5.1 Diskurs som lukket feedback-loop mellom virkelighet (representasjoner), verdier og institusjoner (Neumann, 2001)

I en samfunnsvitenskapelig diskursanalyse er det slik et poeng å identifisere, ikke bare konkurrerende representasjoner, men også alternative verdier og institusjoner som finnes og bærer representasjonene. Peet er inne på noe lignende når han peker på viktigheten av å fokusere på alternative makt-kunnskap neksuser, eller "alternative Academic-Institutional-Media Complex (AIM)": "Hegemonic discourses (...) are countered, from conception to implementation, by counter-hegemonic discourses with their own bases in alternative power complexes, different in that they employ more informal media of thought, discussion and dissemination" (Peet 2002: 135).

Diskurser er ikke bare nedtegnet i institusjoner, men også i subjektposisjoner. Ettersom Foucault ikke først og fremst er interessert i individene bak diskursene, eller utsagns konkrete innhold, men mer de mulighetsbetingelsene de gir, introduserer han subjekt og subjektposisjoner som sentrale begrep. Foucault har en gang uttrykt at hans mål "has been to create a history of the different modes by which, in our culture, human beings are made subjects" (Kendall og Wickham 2000: 52). Diskurs er en slik måte. Det er nemlig gjennom diskurser at subjektet / subjektposisjoner skapes. Det viktige er ikke det spesifikke subjekt som står bak utsagn, men den subjektposisjon utsagnene representerer innenfor et kunnskapsfelt.

Foucaults subjekt og subjektivitet er et forsøk på å problematisere det mer vanlige konseptet individ/individualitet. Grunnen til dette er som Kendall og Wickham uttrykker det:

"The individual is usually understood as a rational being, the origin of human action, forming a unitary and non-contradictory object occupying the same physical space as the body. Yet for Foucaultians, of course, this "individual" is an historically contingent phenomenon, an invention only rigorously defined in the nineteenth century" (2000: 53).

Subjektposisjoner er identiteter som står ferdig til bruk, de kan sees som et utvidet rollebegrep, men som bestemmes av, er situert i forhold til, diskursen. Foucaults forståelse har imidlertid ført til kritikk for å være for deterministisk, for å redusere subjektet til et mer eller mindre bevisstløst objekt. Motstand og motdiskurser kan slik bli vanskelig å forklare. Imidlertid i sitt senere forfatterskap begynte Foucault å nærme seg spørsmålet om hvorledes subjektet kunne utvikle subjektposisjoner som var annerledes enn de ferdigsydde. Hvordan personer og kollektiver forholder seg til diskursive formasjoner som tilbyr dem annenklassens subjektposisjoner, har også vært fokuset i mye postkolonial og feministisk teori.

Hvilke subjektposisjoner de ulike alternativene i PPP-konflikten stiller opp for de ulike aktørene er et sentralt fokus i denne oppgaven. Spesielt er jeg interessert i å se hvem

som i de ulike diskursene blir fremstilt som aktøren for endring. Enhver diskurs vil som nevnt inneholde et sett med subjektposisjoner, og noen av disse vil være bemyndiget med retten til å tale med tyngde. Hvem dette er i de ulike diskursene blir en sentral handlingsbetingelse.

5.4.2 Kunnskap og makt i diskurser

Diskursanalyse fokuserer i stor grad på forholdet mellom makt og kunnskap. Dette bidrar til å belyse den differensierte tilgang der er til å definere såkalte sannheter. Dette er viktige aspekter ved konflikten over PPP hvor vi har ulike aktører som slåss om å legge sin virkelighetsforståelse til grunn for handling i området.

De fleste maktbegreper tar utgangspunkt i aktør A som på en eller annen måte påvirker B. Foucault er snarere opptatt av hvordan tingenes orden fremstår som normal, og til en viss grad uproblematisk både for A og B. Denne normaliteten påvirker handlingsmønstre. Makt er ikke lokalisierbar, i den form at der er noen som besitter den, men den finnes i sosiale relasjoner av alle slag. Med det menes ikke at makt finnes i de sosiale relasjonene per se, men i det den relasjonen utfolder seg i for eksempel regulering som griper inn og påvirker praksis. Makt utøves dermed også alltid i forhold til motstand: "Power and resistance are together the governance machine of society" (Kendall og Wickham 2000: 51). Motstand trenger ikke å være bevisst, men kan være det. Makt anses heller ikke ensidig som negativt, men kan også være produktiv.

Forholdet mellom makt og kunnskap er sentralt i Foucaults studier, og etter min mening i all form for diskurser. Det er kanskje også først og fremst i forhold til kunnskap at makt er produktiv. Retten til å definere sannheten innebærer samtidig en mulighet til å utelukke andre sannheter, og dermed strukturere handlingsfelter. Alle medlemmer i et samfunn inngår i diskursive praksiser, men alle diskurser har ikke lik mulighet til å bli opphøyet til sannhet. Dette skyldes forskjellige typer mekanismer som kontrollerer den diskursive produksjon. I det moderne samfunn sorteres diskurser gjennom tre sentrale kontrollmekanismer: i den ene motstilles normal og patologisk, og i den andre sann og falsk. Den tredje typen retter seg mot å beherske tilfeldigheter og utsagn i den diskursive produksjon. Instrumentene til dette er klassifikasjon, ordning og fordeling, og resultatet er begrenning av muligheter for nytenkning i diskursene. Gjennom disse mekanismene utskilles diskurser som ikke stemmer overens med de eksisterende maktforhold. Ethvert samfunn har således prosesser til å definere og skille ut det sanne fra det falske, og teknikker hvor subjekter sorteres i forhold til retten til å uttrykke sannheten. Dette kaller Foucault sannhetsregimer. Dette har til ulike tider kunne vært religion og overtro, men er i vår tid i høy

grad ivaretatt av vitenskapen. Når en representasjon er forholdsvis utfordret i diskursen, når den fremstår som ”naturlig”, eksisterer det en tilstand av hegemoni. Flere utviklingsforskere har blant annet pekt på ideen om at verden er delt inn i utviklede og underutviklede områder og mennesker som en slik representasjon med avgjørende betydning for dagens samfunn. Utvikling som diskurs forstås slik som et representasjonsregime.

Foucaults maktbegrep har ofte blitt kritisert for å være for utflytende, at den innbefatter alt, og derfor ingenting. Imidlertid er Foucault ifølge Sandmo ”på et vis en maktteoretiker uten noen teori om makt” (1999: 80). Hans studier er av makt i konkrete relasjoner og sosiale institusjoner, og gjør ingen krav på allmenngyldighet. Hans fokus på strategier og taktikker for dominering kan imidlertid fungere som et nyttig utgangspunkt for studier av makt.

5.5 Oppsummering

Jeg har i denne oppgaven valgt et diskursanalytisk perspektiv på konflikten over PPP. I dette kapittelet har jeg kommet inn på noen av de sentrale analytiske redskapene jeg benytter meg av i denne oppgaven for å tolke datamaterialet. Som nevnt forholder jeg meg til dette materialet hovedsakelig som tekst. Tekst må imidlertid forstås som mer enn bare skrevne kilder. All menneskelig samhandling har en meningsdimensjon, og mening finner vi i språket. Ord, kategorier, konsept, begrep, metaforer, symboler, vanlige ideer og bredere forklarende system er diskursens ressurser. Semiotikk og narrativanalyse er derfor former for tekstanalyse jeg har valgt å benytte meg av til å orientere meg i tekstmengden og diskursene. Gjennom disse søker jeg å utforske diskursens meningsdannelser gjennom språket, først og fremst ved å se på retorisk og argumentativ organisering av tekst. Dette gjør jeg blant annet ved å fokusere på hvordan partene i konflikten fremstiller hendelser i et meningsfylt hendelsesforløp og hvilke rollebesetning disse fortellingene setter opp. Jeg vil også forsøke å identifisere de konkurrerende tegn de ulike partene i konflikten benytter seg av til å beskrive virkeligheten, hvilke posisjonsverdier, og slik konnotasjoner, disse har og hva effekten av dette er. Diskursanalyse er imidlertid en metode som tar oss et steg lengre enn bare språklig analyse ved også å trekke inn materielle aspekter ved diskurser. Oppgaven ønsker derfor også å si noe om handlingsbetingelsene som ligger i tekstene og hvordan disse bidrar til å konstruere virkeligheten gjennom institusjoner og produksjon av rom.

Kapittel 6. Det var en gang... - motstående narrativer om Mexico og utvikling

"This element of play, of uncertainty, is what provides a basis for the plurality of world views, itself linked to the plurality of points of view, and to all the symbolic struggles for the power to produce and impose the legitimate world-view and, more precisely, to all the cognitive "filling-in" strategies that produce the meaning of the objects of the social world by going beyond the directly visible attributes by reference to the future or the past."
(Bourdieu 1985: 728)

6.1 Innledning

Å få visse sider ved verden til å fremstå som naturlige er, som nevnt, et viktig aspekt ved utøvelsen av hegemonisk/diskursiv makt. Politisk kamp handler i stor grad om hvilken forståelsesramme fenomen skal plasseres i. Formålet med dette kapittelet er å belyse hvordan de ulike partene forsøker å fremstille virkeligheten og hvordan dette bidrar til å produsere ulike kunnskaps- og handlingsgrunnlag. Jeg vil se på hvordan ulike praksiser, former for utøvelse av makt, legitimeres og hvilke rasjonaliteter som legges til grunn. Kapittelet tar slik for seg spørsmål knyttet til produksjon av politisk sannhet og kunnskap, og gjør dette gjennom hovedsakelig å se på narrativene om utvikling i Mexico de ulike partene i konflikten forteller og narrativenes strategiske rolle i konflikten.

Mens motstanderne ganske bevisst bruker narrativ som strategi, vil kanskje ikke protagonistene se seg selv som historiefortellere, men heller se sine redegjørelser som vitenskapelig basert. Imidlertid, som Czarniawska (2004) har påpekt, er vitenskap uavlatelig grunnnet i narrativ på den måten at alle teorier forteller en historie. I konflikten over PPP baserer begge sidene seg på narrativer med allerede relativ stor resonans i Mexico. Disse er eldre enn PPP-konflikten og med bredere bruksområde, men som brukes i tilpassede versjoner i konflikten over PPP. Narrativene gjentas og brukes også i ulike varianter i forskjellige sammenhenger. De baserer seg imidlertid først og fremst på visse grunnleggende kjernedokumenter og tekster det ellers ofte refereres til. Narrativene jeg her presenterer er kjernen som kommer frem i samtalene mellom ulike tekster. Bare der avvik er vesentlige innenfor de to leirene vil jeg referere til variasjoner innad i narrativene.

Som det kom frem i gjennomgangen av narrativanalyse i teoridelen er det særlig tre aspekter ved narrativ det er relevant å se på: 1) hvordan ulike steder/tilstander fremstilles, 2) hvordan hendelser fremstilles og relateres til hverandre og 3) rollefordelingen. Typiske roller i utviklingsnarrativer er for eksempel helt, skurk, offer/mottaker.

6.2 PPP og det nyliberale utviklingsnarrativet om Mexico

Diskursen protagonistnarrativet springer ut fra vil jeg betegne som en nyliberal utviklingsdiskurs. Denne diskursen bærer mange elementer av tradisjonell utviklingstenkning slik som satsing på infrastruktur og industrialisering for å skape økonomisk vekst og utvikling. Det som skiller diskursen fra den mer tradisjonelle moderniseringsdiskursen som har preget utviklingsfeltet siden starten, er forbindelsen av overnevnte element med global markedsliberalisme og frihandel. Det er dette som gjør at jeg velger å betegne den som nyliberal. Protagonistnarrativets oppgave er å forklare hvorfor PPP er veien å gå for Chiapas og resten av Mesoamerika.

Kort oppsummert handler protagonistnarrativet om hvordan økt globalisering har resultert i endrede økonomiske og politiske forhold i verden, og hvordan Mexico gjennom en nyliberal politikk har tilpasset seg dette på en måte som har ført til utvikling. Det er imidlertid en utvikling med store interne forskjeller. Protagonistnarrativet er slik vel så mye om Nord-Mexicos suksess, som Sør-Mexicos underutvikling, og med mål om å belyse hvordan også sør kan få del i denne utviklingen. I min gjennomgang tar jeg hovedsakelig utgangspunkt i PPP-koordinatoren Florencio Salazar Adame redegjørelse for kongressen 17. juni 2001, samt grundokumentets mexicanske kapittel. Dette fordi disse er sentrale tekster og svært representative for narrativet slik det fremlegges andre steder.

6.2.1 Tingenes tilstand

I sin presentasjon av planen overfor den mexicanske kongressen uttalte den første PPP-koordinatoren Florencio Salazar Adame følgende om bakgrunnen for planen:

*”Mexicos sør og sørøstlige region viser ett alvorlig etterslep i sin sosioøkonomiske utvikling i forhold til sentrum og den nordlige regionen av landet. [Regionen] omfatter 28,2 % av den nasjonale befolkningen og 72 % av urbefolkningen, men hos dem genereres bare 9,7 % av det nasjonale BNP [brutto nasjonalprodukt]. (...) Disse forskjellene viser tydelig eksistensen av to Mexicoer, et Mexico som er dynamisk og på vei til full utvikling, og et som fortsetter nedsunken i stagnasjon og i underutvikling.”**

I dette utsagnet finner vi to av de sentrale representasjoner av virkeligheten vi finner i narrativet: Mexico som delt og Sør-Mexico som underutviklet. Det delte Mexico Salazar referer til er geografisk med et nord på vei til utvikling, og et sør som har havnet i bakevja.

Representasjonen av den mexicanske virkeligheten i PPP baserer seg i stor grad på demografiske undersøkelser, tall og statistikk, og er en måte å presentere seg som objektiv og universell kunnskap. Foucault (1988, 1991) ser statistikk som en spesifikk form for statlig vitenskap som er grunnleggende for regjering (governmentality). Makt i statistikk ligger i muligheten til å definere og navngi sosiale kategorier. Store deler av grunndokumentet for den mexicanske delen av PPP, *Plan Puebla Panamá, Capítulo Mexico, Documento base*, er i stor grad en generell diagnostikk av det sørlige Mexico. Her analyseres sør i forhold til temaer som demografi, helse, utdanning, sosial marginalisering, naturressurser og bærekraftig utvikling, økonomi, handel, infrastruktur, telekommunikasjon, energi, priser og tariffer og annen offentlig politikk. Sør sammenlignes med nord og det nasjonale gjennomsnittet og kommer konsekvent negativt ut: *"Bristen mellom delstatene i regionen og enhetene med størst utvikling innenfor utdanning, lokalisert hovedsakelig i nord og sentrum av landet, er betydelig"* (Presidencia de la República, 2001: 40)*, *"Ulike statistiske indikatorer på leveforhold i befolkningen viser hvor akterutseilt den sør og sørøstlige regionen er på helseområdet i forhold til det nasjonale gjennomsnittet"* (52)*, *"I de siste tretti årene har BNP per capita i nesten alle delstatene i den sør og sørøstlige regionen holdt seg lavere enn det nasjonale gjennomsnittet"* (84)*, o.s.v. Disse utsagnene underbygges igjen av statistikk og grafiske modeller. Slik tegnes og bekreftes et bilde av sør som et nasjonalt problemområde, et område som er underutviklet og marginalisert og som trenger hjelp. Det tegnes samtidig et bilde av nord som utviklet og harmonisk. Valg av temaer som blir diagnostisert bidrar i stor grad til å skape dette bildet. Det legger også føringer på hvilke områder sør trenger hjelp på.

Representasjonen av virkeligheten målbæres også gjennom bruk av visse tegn med bestemte konnotasjoner. "Gammeldags", "fattig", "marginalisert" og "tilbakestående" er de hyppigst brukte tegn som brukes til å beskrive objektet Sør-Mexico i dokumenter og uttalelser fra proponentene av PPP. Disse kontrasteres til "moderne", "rikt", og "konkurransedyktig" som knyttes til nord og til en postulert tilstand for sør som skal oppnås gjennom utvikling. Tegnene er her ikke nøytrale. Spørsmålet som må stilles er slik hva som oppnås ved å beskrive Chiapas som underutviklet, fremfor for eksempel utbyttet. En effekt av definisjonen underutviklet er å rettferdiggjøre intervensjon, mens utbytting ville medføre behov for strukturelle endringer.

Tegnene er også med på å gi begrepet utvikling dets innhold i denne konteksten. Det er gjennom kontrasten mellom begrepene som brukes om det underutviklede sør og utviklede nord at begrepet utvikling får sin posisjonsverdi. Tegnet utviklet får også sin mening gjennom tilhørende interpretanter som vestlig, moderne, kapitalistisk og rikt i hva Peirce kalte uendelig semiose. Narrativet kontrasterer òg mellom sør som jordbruksregion = gammeldags, og nord som industrialisert = moderne. Man utvikles når man går fra å være bonde til å bli fabrikkarbeider. Utvikling knyttes også til begreper som "sosial" og "bærekraftig", men disse er begrensede og fortsatt sterkt knyttet til en økonomisk forståelse. PPPs sosiale side fokuserer sterkt på det å skape arbeidsplasser. I det mexicanske grunndokumentet regnes en av regionens fremste styrke å være nettopp *"rikelig arbeidskraft, til verdensomfattende konkurransedyktige priser og kvalitetspotensiale"* (Presidencia de la República, 2001: 43). Billig og tilgjengelig arbeidskraft er det som vil kunne tiltrekke industri og slik skape arbeidsplasser og "utvikling". Sosiale tiltak handler derfor om å gjøre denne arbeidskraften mer "konkurransedyktig", som det heter, gjennom *"å omforme den ukvalifiserte arbeidskraften til menneskelig kapital"* (Salazar 2001). Det er økonomiske grunner som hovedsakelig brukes til å rettferdiggjøre satsing på sosial "utvikling".

Det tredje handlingspremisset narrativet legger gjennom beskrivelsen av tingenes tilstand er globalisering som rammen for handlinger. I tekster relatert til PPP kan man blant annet finne følgende sitat: *"Akselerasjon i teknologisk utveksling og den økende liberaliseringen i hemisfæren knytter mennesker og markeder sammen på en stadig tettere måte"* (IDB 2001a: 3)*, og *"det er ikke nok å modernisere den offentlige forvaltningen og utviklingspolitikken hvis det holdes innenfor de nasjonale grensene"* (Presidencia de la República 2001: 4)*. Gjennom disse og lignende utsagn tegner narrativet et bilde av virkeligheten hvor viktigheten av nasjonale grenser er svekket, og hvor globalisering, hovedsakelig økonomisk globalisering, er rammeverket for handling. Dette er et utgangspunkt som på mange måter samsvarer med en dominerende oppfatning om utviklingen i verden, bekreftet gjennom en serie forskning på globalisering og utvikling. Det er videre en utvikling som fremstilles som naturlig og ikke et resultat av bestemte handlinger.

6.2.2 Narrativets sekvens

Narrativer er som nevnt en måte å presentere begivenheter i et meningsfylt hendelsesforløp. Den konkrete versjonen av narrativet brukt i PPP sammenheng, slik det kommer frem gjennom plandokumenter og sentrale aktørers uttalelser, forteller fortellingen om hvordan liberalisering og frihandel allerede har bidratt til forbedringer i Mexico.

Narrativet føyer seg slik inn i en rekke av nyliberale suksesshistorier den nyliberale diskursen baserer seg på. 1990-tallet er det sentrale inversjonspunktet i dette tilfellet, da man fikk en endring fra en tilstand til en annen. Her fra dårlig til bedre. I IDBs grunndokument *Hagamos de la integración mesoamericana una realidad - Los desafíos de Mesoamérica y el Plan Puebla Panamá* kan man for eksempel lese: ”På 80-tallet, (...) påførte oljefallet og følgende devalueringer i Mexico en serie begrensninger på økonomien. På 90-tallet (...) iverksatte man viktige strukturelle reformer som tillot en bedre makroøkonomisk utførelse” (IDB 2002: 4)*. Også i det mexicanske grunndokumentet understrekes de positive resultatene av 90-tallets politikk: “I det siste tiåret av forrige århundre påbegynte Mexico en aktiv inkorporeringsprosess i den nye verdensdynamikken, det ble inngått flere frihandelsavtaler. (...) Som et direkte resultat av disse økte Mexicos internasjonale handel substansielt”. (Presidencia de la República 2001: 2)*. En av disse avtalene var NAFTA som ble inngått i 1994. Gjennom denne og tilsvarende relateringer av hendelser påpeker narrativet en årsakssammenheng mellom frihandel og økonomisk vekst. Dette er et klassisk budskap i nyliberale suksesshistorier.

Som vi så i kapittel 5 tok nyliberal politikk over for importsubstitusjon som dominerende utviklingsmodell i Mexico i etterkant av gjeldskrisen i 1982. Mexico har slik tjue års erfaring med nyliberal politikk. Zapatistenes opprør utfordret imidlertid bildet forsøkt skapt av Mexicos utviklingssuksess. Det er derfor sentralt å også forklare hvordan det fortsatt eksisterer store fattigdomsproblemer etter tjue år med nyliberal utvikling. Narrativet snakker om ”regionale skjevheter” og ”ekskludering” av sør, grunnet bevisst diskriminerende politikk fra tidligere regjeringer. Som det heter i det mexicanske grunndokumentet: ”Den unektelige økonomiske og sosiale utviklingen oppnådd av Mexico viser, internt i landet, store forskjeller mellom regionene. Disse forskjellene har vært næret, mellom mye annet, av en håndhevelse av en diskriminerende offentlig politikk” (Presidencia de la República 2001: 2)*. Merk særlig at utviklingen som har funnet sted fremsettes som unektelig, på spansk ”innegable”, og hvordan det er det gamle regimet sin politikk som får skylden. Interessant nok underbygges dette ikke av tall og statistikk, i et dokument ellers full av dette.

I sin tale til kongressen utdyper Salazar årsakene til skjevhetene og sørs etterslep slik:

”Dette etterslepet har historiske og strukturelle årsaker: Regionen har blitt inkorporert for tregt i den nasjonale utviklingen. Investeringene utført av den føderale regjeringen i regionen innenfor temaet grunnleggende infrastruktur, har vært mye mindre, og har kommet senere enn i andre regioner.” (Salazar 2001)*

Salazar peker her også på den sentrale rollen infrastruktur har for at en region skal kunne dra nytte av økonomisk liberalisering. Han beskriver infrastruktur senere som ”den uunnværlige utløseren” for utvikling. Salazar utdyper imidlertid sørs etterslep videre slik:

*”Det historiske etterslepet til sør og sørøst, langt fra å bli spontant forminsket med åpningen av økonomien og innkorporeringen av landet i den globale økonomiens dynamikk, kan bli forverret i denne nye etappen av utvikling. Det eksisterer en økende anerkjennelse internasjonalt om at utvikling basert på økonomisk liberalisering og globalisering er, på grunn av sin egen natur, sosialt og territorielt ekskluderende. (...) Denne nye risikoen med en progressiv marginalisering er spesielt hard i tilfellet til sør og sørøst Mexico og forlanger sterke regionale og proaktive utviklingspolicyer for å imøtegå det.” (ibid)**

Her avviker narrativet fra klassisk nyliberalisme i det at den påpeker at frihandel ikke nødvendigvis vil føre til bedringer, tvert imot det kan forverre situasjonen, hvis ikke det tas kraftige tak for å utvikle sør for slik å ”reposisjonere regionen i den globale økonomien” (Presidencia de la República 2001)*. Narrativet bryter imidlertid ikke med post-washingtonkonsensus sin versjon av nyliberalisme. Tiltakene som foreslås er slik å tilrettelegge for markedet for at sør kan få nytte godt av ”globaliseringens frukter”. Slik antyder narrativet følgende premiss for handling: 1) inkorporering i verdensøkonomien, forstått som frihandel og markedsliberalisme bringer utvikling og 2) sør har ikke fått nytte godt av frihandel og markedsliberalisme grunnet strukturelle problemer som infrastruktur. Det trengs derfor tiltak for å bøte på dette. Disse tiltakene er hovedsakelig utbedringer av infrastruktur og andre tiltak for å tilrettelegge for utenlandsk investeringer. Det er markedet og private aktører som på sikt skal sikre økonomisk vekst.

6.2.3 Rolledeling

Narrativet har så langt vi har sett indikert at markedet alene ikke vil kunne sikre utvikling. Det er et behov for handlende aktører som tilrettelegger for markedet, og for utvikling. Spørsmålet derfor blir hvilken rolle de ulike aktørene blir gitt: hvem er den handlende aktøren, også kjent som helten? En indikasjon på dette får vi allerede i åpningssetningen til PPPs grunndokument, kapittel Mexico:

”Mexico gjennomgår nå en forvandling på alle måter. På det politisk-administrative området tillater modningen av demokratiprosessen i landet, som kulminerte 2. juli 2000 med valgseieren til et opposisjonsparti for første gang på mer enn 75 år, en utøvelse av ikke-autoritær makt og en ny ide om utvikling i landet” (Presidencia de la República 2001: 1).*

Gjennom dette og lignende utsagn fremstilles valget i 2000 som et nytt viktig inversjonspunkt i narrativet, et inversjonspunkt som åpner for utvikling også i sør. Vi har en ny regjering som kommer med nye og bedre ideer om utvikling som skal redde sør. Det er den nye regjeringen som skal "*korrigere umiddelbart skjevhetene som har påvirket denne regionen negativt*", samt "*koordinere og dirigere den nasjonale innsatsen*" (Presidencia de la República 2001: 3, mine understrekinger)*, samt svarer på befolkningens "rettferdige krav", eller prinsessens rop om hjelp. Det gamle PRI-regimet er allerede utpekt som skurken, det var de som stod bak den diskriminerende politikken som etterlot sør i bakevja.

Lokalbefolkningen i Sør-Mexico avskrives også som agent for utvikling. De tilegnes en rolle som passive mottakere, eller prinsessen som reddes. Dette selv om det er lokalbefolkningen, inkludert urfolkene, som skal, ifølge planen selv, være de store vinnerne i planen. PPP ble fra begynnelsen av presentert som et svar på urfolkene i sør sine krav om å bli inkorporert i nasjonen. Disse kravene har imidlertid blitt tolket som et krav om å bli inkludert i Mexicos utvikling som modernisering, og slik noe som kan løses gjennom eksternstyrte utviklingsplaner. Protagonistenes diskurs har slik til en viss grad tatt inn over seg at der er en spesifikk problemstilling knyttet til urfolk, men har i stedet erstattet kravet om rettigheter med ett om utvikling. Slik opprettholdes paternalismen og de eksisterende maktrelasjoner mellom stat og urfolk. PPP og protagonistnarrativet er dermed kun opptatt av urfolkene i den grad de er mottakere av heltens hjelp. Rollen de tilskrives er passiv.

Den strukturelle relasjonen i dette narrativet er hovedsakelig mellom subjekt (Fox og co) og objekt (innbyggerne i regionen), helt og prinsesse. Gjennom å konstruere sør som i behov for hjelp rettferdiggjøres denne relasjonen. Sør, og slik befolkningen i sør, er hele tiden de det ble gjort noe mot eller for, det er aldri de som gjør noe. Det er utviklerne, den mexicanske regjering og internasjonale finansinstitusjoner (IFI), som bringer utvikling. PPP skal imidlertid tilrettelegge for at sivilsamfunnet skal få delta slik at de til slutt kan omformes til å bli "*sosiale subjekt av sin egen utvikling*" (IDB 2002)*. Underforstått betyr det at de ikke er der enda. De trenger hjelp, utenfra, til å komme dit hvor de kan ta de riktige beslutningene. Lokalbefolkningen kan komme med innspill, men det er helten som skal vurdere om og hvordan det skal inkorporeres i planen.

De internasjonale finansinstitusjoner, da særlig IDB, har først og fremst rollen som de gode hjelperne som bistår helten. De skaffer penger og ekspertise. Dette gir også relativt store handlingsmuligheter for denne gruppen, men er underlagt helten. IFIenes rolle er imidlertid mer fremtredende i de sentralamerikanske landene enn den er i Mexico fordi Fox sin rolle her er så fremtredende.

6.2.4 Tilpassninger

Narrativet referert til så langt er det overordnede narrative brukt til å rettferdiggjøre PPP. Det er et narrativ som vektlegger økonomiske aspekt. PPP er imidlertid en plan som dekker mange felt, og det overordnede narrative kombineres på ulike måter tilpasset situasjonen. Et interessant tilfelle, med stor relevans for konflikten slik den utspiller seg i Chiapas, finner vi i forhold til bærekraftige prosjekter knyttet til PPP. Her kombineres et på mange måter klassisk vernennarrativ med nyliberale elementer for å passe inn i PPP.

PPPs bærekraftige initiativ baserer seg hovedsakelig på det allerede eksisterende prosjektet om den Mesoamerikanske biologiske korridoren (CBM, spanske initialer) utarbeidet av Verdensbanken og Global Environment Facility (GEF). Narrative som fortelles i sammenheng med dette PPP-prosjektet inneholder mange av hovedelementene i den klassiske vernediskursen: 1) man har hatt en natur i balanse som har blitt forstyrret av mennesker, 2) apokalyptisk bilde av hva som vil skje, og 3) vektlegging av ekspert kunnskap. Historien som fortelles er hvordan viktige naturområder som Lacandona i Chiapas er i ferd med å ødelegges på grunn av menneskelig aktivitet. Lokalbefolkningens jordbruk pekes her på som et stort problem, men et problem som skyldes manglende utvikling. Mens den klassiske tilnærmingen til naturvern fokuserte på opprettelsen av nasjonalparker hvor mennesker ikke fikk bo, skal imidlertid CBM kombinere vern med prosjekter rettet mot bærekraftig utvikling gjennom å opprette et nettverk av ulike brukssoner hvor det tillates ulike former for menneskelig intervensjon:

”in the context of profound rural poverty and pressing national needs for economic development, it is imperative that the MBC [CBM] initiative be seen as a regional effort to achieve a biodiversity-friendly landscape where conservation and economic development are integrated” (GEF 1999: 49).

CBM er definert innenfor Rio de Janeiro deklarasjonens rammeverk med fokus på vinn-vinn situasjoner. Slik er CBM assosiert med andre vinn-vinn diskurser knyttet til forvaltning av naturressurser som bioprospektingdiskursen. Ifølge Svarstad er flere av disse vinn-vinn diskursene relatert til den nyliberale diskursen på et høyere nivå, selv om de ikke direkte knyttet til frimarkedsscenarioer: ”Instead they are based on the belief in the creation of various win-win situations by ”partnership” between global economic actors and local people, regulated and controlled by national institutions” (2002: 84). Dette er et utgangspunkt også for CBM. Imidlertid har også markedstenkning i form av miljø-økonomi en sentral posisjon:

”The global significance of biodiversity is insufficient per se to most decision-makers (...). Equally important is the calculation of the economic value of all goods and services supplied by wildlands such as water, energy, recreation, ecotourism, medicinal plants and carbon storage” (GEF 1999: 22).

Natur blir her tillagt verdi, en prosess Escobar argumenterer selv er en sentral del av bærekraftig utvikling som diskurs:

“Through a new process of capitalization, effected primarily by a shift in representation, previously ‘uncapitalized’ aspects of nature and society become internal to capital [...] Capital thus develops a conversationalist tendency, significantly different from its usual reckless, destructive form” (1996: 47).

Diskursen er fortsatt grunnleggende økonomisk, og prosjekt som CBM fremstår slik mer som grønne alibi. PPPs spesifikke kombinasjon av vern og kapitalisme illustreres òg av betegnelsen det gir denne utviklingen. Mens vi på norsk bruker begrepet bærekraftig, varierer de på spansk mellom *sostenible* og *sustentable*. Mens *sostenible* kan oversettes med *bærekraftig*, oversettes *sustentable* mer korrekt med *forsvarlig/varig*. Det er en viktig nyanse mellom disse begrepene. Mens miljøhensyn er utgangspunktet i det førstnevnte, fokuserer det sistnevnte mer på hvordan gjøre økonomisk utvikling og vekst ”grønnere”. Det er dette begrepet som hovedsakelig brukes i PPP sammenheng.

Vi har her sett et eksempel på den kompleksiteten Hoben (1995) refererte til i forholdet mellom diskurs og praksis (se kapittel 5). Ulike variasjoner brukes på ulike planleggingsnivåer, og hvor ulike elementer fra utviklingsdiskursen kombineres til dels på nye måter, men de sentrale verdier og representasjoner av virkeligheten er imidlertid hovedsakelig de samme.

6.3 Det alternative narrative – 500 år med utbytting og motstand

Det alternative narrative tar for seg mange av de samme hendelsene som første narrative, men fremstiller de på en noe annen måte og med relasjoner til andre hendelser som gjør at vi får et ganske så annet narrative om Mexico og utvikling og slik fremstilling av virkeligheten. Dette narrative tar utgangspunkt i en diskurs jeg vil kalle zapatismo. Dette er en diskurs med relativt stort nedslagsfelt i Mexico, men som også har forbindelser til internasjonale diskurser som alterglobaliseringsdiskursen og urfolkrettighetsdiskursen. Diskursen fikk sin oppblomstring i samband med zapatistopprøret i 1994, men bygger også på eldre diskurser som tar utgangspunkt i revolusjonshelten Emiliano Zapatas visjon for Mexico, og for så vidt også akademiske strømninger i Mexico hvor blant annet Bonfil Batallas

”Mexico profundo” er en nøkkeltekst. Zapatismo og narrativet om utvikling i Chiapas og Mexico som springer ut av dette, er ikke bare et motnarrativ, men også et alternativt narrativ i at det ikke bare diskrediterer PPP, men også skaper et annet utgangspunkt som rettferdiggjør alternative handlinger. Det alternative narrativet er en variant av 500 års utbytting/motstand, et narrativ urfolkgrupper i Latin-Amerika med stor suksess har løftet frem siden markeringen av Columbus sin ankomst til Amerika i 1492.

6.3.1 Tingenes tilstand

I EZLNs andre Lacandonaerklæringen datert 10. juni 1994 forklarer zapatistene sitt utgangspunkt i forhold til fattigdomsproblematikken slik:

“The EZLN understands that the problems of Mexican poverty are not just a lack of resources. All efforts to combat Mexican poverty will only postpone a solution if they do not take place within a new framework of national, regional and local political relationships: a framework of Democracy, Liberty and Justice.”

Det alternative narrativet bestrider ikke det alvorlige fattigdomsproblemet i Chiapas, men ser problemet som politisk, som et tilfelle av utbytting, ikke underutvikling. Narrativet innrammer på denne måten fenomenet i en annen forståelsesramme som igjen gir et annet handlingsgrunnlag. Chiapas fremstiller her som rik, særlig på naturressurser som vann og biologisk mangfold, men folket er fattig. Chiapas er et Eden ødelagt av grådige folk utenfra. Representasjonen av tingenes tilstand i det alternative narrativet er i mye større grad basert på symboler og toper som appellerer til følelser fremfor kalde tall og statistikk, og skiller seg slik klart fra PPP. Narrativ er også mye tydeligere bevisst brukt som strategi.

I teksten *Chiapas: The Southeast in Two Winds, A Storm and a Prophecy* utgitt av EZLN 27. januar 1994 beskriver Marcos tilstanden i Chiapas slik:

“Chiapas loses blood through many veins: Through oil and gas ducts, electric lines, railways, through bank accounts, trucks, vans, boats and planes, through clandestine paths, gaps, and forest trails. This land continues to pay tribute to the imperialists: petroleum, electricity, cattle, money, coffee, banana, honey, corn, cacao, tobacco, sugar, soy, melon, sorghum, mamey, mango, tamarind, avocado, and Chiapaneco blood flows as a result of the thousand teeth sunk into the throat of the Mexican Southeast.”

Det språklige bildet skapt gjennom å personifisere Chiapas, gi landet evnen til å blø og føle smerte, skaper en sterk empatiserende effekt. Det er derfor ikke overraskende at en av plakatene mot PPP hengende rundt i Chiapas viste en blødende mann korsfestet til et

kartutsnitt av Mesoamerika. Blodet som renner er korridorene PPP konstruerer. Dette er imidlertid det Marcos kaller vinden fra oven. Der finnes også en vind som kommer nedenfra:

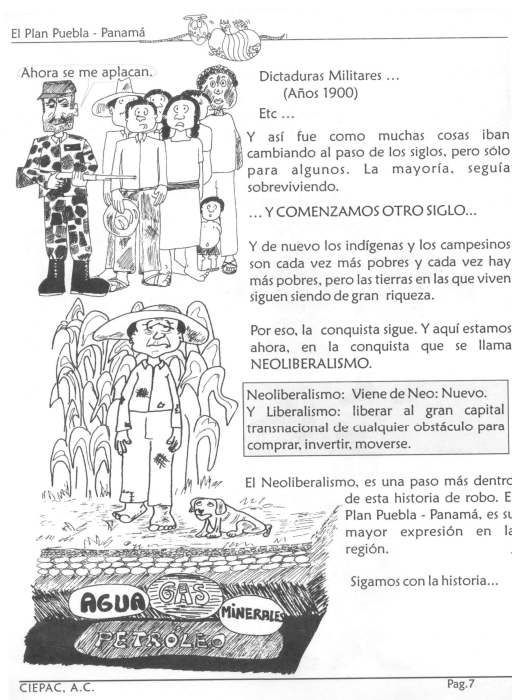
“These people were born dignified and rebellious, brothers and sisters to the rest of Mexico's exploited people. (...) Collective work, democratic thinking, and subjection to the decisions of the majority are more than just traditions in Indigenous zones. They have been the only means of survival, resistance, dignity, and defiance.” (ibid)

Som det nyliberale narrativet om utvikling i Mexico, tar også det alternative narrativet utgangspunkt i et delt Mexico. Delingen her går imidlertid mellom det Bonfil kalte *Mexico imaginario* og *Mexico profundo*. Det er slik en hierarkisk fremfor en geografisk todeling. Det alternative narrativet setter ikke opp et skille mellom Nord- og Sør-Mexico, og beskrivelsen av Chiapas kontrasteres ikke til nord slik protagonistnarrativet gjør, men knyttes til andre utbyttede mennesker Mexico og i resten av verden. Og det er her håpet finnes, blant folk som aldri har sluttet å kjempe for en bedre og mer verdig verden.

Verdighet, spansk ”dignidad” er et nøkkelord for den ønskede tilstand i det alternative narrativet, og kan til en viss grad sees som et konkurrerende begrep og tilstand til utviklet. Tegnet verdighet uttrykker mer enn bare materielle forbedringer. Begrepet knyttes til andre begrep som rettferdighet, frihet og demokrati, og videre til autonomi i en form for Peirce uendelige semiose. ”Somos la dignidad rebelde” (vi er det verdige opprør) er et av zapatistenes slagord. Det er for dem mer verdig å være fattig enn å ta imot myndighetens almisser så lenge utbyttingen fortsetter. Narrativets fremstilling av tingenes tilstand produserer slik et rammeverk for handling der Chiapas er rikt, men utbyttet. Håpet ligger i det som kalles samfunnene i motstand.

6.3.2 Narrativets sekvens

I figur 6.1 oppsummeres det alternative narrativets sekvens. I denne figuren er kjernen i narrativet fremstilt i tegneserieform. Tegneserien er hentet fra CIEPACs ”pamflettbok” *El ABC del Plan Puebla Panama*. Tegneserieformen er brukt gjennom hele boken og i mye av det politiske materialet i Chiapas. Dette har nok sammenheng med at leseferdighetene til befolkningen i området er begrensede, men er og en måte å representere virkeligheten på en stereotypisk måte. CIEPAC er en sentral sivil organisasjon i Chiapas som hovedsakelig bedriver forskning og analyser, samt opplysning om sosiale fenomen med relevans for Chiapas. De har klare sympatier til zapatistene og de sakene zapatistene er opptatt av. CIEPAC har vært en av de sentrale organisasjonene i kampen mot PPP og er knyttet til nettverkene Foro Mesoamericano contra el PPP og Foro de alternativas frente al PPP som

Figur 6.1: ”Alt begynte for lenge siden ...”: En fremstilling av det alternative narrativet i tegneserieform. (CIEPAC 2002)

samler et bredt spekter av mexicanske og sentralamerikanske organisasjoner, landsbyer og kooperativer mot PPP.

Narrativets sekvens som kommer frem i tegneserien er mer eller mindre den samme som fortelles i den første Lacandonaerklæringen: hvordan folk har vært utsatt for ulike omganger med utbytting i løpet av de fem hundre årene som har gått siden Columbus kom til Amerika. Fortellingene tar utgangspunkt i tilstanden som eksisterte før spanjolene kom, da ”vi [de opprinnelige folkene] hadde rikdommer som de [spanjolene] aldri hadde sett før” (tekst i tegneserien)*. Vi får så en rekke hendelser/forstyrrelser som erobringen, kolonitiden, uavhengighet og militærdiktatur. Noen fikk det bedre, men ikke flertallet: ”urfolket og bøndene blir stadig vekk fattigere, og stadig vekk blir flere fattige, men jorda hvor de bor fortsetter å være svært rikt” (tekst i tegneserien)*. I CIEPACs fremstilling er nyliberalisme sett som siste trinn i utbyttingen av de amerikanske folkene og likestilles for eksempel med kolonialismen. PPP sees som et uttrykk for nyliberalisme. Kampen mot PPP er slik en kamp mot de konkrete prosjektene planen innebærer, men i enda større grad er det en kamp mot PPP som et symbol på nyliberalisme og utbytting, en uønsket modell for utvikling. Motsetningene mellom nyliberal politikk og urfolksrettigheter oppstod ikke med PPP, men var et utgangspunkt for zapatistenes opprør. Konflikten over PPP ble slik bare en ny del av denne kampen.

Ettersom det er nyliberal politikk generelt som anses som problemet, ikke diskriminering av Sør-Mexico, bestrider det alternative narrativet protagonistnarrativets fremstilling av viktige hendelser som strukturtilpasningene og frihandelsavtalene på 1990-tallet. Mens det i IDBs plandokument heter at strukturreformene *”tillot en bedre makroøkonomisk utførelse”* (IDB oktober 2002: 4)*, fremstiller motnarrativet reformene som imperialismen og som det store salget, *”la gran venta”*, av Latin-Amerika. CIEPAC definerer for eksempel strukturtilpassninger slik: *”Å endre landets regler til gagn for store selskaper i bytte for mer lån”* (CIEPAC 2002: 9)*. Det stilles også spørsmålsteget ved Nord-Mexicos suksess og utvikling. Nord kommer helt klart bedre ut enn sør på målinger av *”utviklingskriterier”* som utdanningsnivå, inntekt og barnedødelighet. Kritikken retter seg hovedsakelig mot at *”utviklingen”* og industrialiseringen i nord etter liberaliseringen av økonomien hovedsakelig har kommet i form av maquiladora-industri⁵. Maquiladora-industrien skaper arbeidsplasser, men er avhengig av lave lønninger. Motstanderne ser dette derfor som en dårlig utviklingsmodell. Dette er også en industri beryktet for dårlige og farlige arbeidsforhold, samt miljøforurensing. Den alvorlige økonomiske krisen i 1994 kjent som tequilakrisen, som knapt nok nevnes av protagonistene, sees også som nok et bevis på at denne utviklingsmodellen er feilslått.

Konflikten over NAFTAs ettermæle er også en sentral del av konflikten over PPP. Dette fordi PPP er nært knyttet til planene om den amerikanske frihandelsavtalen ALCA, som er en utvidelse av NAFTA til å gjelde hele det amerikanske kontinent. Motstanden mot PPP er også på mange måter en videreføring av kampen mot NAFTA av mange av de samme aktørene. Ifølge protagonistnarrativet var NAFTA en velsignelse og frihandelsavtaler utgjør *”en viktig plattform for å reposisjonere Mexico i verdensøkonomien”* (Presidencia de la República 2001: 2)*, noe som er nødvendig for å oppnå utvikling. Ifølge IDBs president Enrique Iglesias er derfor PPP i en frihandel-kontekst *”et ideelt verktøy for å angripe den felles oppgaven å forberede regionen på å møte globaliseringens utfordringer”* (Pressekonferanse 28.06.02)*. I det alternative narrativet settes imidlertid inngåelsen av NAFTA i 1994 i sammenheng med en forverring på flere områder: *”Siden da [NAFTAs innvielse] økte arbeidsledigheten, fattigdommen og krisen på landsbygda, tusenvis av fabrikker og forretninger stengte, og til og med sluttet vi å produsere mais for å kjøpe mer enn halvparten av maisen som vi spiser fra USA”* (CIEPAC 2002: 13)*. Frihandelsavtaler er slik for motstanderne bare *”otro modo de saqueo”*, en annen form for plyndring.

⁵ Begrepet maquiladora referer vanligvis til store utenlandseide fabrikker i Mexico hvor arbeidere utfører *”samlebånd-arbeid”* på deler importert fra andre land og hvor produktet blir sendt tilbake til opprinnelseslandet for salg.

I konflikten over hva som har vært effektene av NAFTA og frihandelsavtaler støtter det alternative narrativet seg også på forskning, og slik vitenskapens autoritet. Mens bankene har sine egne utredninger som støtter et positivt syn, har opposisjonen sine uavhengige tenketanker og forskere som har gransket effektene mer kritisk. CIEPAC fungerer som en slik kritisk ”tenketank”. Kunnskapsproduksjon og spredning kan dermed sees å være knyttet til alternative makt-kunnskap neksuser, eller det Peet kaller AIM (Academic-Institutional-Media Complex). Disse er hovedsakelig uformelle nettverk som i stor grad er avhengig av internett som hovedmedium. Det finnes enkelte andre mer tradisjonelle medier i denne neksusen, hvorav avisen La Jornada har spilt en viktig rolle i å spre det alternative narrativet.

Visuelle og språklige bilder som appellerer til følelser og erfaringer spiller imidlertid kanskje en mer sentral rolle i å diskreditere PPP og dens utviklingsmodell. *I Durito on Trains and Pedestrians* forklarer Subcommandante Marcos (2003) nyliberalisme, motstand og zapatistenes rolle gjennom metaforen nyliberalisme som tog: “*Durito (who once was a railroad worker) says the politics of Power under neoliberalism (...) are like a train.*” Mens nyliberalisme er nødt til å følge et fastlagt spor, er vanlige mennesker fotgjengere som kan gå hvor de vil. Noen av disse fotgjengerne er opprørere:

“Durito says we Zapatistas are some of those rebel pedestrians ("za-pedestrians"), and we are the object of mockery by those who criticize the fact that we do not want to buy a ticket and travel at top speed...to catastrophe.

Durito says that we Zapatistas are some very otherly pedestrians. Because, instead of watching the train's arrogant passage with indifference, a Zapatista just approaches the track, smiling, and puts his foot on it. Certainly, he thinks, ingenuously, that in this way he will make the powerful train stumble and have no choice but to go off the tracks.” (ibid)

Marcos karakteristiske skrivestil har blitt et kjennetegn for zapatistenes diskurs hvor de bruker narrativer, karakterer, satire og symboler til å formidle det overordnede narrativet og slik sin representasjon av virkeligheten. Særlig kjent er de oppdiktete karakterene om billen Durito (den lille harde), Lacandonas omflakkende ridder, og gamle Antonio, en maya sjaman, Marcos læremestere. Gjennom fortellinger og legender overbringes kunnskap til Marcos og oss om nyliberalisme, globalisering og urfolkenes historie og kosmvisjon. Mens Durito gjennom et omflakkende liv som jernbanearbeider, gruvearbeider, ulovlig innvandrer til USA etc., uttrykker de undertryktes visdom generelt, er gamle Antonio stemmen til urfolkenes kunnskap. Gjennom han blir mayaenes legender og myter omskrevet. Historiene bygger på urfolkenes muntlige historiefortellingstradisjon, og karakterene og fortellingene fungerer til å understreke urfolkenes tro på at bare gjennom å stille spørsmål og svare sammen

kan vi begynne en prosess for å endre samfunnet. Fortellingene med Durito og gamle Antonio er ofte postskript til kommunikeer fra EZLN og har da funksjonen å metaforisk utdype og uttrykke noen aspekt ved kommunikeet.

Paradoks er også en annen karakteristikk som kjennetegner symbolene, fortellingene, metaforene zapatistene bruker. Zapatistene er *”soldater som er soldater slik at en dag ingen trenger å være soldater”*, eller at målet deres er *”alt for alle, ingenting for oss”*. Ideen om å *”lede ved å adlyde”* er et annet paradoks. Det samme er bruken av masker for å bli sett. Paradoks er slik en alternativ måte å leve og tenke på. Paradoksene i zapatistenes diskurs synliggjøres også gjennom deres inkorporasjon og blanding av spesifikke etniske symboler (sneglehus), med nasjonale (Zapata) og globale (rød stjerne). Zapatistenes kamp fremstår slik som både lokal, nasjonal og global, og bruken av paradokser i zapatistenes diskurs bidrar slik til å skape en situasjon hvor mange muligheter kan eksistere på samme tid. Narrativet som fortelles er slik ikke kun et motnarrativ, men legger samtidig grunnlaget for en alternativ fremtid.

I Lacandonaerklæringene fokuseres det ikke bare på undertrykkingen de har vært utsatt for, men folkenes egen motstand mot denne. Den første Lacandonaerklæringen fra 1. januar 1994 åpner slik med utsagnet: *”Vi er et produkt av 500 års kamp”**. Gjennom også å vektlegge lokalbefolkningens ulike former for motstand mot overmakten fremstiller det alternative narrativet urbefolkningen ikke bare som passive objekt for 500 års undertrykkelse, men også subjektet i 500 års kamp og motstand mot undertrykkingen som parallelt har funnet sted. Narrativet forteller slik også historien om et folk som har vært isolert og som på egen hånd har lært å organisere seg og sitt samfunn. Det er erfaringene med å være *”comunidades en resistencia”*, samfunn som yter motstand, og de elementene av samfunnsordning, kultur og kosmovisjon som er bevart gjennom dette, som er grunnsteinen i den alternative veien. Det er dette San Andrés-avtalen gir rom for å utvikle slik tilhengerne ser det.

6.3.3 Rollefordeling

Rollebesetningen som kommer ut av det alternative narrativet er naturlig nok ganske annerledes enn narrativet PPP støtter seg på. Helten i protagonistnarrativet, Fox og hans regjering, er i det alternative narrativet tilskrevet rollen som skurk, mens helten er folket som yter motstand og spesielt EZLN. Nasjonale og internasjonale sivilsamfunn anses som viktige hjelpere. Forskjellen mellom disse og annen innblanding utenifra er ifølge narrativet at det er lokalbefolkningen selv som er i førersetet.

I det alternative narrativet, skyldes problemene i Chiapas i stor grad utbytting utenifra. De utenforstående har ofte hatt en skjult agenda, og blir stående igjen som vinnerne, mens lokalbefolkningen blir taperne. I tilfellet PPP blir derfor aktørene bak planen skurkene, i første omgang president Fox og hans regjering. Regjeringa og myndighetene omtales aldri uten tittelen ”mal” (dårlig) eller ”pinche”(fucking) foran. Zapatistenes egne øverste organ kalles imidlertid ”La Junta de Buen Gobierno” – den *gode* regjeringens forsamling. For zapatistene, og for de fleste motstandere av PPP, sees planen på som nok et ledd i regjeringens *contrainsurgencia*, mottattikker for å undergrave zapatistoppøret. PPP anses på den ene siden som en plan for å robbe Chiapas for naturrikdommen, men som på den andre siden fremstilles som en utviklingsplan for å splitte lokalbefolkningen og undergrave oppøret. Et syn zapatistene har på det aller meste av regjeringens utviklingsprosjekter og bistand i området. (Feltobservasjoner)

Mens protagonistnarrativet fremhever PPP og den nye regjeringen som brudd med fortiden, fremhever det alternative narrativet kontinuiteten med det gamle regimet. Motstanderne anser ikke PPP som et brudd med PRIs politikk, men en videreføring. Mange av prosjektene i PPP var utviklet under det gamle regimet, og motstanderne ser PRIs klamme hånd over planen, også fordi mange av de sentrale personene har bakgrunn i PRI. Som Barreda, økonom ved UNAM og kritiker av PPP, kommenterte: ”trolig er det eneste Plan Puebla Panama skylder Vicente Fox navnet” (2001: 164)*. For de fleste er det heller ikke stor forskjell mellom PAN og PRI. I narrativet PPPs motnarrativ er en versjon av, har PRI over lengre tid blitt oppbygd som den sentrale skurken. I *territoria rebelde* brukes PRI som skjellsord og i de mindre sentrale landsbygdene bruker man fortsatt i stor grad benevnelsen PRI på myndighetene selv om de for øyeblikket ikke sitter med makten. Ved å assosiere PPP og Fox med PRI oppnår man at mye av den opparbeidede mistroen mot PRI overføres på de nye makthaverne og på PPP. (Feltobservasjoner)

Regjeringen fremstilles imidlertid også ofte kun som marionetter til de virkelige skurkene: internasjonale finansinstitusjoner og multinasjonale selskaper (MNC). I det alternative narrativet er ikke IDB og Verdensbanken heltens gode hjelpere, men skurken som trekker i trådene. Ifølge denne versjonen, er det disse institusjonene som er de virkelige hjernene bak planen. I et Mexicansk ordtak heter det at ”Mexico er langt fra Gud, men nært USA”. Det er en utbredt oppfatning blant motstanderne av PPP at det er amerikanske interesser som ligger bak, eller mer konkret, interessene til amerikanske multinasjonale selskaper.

Folket i denne fortellingen er både offeret og helten. De er offeret for skurkens handlinger, men de har aldri vært passive ofre. Motstandsnarrativet bidrar til å muliggjøre en aktiv, handlende, rolle også for vanlige folk. Narrativet understreker slik at alle har rett til, og er like kapable til å handle. Narrativet bemyndiggjør spesifikt zapatistene og deres talsperson Marcos, gjennom at disse representerer ”samfunnene i motstand”. Gjennom dette narrativet får de en legitim plattform å snakke fra. Karakteren Marcos er imidlertid også et paradoks. Masken han bærer bidrar på den ene siden til å utviske han som individ, noe som også er eksemplifisert i slagordet ”vi er alle Marcos”, samtidig som det har bidratt til å bygge ham opp som mytisk person.

6.4 Konkluderende betraktninger: sannhet, kunnskap og politikk

I *Encountering Development* argumenterer Escobar (1995) for hvordan utviklingsdiskursen kom til å kolonisere hvordan vi oppfattet virkeligheten til den grad det ble vanskelig å oppfatte tingenes tilstand annerledes. Konflikten over PPP er, som vi ser, på mange måter et eksempel på hvordan denne diskursens representasjoner blir utfordret fra de som ble tilskrevet en annenklassens subjektposisjon. Formålet med dette kapittelet har vært å belyse hvordan de ulike partene søker å fremstille virkeligheten og hvordan dette bidrar til å produsere ulike kunnskaps- og handlingsgrunnlag. Dette oppsummeres i tabell 6.1.

Handler Chiapas sitt problem om underutvikling eller utbytting? Det fremstår på mange måter som et kjernesporsmål i konflikten over PPP. Hvordan man definerer fenomenet legger videre føringer på hvilke handlinger som iverksettes. Begrep som utvikling / underutvikling er i etterkrigstiden fylt med mening som definerer et bestemt sett praksiser man kan velge mellom. I bunn og grunn handler det om å tilrettelegge for en kapitalistisk og vestlig organisering av samfunnet. Man utvikles når man går fra å være bonde til å bli fabrikkarbeider. Subsistensjordbrukere i Sør-Mexico reduseres slik til tilgjengelig arbeidskraft for potensiell industri. Innen PPPs ramme for utvikling er det dermed ikke rom for å utvikle jordbruket på urfolkens kulturelle premiss. Ikke-materialistiske og ikke-kapitalistiske verdier har, som det kom frem, generelt liten plass både i diskursen og i PPP. De sosiale og bærekraftige initiativene domineres slik også av et økonomisk rasjonale. Det så vi blant annet gjennom PPPs bruk av begrep som ”menneskelig kapital” for å rettferdiggjøre sosiale tiltak, og i bruken av *sustainable* fremfor *sostenible*.

Protagonistnarrativet er på mange måter et narrativ som bygger opp under dominerende representasjoner av verden, mens motnarrativet søker å bryte ned disse gjennom alternative representasjoner. Eksterne og offentlige utviklingsprosjekt som PPP fremsettes slik

Tabell 6.1: De sentrale karakteristikkene ved de to alternative forståelsesrammene

	<i>Protagonistnarrativet</i>	<i>Det alternative narrativet</i>
Diskurs	Nyliberal utviklingsdiskurs	Zapatismo
Problemet	Underutvikling	Utbytting
Tiltak	PPP	Autonomi, San Andrés-avtalen
Mål	Utvikling	Verdighet
Budskap	Inkorporering i verdensøkonomien er nødvendig for utvikling. Infrastruktur er en forutsetning for dette.	Problemene skyldes utbytting utenifra. Lokalbefolkningen utgjør selv en potensielt viktig agent for forbedring
Legitimering	Statistikk, demografiske undersøkelser, og en stor mengde forskning på globalisering og utvikling	Erfaringer representert i språklige og visuelle bilder, alternativ forskning
Rollebesetning		
- <i>Helt</i>	Fox og hans regjering	”samfunnene i motstand”, EZLN
- <i>Hjelper</i>	IFier	sivilsamfunnet
- <i>skurk</i>	Tidligere PRI-regjeringer	IFI, MNC, USA, regjeringen og den politiske eliten generelt
- <i>mottaker/offer</i>	Befolkningen i Mesoamerika	Folket

i det alternative narrativet som en del av problemet, som utbytting og *contrainsurgencia*. *Verdighet* settes opp som en alternativ ønsket fremtid, og er slik et konkurrerende begrep til utviklet. Det kan slik sees som et forslag til postutviklingsteoriens ”alternativ til utvikling”.

En av de viktigste forskjellene mellom narrativene om utvikling som vi har sett på i dette kapitlet, er hvordan de strukturerer ulike aktørers handlingsfelt. Hvordan man oppfatter verden, er som Bourdieu (1985) har påpekt, også å oppfatte sin posisjon i den. Rollebesetningen i de konkurrerende narrativene er slik svært forskjellige, og til en viss grad hverandre satt på hodet. Slik bemyndiges ulike aktører med retten til å snakke og handle. Mens president Fox er helt i det ene, er han skurk i det andre. Samfunnene i Chiapas går også fra å være offer, og slik passiv og stemmeløs i protagonistnarrativet, til å bli protagonist for endring i det alternative narrativet. Det er imidlertid verdt å bemerke seg at det også er stemmeløse i det alternative narrativet, som zapatistenes lokale motstandere. De fremstilles hovedsakelig enten som uselvstendige kollaboratører, manipulerte dukker, eller er rett og slett usynlige på det diskursive nivå.

Selv om casen viser tydelig at det finnes alternative måter å oppfatte verden på, og bekrefter slik mye av motstandsteoriens konklusjon om at hegemoni er mer ustabil og bestridt enn man ofte har antatt (Escobar 1995), er det også viktig å være oppmerksom på hvordan subjektene i dette tilfellet aldri helt er utenfor ideologisk og kulturell dominering. Bildene og representasjonene brukt av de zapatistene til å forstå og motstå dominering er fortsatt i stor grad formet av den dominerende prosessen selv. Forsøkene på å skape et alternativt narrativ i dette tilfellet, er slik til en viss grad basert på et motnarrativ som står i opposisjon til den dominerende fortellingen, hvor dens ideer og representasjoner undergraves. Motnarrativet er imidlertid ikke et rent speilbilde av den dominerende diskursen, men prøver samtidig å skape et grunnlag for en alternativ måte å være i verden. Hvis vi tar utgangspunkt i Macdonells (1986) kategorier for måter subjektene forholder seg til den dominerende diskursen, ser vi ikke et tilfelle av enten motidentifikasjon eller desidentifikasjon, men en både og, eller noe imellom. Vi ser også at selv om partene bruker til dels forskjellige representasjonsformer som uttrykker ulike kunnskapsformer, viser ikke konflikten et rent tilfelle av vestlig vitenskap versus alternative kunnskapsformer. Begge parter benytter seg av vitenskapelige referanser der det er tjenelig.

Kapittel 7. Bestridt rom

”A revolution that does not produce a new space has not realized its full potential (...) A social transformation, to be truly revolutionary in character, must manifest a creative capacity in its effects on daily life, on language and on space – though its impact need not occur at the same rate, or with equal force, in each of these areas” (Lefebvre 1974: 54)

7.1 Innledning

Hvordan rom og sted blir produsert og bestridt er, som tidligere påpekt, et grunnleggende aspekt ved konflikt over utvikling og en måte å tilnærme seg slike konflikter som både en materiell og symbolsk kamp. Ideologisk og politisk hegemoni i ethvert samfunn avhenger, som Harvey (1989) har påpekt, av dets evne til å kontrollere den materielle konteksten for personlige og kollektive erfaringer. Evnen til å påvirke produksjonen av rom er slik et viktig virkemiddel for å øke ens sosiale makt. Kontroll over rommets organisering og produksjon kan slik forstås som en disiplinierende teknologi hvis mål er å manipulere og kontrollere mennesker og ting i rom. I dette kapitlet ønsker jeg å utforske rom som strategi for dominering og motstand i konflikten over PPP ved å se på hvordan de konkurrerende prosjektene, PPP og San Andrés-avtalen/ zapatistenes autonomi-prosjekt, sosialt og kulturelt prøver å produsere regionen gjennom mentale forestillinger og materielle konkrete intervensjoner i landskapet; gjennom hvordan rom oppfattes og forestilles, og de materielle praksiser disse forestillingene avføder.

7.2 PPPs rom – med kartet som utgangspunkt

“As much as guns and warships, maps have been the weapons of imperialism.”
(Harley 1988: 282).

I juni 2004 ga IDB ut et magasin for å feire PPPs treårs jubileum. Magasinet fikk det betegnende navnet ”Grandes Retos, Grandes Propuestas”, (store utfordringer, store (løsnings)forslag). Plan Puebla Panama er en regional integrerings- og utviklingsplan, og karakteriseres ofte som et mega-utviklingsprosjekt først og fremst på grunn av dets store omfang geografisk, men også innholdsmessig. Planens mål er på mange måter å konstruere en moderne mesoamerikansk region. Kartet har slik kanskje passende blitt brukt som den fremste illustrasjonen for planen.

Ifølge Harley kan all kart sees som et verdiladet bilde, et språk: "They are a class of rhetorical images and are bound by rules which governs their codes and modes of social production, exchange, and use just as surely as any other discourse" (1988: 278). Kart er slik aldri bare nøytrale representasjoner av virkeligheten. De er både i utforming og bruk formet av eksisterende maktrelasjoner, og uttrykker visse verdier eller politiske interesser. Kart kan dermed sees som et uttrykk for "makt som kunnskap". Bruken av kart som illustrasjon for PPP er en del av forsøket på å fremstille virkeligheten på en spesiell måte. Gjennom kartet sees verden ovenfra og bidrar slik til å desosialisere rommet for intervensjon. Som Harley påpeker:

"Maps as impersonal type of knowledge tend to "desocialise" the territory they represent. They foster the notion of a socially empty space. The abstract quality of the map (...) lessens the burden of conscience about people in the landscape. Decisions about the exercise of power are removed from the realm of immediate face-to-face contacts." (1988: 303).

Kart i PPP har en dobbel funksjon. På den ene siden er det en måte å representere, oppfatte rom, "representation of space" i Lefebvres (1974) terminologi. På den annen side kan kartet også sees som en forestilling av rommet i det PPPs utopiske plan for regionen tegnes inn i dette kartet. Denne dualiteten er et viktig aspekt ved PPPs produksjon av rom, hvor rommet prosjektet prøver å produsere er det samme det allerede hentyder eksisterer. I denne delen ønsker jeg å se på hvordan PPP fremstiller rom, og hvilke praksiser det iverksetter.

7.2.1 Mentalt rom: Konstruksjonen av Mesoamerika

Figur 7.1 og 7.2 er to ulike kart brukt til å illustrere PPP i ulike sammenhenger. Figur 7.1 viser et bilde som går igjen i mange av PPP-dokumentene, særlig de utarbeidet av IDB. Bildet viser et utsnitt av verden slik det er sett fra oven hvor landskapsformer, vann, fjell og skog kommer frem, men ikke menneskeskapte grenser. Bildet ville kanskje i andre sammenhenger fremstå som ganske nøytralt. I denne spesifikke sammenhengen er det imidlertid en viktig symbolsk effekt å fjerne grensene som visuelle hindrer for slik å få regionalt samarbeid til å fremstå som naturlig og fornuftig. "Grensene" i dette bildet er slik det som faller utenfor, for eksempel Nord-Mexico, som heller ikke inkluderes i Mesoamerika. Illustrasjonen kan sees som et ledd i å skape en Mesoamerikansk identitet.

Konseptet Mesoamerika som en politisk kategori, er relativt nytt. I den grad Mesoamerika har hatt en politisk betydning tidligere, var det som uttrykk for et fellesskap mellom urfolkene i regionen, og slik et begrep assosiert med urfolkernes motstand mot storsamfunnet. Bonfil (1987) bruker begrepet blant annet slik. Konseptet kommer opprinnelig

Figur 7.1: Kart brukt som illustrasjon til PPP (Kilde: IDB)

Figur 7.2: Kart brukt til å illustrere PPPs prosjekter
(Kilde: Dirreccion General de Carreteras, Mexico)

fra arkeologien og antropologien og referer til et område som omfatter Belize, Guatemala, El Salvador og deler av Honduras, Costa Rica og Mexico som var bebodd av visse pre-columbianske kulturer som delte religiøs tro, kunst, arkitektur og arkeologi fra ca. 1500 BC til 1519 AD. Mayaene var en av de mest sentrale kulturene her, og har etterkommere i flere av disse landene. Begrepet Mesoamerika peker slik på et historisk fellesskap som PPP bruker, sammen med bildet av det grenseløse kartet, til å skape en samhørighet som ikke

nødvendigvis er der mellom Sentral-Amerika og Sør-Mexico, ettersom Mexico tradisjonelt har sett seg selv som en del av Nord-Amerika geografisk og hele Latin-Amerika kulturelt. Det er imidlertid økonomiske argumenter for integrering som er mest fremtredende. En region vil gi storskalafordeler, og Mesoamerika som region har òg en rekke spesifikke konkurransefordeler ifølge PPP, hvorav den fremste er *"a privilegert geografisk posisjon, lokalisert mellom de tre store handelsblokkene (Nord-Amerika, Europa og Asia)"* (Presidencia de la República 2001: 43)*. Geografisk utgjør Mesoamerika en lang tynn tarm som knytter sammen Nord- og Sør-Amerika. Det er her Amerika er på sitt tynneste. Mesoamerika vil derfor også kunne fungere som en landbro/transportkorridor mellom Atlanterhavet og Stillehavet. Denne sentrale plasseringen gjør at regionen er, ifølge prosjektpresentasjonen til IDB, *"strategisk plassert for å utnytte disse fenomenene [globalisering] for å frembringe arbeidsplasser, løfte produktiviteten, stimulere den økonomiske veksten og utnytte dens biologiske mangfold på en varig (sustentable) måte"* (IDB 2001a: 3)*. Som region kan Mesoamerika bli et sentrum i verdenshandelen, og slik utvikles og få velstand, heter det i PPPs visjon.

Regional integrering er imidlertid alene ikke nok til å bli en vinner i verdensøkonomien, regionen må også moderniseres. Mens kartutsnittet i figur 7.1 brukes som et generelt symbol for planen, er PPP-dokumenter også fulgt av et bredt spekter av kart brukt som praktiske illustrasjoner på prosjektene som inngår i planen, kart som presenterer PPPs utopi: det moderne Mesoamerika. 7.2 er et eksempel på dette. Her er moderne symboler som veier, flyplasser, og havner inntegnet i kartutsnittet av Mesoamerika. Veier, flyplasser og havner er ikke bare symboler på et moderne landskap, men også et globalisert landskap, sentrum for globale transportlinjer og slik verdensøkonomien. På denne måten bidrar dette kartet til den mentale konstruksjonen av, på den ene siden, en moderne og globalisert mesoamerikansk region, og på den andre, regionen som et rom i og av bevegelse.

Mesoamerika som korridor for globale samhandlinger brukes også som en sentral metafor, og bidrar til det mentale bildet av rom som produseres. President Fox brukte denne blant annet under den formelle lanseringen av Plan Puebla Panama 12. mars 2001 hvor han uttalte følgende:

"We want to begin construction of great corridors of highways and railroads, of pipelines and electric lines, of ports and airports, that quickly and efficiently connect all the development zones from Panama to Mexico (...) to end the backwardness of the region in order to incorporate it fully in the corridors of world commerce."

Korridormetaforen ble først og fremst knyttet til infrastrukturen, men har siden også blitt overført til andre deler av planen. Det snakkes nå derfor ikke bare om en logistisk korridor, men også en industrikorridor, en sosial korridor og en biologisk korridor, fra Panama i sør til Puebla i nord, og i visse tilfeller helt til USA. Metaforen Mesoamerika som korridor har, på samme måte som bruken av kart som illustrasjon, som mål å skape et bilde av regionen som et viktig globalt bindeledd. Slik skal regionen tiltrekke seg private investeringer som igjen vil kunne skape arbeidsplasser, økonomisk vekst, og utvikling.

Som vi ser tar PPP utgangspunkt i det globale nivået, og har som mål å re-posisjonere regionen i den globale økonomien. Bildet av rom som et i og av bevegelser er for PPP både en realitet og en utopi. PPP kan slik sees som et politisk prosjekt som forsøker å skape en virkelighet den allerede hentyder eksisterer. Representasjonen av rom er først og fremst gjennom tall og kart. Effekten av å bruke denne typen tegn er ifølge Sack å forsterke "a form of representation that is precise and conventional, yet cold and remote from the complexities and contradictions of ordinary experience" (1986: 83). Det passer godt i dette tilfellet.

7.2.2 Materialisering av nyliberal utvikling 1: infrastruktur og inndeling av rom

I en tale 8. mars 2001 forklarte Fox Plan Puebla Panamas målsetting slik:

*"Plan Puebla-Panama har særlig med infrastrukturen som trengs for egen økonomisk utvikling, for installeringen av fabrikker og frembringelse av arbeid (...) Denne infrastrukturen er den første etappen i Plan Puebla Panama, for å legge grunnlaget for en ekte, stø og bærekraftig utvikling. Men når fabrikken, selskapene og arbeidsplassene har kommet, trenger vi også andre programmer, vi trenger å forme menneskelig kapital." **

Formelt består PPP av 8 initiativ. Disse er transport, energi, telekommunikasjon, turisme, tilrettelegging av kommersiell utveksling og bedring av konkurransedyktighet, sosial utvikling, bærekraftig utvikling og forebygging og lindring av katastrofer. Av disse initiativene er det imidlertid liten tvil om at fysisk infrastruktur er det som prioriteres høyest. Ryggraden i PPP er to motorveier, en langs Atlanterhavet og en ved Stillehavet, som vil gå fra Puebla i Mexico til Panama. Knyttet til disse skal havner og flyplasser utbedres, og flere korridorer mellom verdenshavene bygges for å avlaste Panama-kanalen. Samlet skal dette gi regionen en førsteklasses og moderne infrastruktur. Ved siden av dette skal man gjennom integrering av de elektriske nettverkene sikre maksimal utnyttelse og tilgjengelighet av energi. Dette håper man skal tiltrekke regionen investeringer og industri. Tabell 7.1 viser en oversikt over prosentandelen av midlene fra det totale budsjettet tildelt de ulike initiativene.

Favoriseringen av transportinitiativet kommer også tydelig frem i samtlige mexicanske budsjett for PPP, hvor andelen til transport av den totale summen gitt til PPP i snitt har ligget

Tabell 7.1: Prosentvis andel av midlene fra det totale budsjett tildelt de ulike initiativene. (Tall fra Presidencia de la República "Informe de Avances y Perspectivas," 2002.)

<i>Initiativ</i>	<i>% av totalt budsjett</i>
<i>Veier/transport</i>	85,2%
<i>Elektrisitet</i>	11.1 %
<i>Turisme</i>	1.3 %
<i>Sosial utvikling</i>	0,8 %
<i>Forebygging av katastrofer</i>	0.7%
<i>Tilrettelegging av handel</i>	0,6 %
<i>Bærekraftig utvikling</i>	0,4 %
<i>Integrering av teletjenester</i>	0,03 %

på ca 85 %. I Chiapas har andelen av PPP-budsjettet brukt på transport vært på over 95 % av det totale budsjettet (ppp.sre.gob.mx). Tallene må imidlertid tas med noen forbehold fordi det er mange prosjekter som kan knyttes til PPP, men som ikke går over PPP-potten i det mexicanske budsjettet. Dette er en del av *problematikken med å identifisere hva som er PPP-prosjekt og ikke*. Konkrete prosjekter i regionen har blitt tatt inn og ut av PPP uten at det egentlig har hatt noe å si for gjennomføringsstatusen til disse prosjektene. Eksempler på dette er utbedringer av Puerto Madero-havnen og flyplassen i Palenque i Chiapas. Disse er nå ikke lenger offisielt tilknyttet PPP, selv om de var det på et tidligere stadium. Prosjektene passer imidlertid fortsatt klart inn i PPPs visjoner og målsetninger. Privat-offentlig partnerskap i utvikling er en sentral del av PPP, og turistprosjekt er i stor grad privatfinansiert. Det meste tyder likevel på at fysisk infrastruktur er PPPs hovedanliggende, og sosial utvikling er nedprioritert. Dette samsvarer med narrativet slik vi så i forrige kapittel.

I Chiapas er det prosjekter relatert til initiativene transport, elektrisitet, turisme og bærekraftig utvikling som har størst betydning. Til tross for at de opptar en mindre andel av budsjettet, er det inngrepen relatert til de tre siste initiativene som er mest kontroversielle, fordi disse potensielt kan få store negative konsekvenser for lokalbefolkningen. Hvorvidt demninger inngår i elektrisitetsinitiativet under PPP er slik et viktig spørsmål. Etter som planen ble utsatt for økende grad av kritikk, har flere representanter for PPP gått ut og benektet at der er noen planer om demninger i PPP. I en artikkel i IDBs magasin IDBAmérica september 2003 skrev lederen for IDBs PPP-avdeling Marcelo Antinori følgende:

"One of the most repeated myths is that the plan will finance enormous hydroelectric dams that will submerge every archaeological site and nature reserve to be found between Puebla, Mexico, and Panama. The truth is far less alarming: the plan will not finance any dams, because it has purposely avoided any power generation projects from the outset."

Det er imidlertid ikke helt uforståelig at denne misforståelsen har oppstått ettersom damprosjektet Boca del Cerro ved Usumacinta-elven er utpekt som et av de strategiske energiprojekter for sør og sørøst Mexico i PPPs mexicanske grunndokument. Dette er et gammelt og svært omstridt prosjekt. Damprosjektet i sin opprinnelige form er anslått av det mexicanske statlige energiselskapet Comisión Federal de Electricidad (CFE), som står bak prosjektet, å oversvømme 530 km² land i Chiapas og 1115 km² på guatemalansk side. Selv om prosjektet er blitt relativt kraftig nedskjært møter det stor skepsis, blant annet fordi CFE foreslår i stedet for en mega-demning, fem mindre demninger til i Chiapas (Castro Soto 2002). I mitt intervju med IDB avviste de at demninger var en del av PPP. Det var imidlertid mulig de kunne komme til å finansiere dette ved en senere anledning. Uansett, PPP, og IDB, bidrar til å finansiere et regionalt energinett som skal føre elektrisitet til dels generert av nye demninger, som igjen er finansiert til dels av andre IFIer som også deltar i PPP. Den sentralamerikanske banken for økonomisk integrering (CABEI) finansierer for eksempel en demning i Costa Rica. Ingen demninger langs Usumacinta har foreløpig fått finansiering.

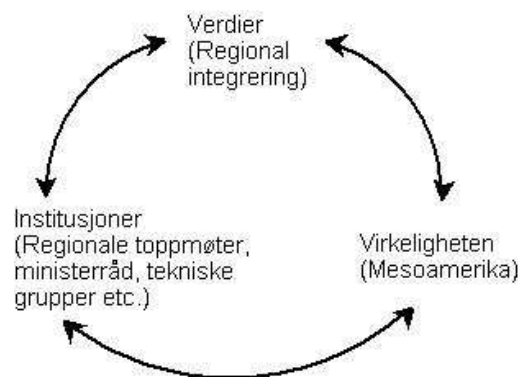
Opprettelsen av den mesoamerikanske biologiske korridoren er et annet inngrepen i landskapet i Chiapas med stor konsekvens for de bosettinger dette medfører tvangsflytting. Dette samtidig som turistinitiativet under PPP stimulerer til bygging av store turistkompleks i samme område. Denne tilsynelatende paradoksale praksisen i PPP, fremstår imidlertid mindre paradoksal hvis den sees som et ledd i en moderne territoriell reorganisering av det chiapanesiske rommet. Naturresevat, biologiske korridorer, og buffersoner, er på samme måte som veier og demninger moderne symboler i landskapet. Inndelingen i atskilte rom for utvikling og rom for vern passer fint inn i en moderne, og ekspertplanlagt, modell for sosio-romlig orden og funksjonalitet, og kan sees i dette tilfellet som en statlig strategi for å gjenerobre og utøve territoriell kontroll over dette området. Det er en del det Sack beskrev som utynning av rommets mening, å isolere og segmentere spesifikke aktiviteter til ulike romlige beholdere. Slik skapes rom som noe abstrakt som kan tømmes og fylles.

7.2.3 Materialisering av nyliberal utvikling 2: Styringsstrukturer

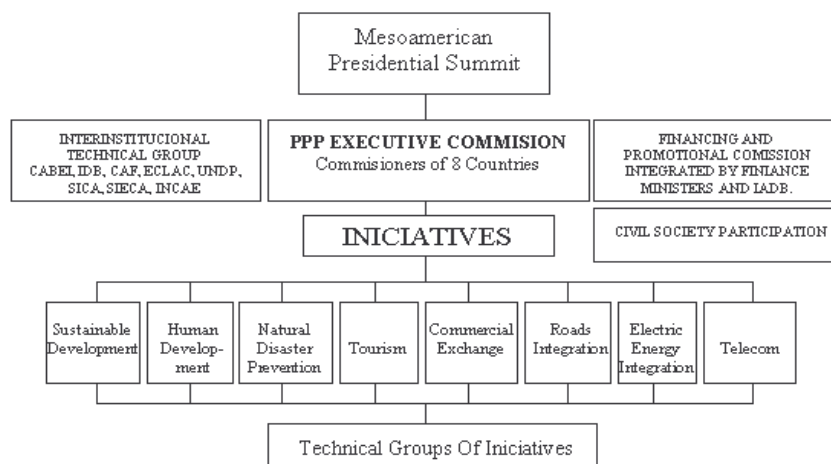
Som integreringsprosjekt handler PPP om å opprette mekanismer for samarbeid, enten det være seg for å samkjøre av tekniske standarder for infrastruktur, harmonisere toll og grensesystemet, eller definere nye prosjekter. Den diskursive formasjonen av Mesoamerika medfører slik opprettelsen av flere nye formelle og uformelle institusjoner basert på verdien om regionalt samarbeid, og som med Neumanns ord "låner materialitet til virkeligheten" (2001: 94). Virkeligheten blir slik strukturert gjennom at mennesker handler i henhold til en

institusjonalisert verdi, i dette tilfellet regional integrering. Slik bidrar diskursen i dette tilfellet til å etablere en bestemt moralsk orden ved å institusjonalisere en viss form for sosio-romlige relasjoner hvor avgjørende makt legges til det overnasjonale nivået. Slik flyttes makt oppover i de geografiske skalaene. Figur 7.3 fremstiller dette med utgangspunkt i Neumanns fremstilling av diskurs som lukket feedbackloop mellom virkelighet, verdier og institusjoner. Som vi ser bæres Mesoamerika av institusjoner som regionale toppmøter, mens verdien som uttrykkes er regional integrering. Betydningen for Chiapas ligger hovedsakelig i at der blir opprettet nye overnasjonale institusjoner med makt til å iverksette prosjekter i Chiapas og blir slik også en del av virkeligheten som folk i delstaten må forholde seg til. Figur 7.4 viser en oversikt over PPPs formelle organisering.

PPPs målsetninger og innhold blir vedtatt på ulike toppmøter mellom statslederne, og etter hvert konkrete ministrer på de ulike underområdene. Det nedsettes også ulike

Figur 7.3 PPP-diskursen som lukket feedback-loop mellom virkelighet (representasjoner), verdier og institusjoner.

Figur 7.4: PPPs organisasjonsstruktur (Kilde: IDB)

kommisjoner bestående av et ministerråd, en teknisk komité, og en utøvende sekretær. PPP er organisert slik at de ulike landene har hovedansvaret for hvert sitt initiativ, og dette lands minister sitter i den tekniske komiteen sammen med et utvalg eksperter på fagområdet utpekt av ministerrådet. Mexico har ansvaret for sosial utvikling. Den tekniske komiteen mottar og evaluerer potensielle prosjekter, og kommisjonen, enten som ministerråd eller teknisk komité, akkrediterer eller avviser prosjektene. IDB tilrettelegger arbeidet på alle nivåer.

Helt hvor sivilsamfunnet skal passe inn i beslutningsprosessene er noe uklart, selv om det har vært et uttalt mål å tilrettelegge for sivilsamfunnets deltakelse i utformingen og aktiveringen av planen. Forsøkene på å inkludere urfolksgrupper er et svært illustrerende eksempel på den underordnede rollen sivilsamfunnet tildeles i dette prosjektet.

Den sterkeste motstanden mot PPP har kommet fra urfolksgruppene både i Mexico og resten av Sentral-Amerika. På toppmøtet i Mérida, Mexico 28. – 29. juni 2002, ble det derfor ytret et ønske fra samtlige statsledere om å fremskynde urfolkens deltakelse i planen. I etterkant av dette møtet begynte det sentralamerikanske urfolksrådet, Consejo Indígena de Centroamérica (CICA), å delta i samtaler om PPP, noe de måtte tåle kraftig kritikk for fra andre urfolksorganisasjoner. Ingen mexicanske grupper ville delta. I løpet av det neste halvåret avholdt CICA sju nasjonale arbeidsseminar om PPP og urfolks deltakelse. Resultatet fra disse seminarene var dokumentet *Propuesta Indígena Mesoamericana en el marco del Plan Puebla-Panamá – Abya Yala* presentert i Managua 10. februar 2003. Her foreslås det å inkorporere tre “megaprojekt” for urfolkene i PPP: egen domstol, institusjon for høyere utdanning og utviklingsbank for urfolk. Samtlige prosjekt ble avvist både av IDB og de nasjonale myndighetene. CICA krevde videre at urfolkene skulle ha sin egen representant i PPPs styre. Dette ble også avvist, men de kunne få en observatør. I juni ble en rådgivende gruppe for deltakelse av urfolk og etniske grupper, Grupo Asesor para la Participación Indígena y Étnica (GAPIE), opprettet. Denne består av de offentlige rådgivere fra de ulike mesoamerikanske landene som har med urfolksspørsmål å gjøre. Etter en periode med stor indre uro i CICA som følge av nederlagene trakk organisasjonen seg fra PPP og er nå erklærte motstandere av den. Antinori, koordinator for PPP i IDB, skyldte CICA's snuoperasjon blant annet på ”en forgiftning fra urfolkene i Mexico til Sentral-Amerika” (Referat InterAction 12. februar 2004)*.

Selv om enkelte utbrytergrupper fra CICA fortsatt deltar i GAPIE sliter gruppen, og PPP, med legitimitet i forhold til å inkludere urfolkene i beslutninger. CICA's historie er et eksempel på hvordan forsøkene i PPP på å inkludere urfolksgrupper og sivilsamfunnet hovedsakelig har vært halvhjertede og paternalistiske. Til og med i et dokument utarbeidet av

konsulentbyrået Fleishmann-Hillard for IDB fastslår det at også at de såkalte Información, Consultación og Participación - møtene kun bidro til spredning av informasjon, ikke rådslagning og deltakelse i planlegging av prosjekter. Planen, i samsvar med protagonistnarrativet, favoriserer myndighetene og dens hjelpere, de internasjonale finansinstitusjonene, som aktører bemyndiget til å uttale seg og handle. Lokalbefolkningen tilegnes en passiv rolle i utvikling. Slik institusjonaliserer PPP en ovenfra - og - ned struktur, hvor den globale skalaen blir styrket som beslutningsarena i forhold til den lokale. Slik produseres rom og skala på en måte som favoriserer visse aktører.

Det globale perspektivet PPP har gjør det også lettere å overse lokale aspekt. Dette kom blant annet tydelig frem i mitt intervju med IDB-representanter som flere ganger i løpet av intervjuet måtte unnskyldte at når det gjaldt Mexico, og spesielt hva som foregikk i Chiapas, visste de lite, selv om de var med å planlegge og investere store ressurser i et svært utviklingsprosjekt for området. Deres oppfatning var blant annet at det var lite som foregikk i Chiapas: *"Right, and it, without having been down there, not being a Mexican, not having all the background information, it doesn't seem to have moved much of the past few years."* (Intervju Peter Bates, informasjonsansvarlig PPP, IDB, september 2004). Som vi vil se i neste del, vil dette være et klart definisjonsspørsmål.

7.3 Alternativt rom – med landsbyen som utgangspunkt

"And so, in response to the "Plan Puebla Panama" in particular, and against all global plans for the fragmentation of the Mexican Nation in general, the Zapatista Army of National Liberation is now launching the...."Plan La Realidad-Tijuana" (or "Realiti")." (EZLN 2003)

I juli 2003 annonserte zapatistene i en serie kommunikeer kjent som *La treceava estela* (Den trettende steintavlen), endringer i måten de organiserte autonomi. Endringene kan sees som en respons på at COCOPA-lovforslaget ikke ble vedtatt i kongressen, men også som en utfordring til myndighetens forsøk på å organisere rommet og gjenvinne territoriell kontroll gjennom PPP. Plan Realidad-Tijuana⁶ handler om å bygge Mexico nedefra gjennom nettverk av autonome samfunn som dekker hele landet:

The Plan involves linking all the resistances in our country and, along with them, rebuilding the Mexican nation from below.(...) The "La Realidad-Tijuana" plan has no budget whatsoever, nor officials, nor offices. It has only those people who, in their place, in their time and in their way, are resisting dispossession, and who remember that the patria is not a business with branch offices, but a common history. And history is not something which is just the past. It is also, and above all, the future." (EZLN 2003).

⁶ La Realidad er et av zapatistenes hovedsete og ligger helt sør i Mexico, på grense til Guatemala. Tijuana er en by ved grensen til USA.

Zapatistenes utopi er slik et nettverk av autonome systemer. Rom i denne sammenheng blir et ”rom av steder” i motsetning til PPPs ”rom i og av bevegelse”, og er et eksempel på det Dirlik kaller: “the projection of places into spaces to create new structures of power” (Dirlik i Escobar 2001: 164). Jeg vil her se hvordan zapatistene gjennom forestillinger og praksiser utfordrer PPP og den dominerende produksjon av rom. Offisielt heter det at zapatistenes reorganisering av autonomi er en realisering av San Andrés-avtalen. Autonomi i praksis går imidlertid lenger enn det selve avtaleteksten åpner for.

7.3.1 Mentalt rom: Et autonomt landskap

I *The Condition of Postmodernity* skriver Harvey: ”If a picture or a map is worth a thousand words, then power in the realms of representation may end up being as important as power over the materiality of spatial organization itself” (1989: 233). Forestillinger og oppfatninger av rom kan slik være et viktig middel for motstand mot materiell dominans, så vel som for undertrykking. Zapatistene med sin langt underlegne militære og økonomiske styrke viser en klar forståelse for betydningen av den diskursive kampen om representasjoner gjennom blant annet slagord som ”*vårt ord er vårt våpen*”. Gjennom å reise alternative forestillinger av rom utfordrer de den dominerende produksjonen av rom, og slik også statens territorialitet.

Ceceña forklarer zapatistenes utopiske prosjekt slik: “Utopien i zapatismo er ikke en fjern horisont, men motivert av den hverdagslige praksisen. (...) Utopien består i å skape i den hverdagslige nåtid drømmen om fremtiden” (2001: 1)*. Utopi er i zapatistenes prosjekt en prosess, den er utviklet og basert i hverdagslivets praksis, i det lokale, i landsbyen. Utopi som prosess uttrykkes òg i slagordet ”*spørrende går vi*”. Zapatistenes utopi bygger imidlertid i hovedsak på ideen som uttrykkes i slagordet ”*para un mundo que quepan muchos mundos*” (for en verden med plass til flere verdener). Autonomi, hvor alle grupper har rett til å velge sin egen måte å leve på, er middelet som skal muliggjøre en slik verden. Erfaringene med autonomi i praksis er lange i Chiapas og Mexico, og zapatistenes prosjekt er ikke det eneste, om enn det mest utviklede og radikale.

Mens kartet bidrar til PPPs mentale konstruksjon av rommet, bruker zapatistene andre bilder og metaforer til å fremstille rommet som utfordrer den offisielle geografien. Figur 7.5 viser for eksempel en typisk fremstilling av Zapatistenes rom mange som har vært i Chiapas vil kjenne igjen. Bildet kan sees som et alternativt kart, et uttrykk for en annen type romlig erfaring. Ved å lese bildet som tekst kan man hente ut mye informasjon om zapatistenes utopi og forestilling av rom. Bildet, malt av Beatriz Aurora, selges som postkort og plakater overalt

i Chiapas. Overskuddet går til de autonome myndighetene. Aurora har i stor grad bidratt til zapatistenes visuelle uttrykk, og bildene er i en stil kjent som naivismen. Naivismen som kunstretning griper bevisst tilbake til naiv kunst, barnekunst og naturfolkens kunst idet den prøver å tolke virkeligheten så umiddelbart og ureflektert som mulig for derved å styrke det følelsesmessige uttrykk. Med sin enkle, upretensiøse, og naive stil passer stilen med zapatistenes image. Bildet er på mange måter blitt, sammen med en serie bilder i samme stil, symboler for zapatistenes utopiske visjon, og kan sies å bidra til zapatistenes identitetsdannelse. Bilder i lignende stil, men av forskjellige motiver med ulike politiske budskap, vil finnes malt på vegger i flere større zapatistlandsbyer.

Det konkrete bildet som figur 7.5 viser har tittelen *Encuentro* (Møte) eller *Entre Sueños, Resistencia y otras Realidades* (Mellom Drømmer, Motstand og andre Virkeligheter) som det også er kjent som. Bildet fremstiller det første interkontinentale møtet mot nyliberalisme og for menneskeheten som ble avholdt i La Realidad i 1996. Bildet viser på den ene siden de lokale, nasjonale og globale båndene disse landsbyene inngår i, og på den andre siden, livet i landsbyen. Man har fredsleiren hvor fredsobservatørene holder til, man har mennesker fra hele verden som møtes til fest under en teltduk av det mexicanske flagget i midten av landsbyen, og man kan skimte de fire andre hovedsetene til zapatistene i regnskogen som utgjør opprørsterritoriet. I skogen stikker også maskekledde geriljasoldater frem. I forgrunnen viser bildet det harmoniske livet i landsbyen med vekt på kollektivet og nærhet til naturen. Landsbyen er grunnsteinen i zapatistenes autonome system, som også omfatter det kommunale og regionale nivået. Slik utgjør zapatistenes autonome system illegale parallelle og konkurrerende styringsorganer til de offentlige. Jeg vil komme tilbake til de materielle praksisene dette innebærer, men vil først se litt på de symbolske og diskursive aspektene ved disse praksisene: konstruksjonen av et landskap full av motstandsymbolikk.

Mens PPPs rom hovedsakelig representeres gjennom kart og avstand, er zapatistenes rom som nevnt hovedsakelig representert gjennom ord og bilder med sterk symbolverdi. Kjerneområdet deres i det nordlige og nordvestlige Chiapas kalles *Territoria rebelde*, opprørsterritoriet. Landsbyer og kommuner har fått tildelt nye navn med politisk betydning, som *Emiliano Zapata*, *Tierra y Libertad* (Jord og Frihet), *Libertad de Los Pueblos Mayas* (Frihet for Mayafolkene), og *Primero Enero* (Første Januar). De autonome kommunene samsvarer heller ikke alltid med de offisielle kommunene. De autonome kommunene kan slik sees som både en materiell og symbolsk måte å utfordre den offisielle geografien og kartografien, og slik regjeringens eierskap og jurisdiksjon over urfolks territorium.

Figur 7.5: Zapatistenes rom

Caracoles, sneglehus, er navnet gitt på det nye regionale nivået av autonomi som trådte i kraft august 2003. Disse sneglehusene kan sees som både symbolske og materielle steder. I *La treceava estela* forklarte Marcos sneglehusene slik:

“And so the “Caracoles” will be like doors for going into the communities and for the communities to leave. Like windows for seeing us and for us to look out. Like speakers for taking our word far, and for listening to what is far away. But, most especially, for reminding us that we should stay awake and be alert to the rightness of the worlds which people [inhabit] the world.”

Sneglehusene er portåpnere og broer, og er fysiske og symbolske uttrykk for urfolks motstand. Sneglehus er et gammelt mayasymbol som symboliserer livets sirkel. Det stod opprinnelig for tallet 0 i mayaenes matematiske system og regnes som en av deres viktigste

oppfinnelser. Mer praktisk ble det brukt som trompet som kalte landsbyene sammen, en praksis enkelte av zapatistlandsbyene holder i hevd. Det finnes i alt fem sneglehus, hver med tilhørende et ulikt antall kommuner. Disse er bygd i tilknytning til en landsby og inngangene til disse stedene er bevoktet av maskerte zapatister. For å slippe inn må man gi fra seg pass/identitetspapirer. Sneglehusene het først *aguascalientes*, (varme vann), og var oppkalt etter byen hvor det historiske møtet mellom revolusjonsheltene Zapata og Villa fant sted i 1914. *Aguascalientes* var og symbolske steder for dialog mellom zapatistene og sivilsamfunnet. Overgangen fra *aguascalientes* til *caracol* innebar på den ene siden et signal om utvidelse av disse stedenes funksjoner, men også et ønske om å reforhandle maktbalansen med sivilsamfunnet.

En vanlig misoppfattelse om zapatistene er at det er en lokal kamp de bedriver. Zapatistenes visjon, ønsket om å skape en plural verden hvor det er plass til mange ulike verdener, er imidlertid global. I *La treceava estela* lanseres slik også planer for hele verden: Plan Morelia-Nordpolen, Plan La Garrucha-Tierra del Fuego, Plan Oventik-Moskva, Plan Roberto Barrios-New Delhi: “*Given that our modest aim is to contribute in some way to the building of a world where many worlds fit, we also have a plan for the five continents. (...)The plan is the same for the five continents: fighting against neoliberalism and for humanity.*” Motstandssymbolene som preger det autonome landskapet er slik både lokale/etniske maya (sneglehus), nasjonale (Zapata) og globale (rød stjerne). Deres ideer krever slik en form for universell gyldighet, men som gir det lokale forrang. San Andrés-avtalen er et avtaleverk for en nasjonal reform.

Zapatistenes ideologi inneholder mange element av mexicansk nasjonalisme, og autonomi er ikke et ønske om å avskaffe den mexicanske nasjonalstaten. Som det heter i *La treceava estela*:

“For us, autonomy is not fragmentation of the country or separatism, but the exercise of the right to govern and govern ourselves, as established in Article 39 of the political Constitution of the United Mexican States. (...) From the beginning of our uprising, and even long before, we zapatista indigenous have insisted that we are Mexicans...but we are also indigenous. This means that we demand a place in the Mexican nation, but without ceasing to be what we are.”

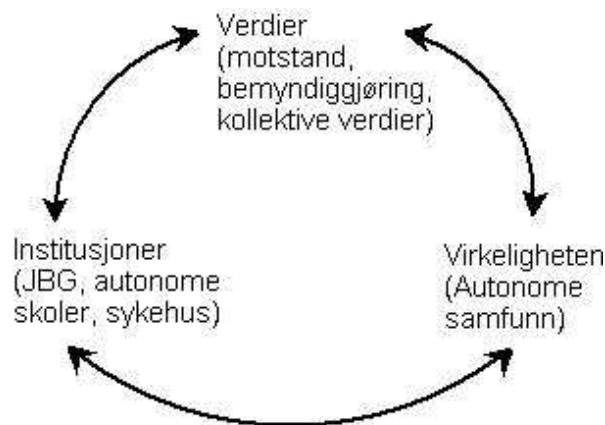
Referansen til den mexicanske grunnloven er et av mange nasjonale symboler zapatistene benytter seg av i sin retorikk for å tappe av den legitimiteten som ligger i disse. Kritikken de retter mot PPP er slik ikke bare fra et urfolkstandpunkt, men også fra et nasjonalistisk ståsted:

“The separatist project for the Mexican Southeast does indeed exist, on the other hand, in the implementation of the neoliberal doctrine in our lands, and it is being directed by the federal government. The now ill-fated “Plan Puebla Panama” was nothing more than a plan for fragmenting the country, assigning the Mexican southeast the function of “reserve” for world capital.” (La treceava estela)

I deres øyne er det PPP som fragmenterer Mexico. Deres kamp er å skape et nytt, inkluderende Mexico, i en verden med plass til flere måter å leve på.

7.3.2 Materialisering av autonomi 1: styringsstrukturer

Mens PPP først og fremst handler om hvilke tiltak som skal frembringe utvikling, handler San Andrés-rammeverket om hvordan man skal komme frem til tiltakene. Hvem som skal bestemme. Så langt har autonomi som motstandsstrategi medført opprettelsen av parallelle og alternative institusjoner. De viktigste aspektene ved autonomiprojektet er nye styrings- og rettsstrukturer. Ved siden av disse har man videre identifisert helse, skole og produktive tiltak i form av kooperativer som de autonome sammenslutningenes viktigste fokus. I figur 7.6 ser vi, ved å bruke Neumanns feedbackloop, hvordan den alternative virkeligheten også bæres av alternative verdier og institusjoner. Den sosio-romlige relasjonen man her søker å institusjonalisere er en hvor makt går nedenfra og opp.

Figur 7.6 Zapatismo-diskursen som lukket feedback-loop mellom virkelighet (representasjoner), verdier og institusjoner

Kravet om autonomi var egentlig ikke en av zapatistenes opprinnelige krav og finnes ikke i den første Lacandonaerklæringen fra 1. januar 1994. De 30 første autonome opprørskommunene ble imidlertid erklært opprettet 19. desember 1994. Autonomi ble imidlertid med San Andrés-avtalen fokus for zapatistenes kamp. Autonomi sees av zapatistene som et strategisk krav. Det gir et rammeverk for løsningene på andre viktige

områder, inkludert utviklingsspørsmål. Som det heter i en uttalelse fra urfolkforumet holdt i San Cristóbal i januar 1996 i forbindelse med San Andrés-forhandlingene: *”Vi vet at anerkjennelsen av autonomi ikke er et universalmiddel: det vil ikke mirakuløst løse alle våre problemer. Men vi vet også at slik vil vi ta et avgjørende skritt for å kunne fortsette på vår egen vei.”**

Sentralt i San Andrés-diskursen er konseptet *”usos y costumbre”*, skikk og bruk. Autonomi i praksis har imidlertid, mer enn å gå tilbake til fortiden, medført opprettelsen av nye organisasjonsstrukturer. Kvinnene i bevegelsen har her spilt en viktig rolle i å sette søkelyset på det de kaller dårlige skikker og tradisjoner. På bakgrunn av dette har kvinnen for eksempel utviklet en egen revolusjonær kvinnelov, *Ley revolucionaria de mujeres*, som gjelder i alle autonome kommuner. Ettersom autonomi innebærer selvstyre, har dette også medført at man innenfor zapatistenes egne systemer finner et stort mangfold rundt hvordan man løser ulike problem. Felles er imidlertid en radikal form for demokrati basert på allmøter og konsensus, og omfattende dugnadsarbeid.

Et utsagn jeg møtte fra mange av zapatistene jeg kom i kontakt med under feltarbeidet var: *”No somos tonto. Nosotros también sabemos gobernar y hacer justicia”*, eller: *”vi er ikke dumme. Vi vet også hvordan man styrer og utøver justis”*. ”Davide”, en zapatist og en av nybyggerne i en såkalt ulovlig bosetting i nasjonalparken Montes Azules, utdyper dette slik:

*”Regjeringen har alltid prøvd å fortelle oss det, at vi er dumme indianere, men det er ikke sant. Vi har bevist at vi kan organisere oss. Vi har laget våre egne skoler, helsehus, kooperativ. Den ”dårlige regjeringen” har alltid løyet, de har aldri hjulpet oss. Deres hjelp skaper bare avhengighet. Vi trenger ikke deres støtte ”. (feltsamtale)**

I ”Davides” utsagn får vi et innblikk i logikken bak autonomikravet. Denne logikken er en annen enn den som ligger i mange utviklingsprosjekt i Mexico, inkludert PPP, som baserer seg på den tredje verdens behov for eksperthjelp. Zapatistenes diskurs er på mange måter en selvtillitsdiskurs for urfolk. Det har et budskap som sier at de selv vet best hva som er best for dem selv. I et intervju i en annen zapatistlandsby ga ”José” også følgende grunn til hvorfor de ønsker å konstruere autonome samfunn:

”For å organisere oss bedre. For å kunne gjøre det vi ønsker. Før var myndighetene langt unna. De kom ikke til landsbyene. Nå er de her og det er lettere å ta de nødvendige beslutningene.” (intervju)

Autonomi er slik ifølge "Davide" og "José" mulig og ønskelig fordi 1) de har kapasiteten selv til å utrette noe og 2) de offisielle myndighetene er udugelige. Videre er nærhet til beslutningstaking et viktig stikkord.

De autonome kommunene styres av et styre som består av representanter valgt fra de ulike landsbyene ved allmøter. Disse allmøtene har rett til å tilbakekalle sin representant på hvilke som helst tidspunkt hvis de ikke føler seg fornøyd med dens innsats. Hvert av sneglehusene styres av Den Gode Regjeringens Forsamling (JBG) som er zapatistenes øverste sivile myndighet. JBG består av to representanter fra hver av de ulike styrene i de autonome zapatistkommunene (Municipios Autónomos Rebeldes Zapatistas, MARZ). Disse tar turnuser på å sitte der. Både JBG og styret i MARZ kan kalles tilbake og erstattes når som helst i perioden. Dette medfører en konstant utskiftning av lederskapet, noe som kan medføre en viss treghet i beslutningstakingen. Dette er imidlertid en del av bemyndiggjørelsen som ligger i prosjektet, og som er en del av deres utvikling "som endring til en bedret tilstand". Marcos forklarer dette slik i *Leer un video* (Å lese en video):

*"This is so that the task of governing is not exclusive to one group, so that there are no "professional" leaders, so that learning is for the greatest number of people, and so that the idea that government can only be carried out by "special people" is rejected. (...) If this is analyzed in depth, it will be seen that it is a process where entire villages are learning to govern. It will take time, I know. (...) But for those who, like the Zapatistas, make plans for decades, a few years isn't much time."**

Både de autonome kommunene og de autonome regionene er flerkulturelle. Autonomi fungerer slik ikke etter etniske linjer, også meztisoer er velkommen til å delta.

Zapatistenes styrkeforhold i det konkrete området har hatt mye å si for hvordan det autonome systemet har fungert. I enkelte områder har zapatistene vært de reelle myndighetene, mens andre steder har mulighetene for myndighetsutøvelse vært svært begrenset. En av hovedgrunnene for omstruktureringen i 2003 var å innføre en mekanisme for å utjevne forskjellene som hadde oppstått mellom ulike autonome kommuner i forhold til velferd og tilgang til ressurser. Hovedforskjellene i forhold til det gamle systemet med bare autonome kommuner er: 1) konsolidering av det autonome styresettet med et regionalt nivå, og 2) jurisdiksjon over alle, også de som ikke er zapatister.

Problemene rundt, og legitimiteten ved å styre over ikke-zapatister som bor i zapatistenes territorium, er kanskje den største utfordringen med det nye systemet. Til tross for en forsonende tone i zapatistenes kommunikeer, har ikke forholdet mellom zapatistene og andre grupperinger vært helt uproblematisk. Zapatistenes territorium representerer ikke bare

et nasjonalt mangfold, men er og svært sammensatt innad i forhold til kulturell, politisk og religiøs identitet med tilhørende konflikter. Hvorvidt det nye systemet vil oppnå legitimitet vil i stor grad avhenge av om det viser seg mer kompetente enn det offisielle systemet i upartisk å megle i konflikter mellom zapatister og andre, samt tilby bedre offentlige tjenester. Her har det til nå vært forskjellige erfaringer i de ulike sneglehusene og MARZ. Zapatistenes autonome helsesystem blir for eksempel benyttet av mange ikke-zapatister, mens zapatistenes rett til å dømme ikke-zapatister for lovovertrедelser er imidlertid mer kontroversielt, spesielt når den dømte dømmes etter zapatistenes egne lover som blant annet inkluderer et totalforbud mot alkohol.

Den offisielle holdningen til det autonome styresettet har variert. På slutten av 1990-tallet forsøkte myndighetene å avvikle de med makt. Det gikk ikke. Myndighetene har ikke foretatt seg noe spesielt i forhold til opprettelsen av regional autonomi. I offisielle uttalelser heter det at det ikke nødvendigvis strider med grunnloven. Zapatistene på sin side, forholder seg ikke på noen måte til de føderale myndigheter, men har forhandlet med myndigheter på lavere nivå som kommune og landsby i for å løse konkrete konflikter.

I kommunikeet *La treceava estela* som varslet strukturendringene, oppga zapatistene også eksterne grunner for endringene: behovet for å få en viss kontroll over kontakten med utenomverden, både ikke-zapatistiske chiapanesere og internasjonale støttenettverk. De nasjonale og internasjonale støttenettverkene til zapatistene har spilt en viktig rolle i å skape rom for zapatistenes forsøk på å bygge alternativer. Marcos kaller disse blant annet zapatistenes ”tredje skulder” (etter geriljaen og de sivile støttebasene i Chiapas). Faren er at dette forholdet utvikler seg til en avhengighet som i stedet for å promotere selvstyre, favoriserer paternalistiske relasjoner. I *La treceava estela* skriver Marcos blant annet:

”Support for the indigenous communities should not be seen as help for mental incompetents who don't even know what they need, or for children who have to be told what they should eat, at what time and how, what they should learn, what they should say and what they should think”

Han kritiserer videre hva han kaller sivilsamfunnets askepotts syndrom og enkelte NGOers paternalisme. Zapatistene ber om støtte til et politisk prosjekt, ikke almisser. De ønsker derfor selv å kunne definere hva pengene destinert til dem skal brukes til gjennom sine demokratiske organer. I den grad pengene kommer i form av definerte prosjekt, innførte de derfor en 10 % revolusjonsskatt som sneglehusene står fritt til å disponere til sine prosjekt. Zapatistenes autonomi utfordrer slik ikke bare myndighetene, men òg maktrelasjoner mellom mottakere og

bidragsyttere av bistand generelt. Det innebærer et forsøk på en omlegging av sosio-romlige maktstrukturer hvor makt flyttes tilbake til lokale aktører.

7.3.3 Materialisering av autonomi 2: sosiale institusjoner

Mens det er spørsmålet om autonomi og styringsreform som har fått mest oppmerksomhet i forhold til San Andrés-avtalen, er føringene avtalen legger i forhold til utvikling og utviklingsprosjekt også viktige. Kontroll over utviklingsprosjekt er en elementær del av prinsippet om selvstyring. I avtalen heter det for eksempel at utviklingsmodeller historisk sett ikke har tatt hensyn til urfolks produktive system, og at dette derfor bør oppmuntres. San Andrés-avtalen spesifiser derfor at offentlige midler gradvis skal overføres slik at folkegruppene selv skal styre disse. Avtalen gjør det slik klart at det er urfolksamfunnene selv som må få bestemme hva slags utviklingsprosjekt de vil ha. I San Andrés-avtalen, dokument 2, 5 d) omhandles det som kalles *autodesarrollo*, eller selvutvikling:

“The indigenous communities and towns themselves must determine their development projects and programs. For this reason, it is considered appropriate to incorporate, in local and federal legislation, the ideal mechanisms that would promote the participation of indigenous peoples in the planning for development at all levels; so that the design of this participation may take into consideration their aspirations, needs and priorities.”

Den alternative loven kongressen vedtok i 2001, populært kalt *Ley Indígena* (urfolksloven) avviker fra San Andrés-avtalen og COCOPA-lovforslaget på viktige punkt med relevans for utvikling. I den nye loven heter det for eksempel at staten skal:

”Støtte produktive aktiviteter og bærekraftig utvikling av urfolksamfunnene gjennom handlinger som gjør det mulig å oppnå nødvendig økonomisk inntekt, bruken av incentiver til offentlig og privat investeringer som gjør det gunstig å skape arbeidsplasser, innlemmelsen av teknologi for å øke deres egen produktive kapasitet, slik som å sikre lik tilgang til innkjøpssystemer og kommersialisering.” (Sisert i Ceceña 2001)*

Dette er ifølge Ceceña, økonom ved UNAM i Mexico City og zapatistsympatisør, et forslag som ble avvist i San Andrés, og slik holdt utenfor avtalen og COCOPA, fordi det var ”motstridende med anerkjennelsen av selvbestemmelse som innebærer former for produktiv organisering og bruken av urfolkenes territorier”. De er imidlertid ikke, ifølge Ceceña; “motstridende med det som er nedfelt i Plan Puebla Panama, som foreslår, mellom sine mål, “å fremme produktive investeringer som øker tilbudet av arbeid.”” (Ceceña, 2001)*.

Gjennom de autonome myndighetene har det blitt vedtatt at helse og utdanning er de autonome kommunenes øverste prioritet. Deretter kommer produktive tiltak som kan skaffe samfunnene en inntektskilde. Opprettelsen av autonome syke- og helsehus, skoler og kooperativer representerer slik materielle manifestasjoner av autonomi som videre påvirker chiapanesernes (sosio-romlige) handlingsmønstre.

De autonome institusjonene drives av såkalte promotører. Disse velges av sine landsbyer, på samme måten som andre verv. De som velges er de som har noe skolegang, og som så får noe ekstra opplæring. Sykehusene og skolene får til tider bistand fra frivillige leger, sykepleiere eller lærere til kursene og til praksis, men i all hovedsak hviler systemet på egne promotører. Praksisen med lokale promotører er imidlertid ikke bare en prekær løsning, men er også en måte å opprettholde det kollektive fokuset autonomi og tradisjonelle urfolksamfunn i Mexico baserer seg på, blant annet fordi disse snakker språket, og kjenner godt kulturen og situasjonen til de institusjonene er for.

Siden 1994 og dannelsen av autonome skoler, har de offisielle myndighetene opprettet flere skoler i området. Disse har imidlertid ikke erstattet de autonome skolene, og resultatet av å ha konkurrerende skoler har vært å øke splittelsen i mange landsbyer. Mens barn av zapatister går på de autonome skolene, går barn av ikke-zapatister på de offisielle skolene. Når det gjelder helsesystemet er det litt annerledes. Her er ikke de politiske skillelinjene like viktige, og landsbyboerne, uavhengig av de politiske skillelinjene, bruker det helsetilbudet som er nærmest, eller anses som best. I enkelte tilfeller er dette det autonome helsetilbudet.

Det autonome helsetilbudet, så vel som utdanningstilbudet, innebærer ikke pengeutgifter for brukerne slik det offisielle tilbudet gjør. Folk bidrar imidlertid med det de kan, om de kan, og på den måten de kan: gjennom donasjoner av mais og bønner, eller gjennom frivillig arbeid. Ikke-zapatister må imidlertid betale for medisiner, mens konsultasjonen er gratis. Promotørene tjener ingenting utover mat og husrom. Dette rekker imidlertid ikke, og de er ofte avhengig av å drive subsistensjordbruk ved siden av.

Kooperativer er de autonome samfunnenes fremste økonomiske tiltak. Gjennom slike kollektive tiltak søker de å bedre folks økonomiske kår. I *territoria rebelde* finner man derfor kaffekooperativ, brukskunstkooperativ, dyreholdkooperativ, skokooperativ etc. Kooperativene er sidegeskjeft til subsistensjordbruk, og inntektene fordeles mellom medlemmene av kooperativene. Kooperativene har imidlertid til nå hatt en begrenset suksess, blant annet fordi mange ikke får/har offisielle papirer som muliggjør eksport. Et av de mer suksessrike kooperativene er det økologiske kaffekooperativet Mutvitz (tzotzil for fugleåsen). Kooperativet organiserer 643 kaffe produsenter (september 2004), men er i stadig ekspansjon

ettersom flere ønsker å bli innlemmet. Mutvitz ble stiftet i 1997 og satser på salg av økologisk kaffe gjennom internasjonale alternative handelsnettverk. Kooperativet har ”legalisert” seg slik at de kan eksportere og eksporterer foreløpig til USA, Tyskland, Sveits og Frankrike. I 2003 eksporterte de 15 konteinere med 250 sekker på 69 kilo hver. Som økologisk kaffeprodusent får de en høyere og fast pris, men markedet er fortsatt usikkert. Også de autonome samfunnene inngår slik i global handel.

7.4 Konkluderende bemerkninger: maktens kartografi

Hvis vi aksepterer Lefebvres (1974) argument om at rom er sosialt produsert, vil rommet vi lever i være et uttrykk for de maktrelasjoner som preger vårt samfunn. Å kartlegge denne virkeligheten, hvordan investeringer i fysisk og sosial infrastruktur er fordelt i rom, eller hvordan administrasjon av politisk og økonomisk makt er territorielt fordelt, er slik å kartlegge maktstrukturer. Som vi har sett i dette kapittelet har begge prosjektene sin egen måte å organisere rom, og slik makt. Gjennom å belyse hvordan de konkurrerende prosjektene og narrativene sosialt og kulturelt prøver å produsere regionen gjennom mentale forestillinger og materielle praksiser har jeg slik forsøkt å utforske rom som strategi for dominering og motstand. I figur 7.7 oppsummeres de romlige karakteristikene ved de konkurrerende prosjektene.

Tabell 7.7: Romlige karakteristikker ved de konkurrerende prosjektene.

	<i>PPP</i>	<i>Autonomi</i>
<i>Forestilt rom</i>	Mesoamerika som korridor (Rom i og av bevegelse)	Autonomt landskap (Rom av steder)
<i>Materielle praksiser</i>	Infrastruktur, funksjonell inndeling av rom	Autonome institusjoner med utgangspunkt i landsbyer
<i>Maktstrukturer</i>	Ovenfra - ned	Nedenfra - opp

PPPs rom i og av bevegelse er et rom i overensstemmelse med en globalisert verden. PPP kan slik sees som et politisk prosjekt som forsøker å skape en virkelighet den allerede hentyder eksisterer, og som dermed bygger opp under eksisterende maktstrukturer. Som vi så blir beslutninger i all hovedsak tatt på toppmøter eller i tverrnasjonale komiteer. Lokale sivilsamfunn gis liten mulighet til å påvirke. Jeg har slik argumentert for at PPP slik institusjonaliserer en ovenfra og ned beslutningsstruktur som favoriserer statlige myndigheter og globale aktører fremfor lokale aktører. Rom i PPP er også abstrakt og desosialisert, det kan

tømmes og fylles for mening. Gjennom å dele rom inn i spesifiserte og funksjonelle deler forenkles virkeligheten og gjør det dermed lettere å intervensere. PPP kan på denne måten også forstås som en statlig strategi for å gjenerobre og utøve territoriell kontroll over et område og menneskene i det.

Kapittelet viser imidlertid også hvordan zapatistenes autonomiprojekt produserer et alternativt rom som er like reelt som PPPs rom i og av bevegelse. Dette er imidlertid et rom av steder, et nettverk av autonome samfunn. Gjennom ulike representasjoner og praksiser utfordrer slik zapatistene både symbolsk og materielt den offisielle geografien og kartografien, og dermed regjeringens eierskap og jurisdiksjon over urfolks territorium. Maktstrukturene snus og på hodet ved at beslutningsmyndighet legges til lokale autonome institusjoner.

Som vi så i kapittel 2 privilegerer mye av motstandslitteraturen det lokale som utgangspunkt for alternativer. Det lokale blir ofte noe som skal forsvares mot det globale. Zapatistenes prosjekt kan også til en viss grad sies å basere sitt alternativ i det lokale, og er slik en stedspolitisk respons til global utvikling, for å bruke Gibson-Grahams (2004) klassifisering. Jeg vil imidlertid argumentere for at det blir feil å karakterisere zapatistenes prosjekt som en ensidig lokal konstruksjon som er umeddelelig til andre settinger slik Hardt og Negri () til dels gjør. Det er som Harvey påpeker: ”precisely the ability of the Zapatistas to transform what is in effect a local struggle with particular issues (...) onto a completely different scale of analytics and politics that has made the uprising so visible and so politically interesting (2000: 80). Som dette kapittelet viser er zapatistenes prosjekt på mange måter like universell og helhetlig som det globale Empire. Det hviler imidlertid på en alternativ romlig logikk og utveksling mellom skalaer som tar utgangspunkt i og privilegerer det lokale i utformingen av rom. Det søker slik å institusjonalisere grunnleggende annerledes maktstrukturer, og ikke bare hvem som har makt. Zapatistenes prosjekt er imidlertid ikke bare en global utfordring som er lokalt forankret, men utfordrer også lokale maktstrukturer gjennom universelle krav om demokrati og anerkjennelse av mangfold. Prosjektet har så langt bidratt til å skape alternative rom hvor den subalterne ikke lenger er subaltern, men representert. Det er imidlertid et rom som så langt bare inkluderer noen av den marginaliserte befolkningen i Chiapas.

Kapittel 8. Maktkamp og tilfellet ”Nuevo Edén”

8.1 Innledning

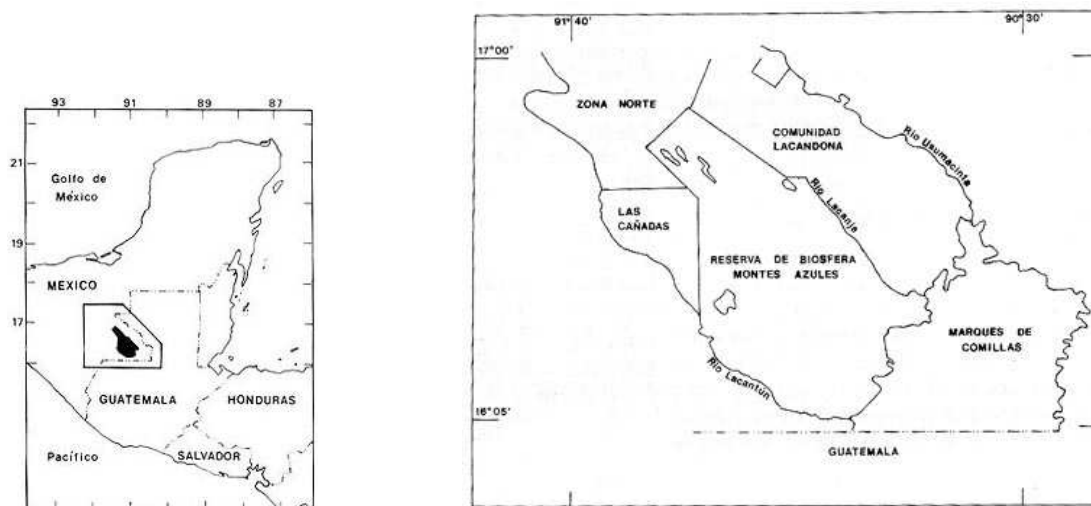
Til nå har jeg sett på hvordan virkeligheten i det sørlige Mexico blir innrammet i ulike forståelsesrammer, og hvordan disse rettferdiggjør ulike prosjekt som søker å produsere rommet på forskjellige måter. Fokuset har slik vært på de ideene og praksisene som ligger i de konkurrerende prosjektene. Bare i mindre grad har jeg kommet inn på maktreasjonene i forholdet mellom prosjektene. Dette ønsker jeg imidlertid å belyse i dette kapittelet ved å utforske konsekvensene konflikten har for Lacandona og innbyggerne der, og spesifikt landsbyen ”Nuevo Edén”⁷. Hvordan påvirker forståelsesrammene livet til disse menneskene? Ved å flytte blikket fra det mer abstrakte til det konkrete, fremstår konflikten om utvikling i større grad som en territoriell konflikt, om retten til å kontrollere og påvirke et område og menneskene og ressursene i det. Første del av kapittelet vil slik ta for seg den territoriale konflikten over Lacandona, mens jeg i andre del vil belyse de strategier og taktikker partene har tatt i bruk for å fremme sitt ståsted.

8.2 Kampen om Lacandona – en fortelling om et sammenstøt

8.2.1 Bakgrunn

Selva Lacandona, den lacandonske skogen, er zapatistenes kjerneområde. Lacandona regnes som et av områdene i verden med størst biologisk mangfoldig. Selv om området bare utgjør 0,4 % av det nasjonale territoriet har man registrert 33 % av artene som man kjenner til i Mexico (www.semarnat.gob.mx). Lacandona er også rikt på andre ressurser som olje og vann. Lacandona består i dag av ulike subregioner: las Cañadas de Margaritas, Cañadas de Ocosingo-Altamirano, Zona Norte, Comunidad Lacandona, Marqués de Comillas og Reserva Integral de la Biósfera Montes Azules (RIBMA). Deler av nasjonalparken RIBMA dekker noe av området Comunidad Lacandona. Ifølge tall fra det nasjonale institutt for økologi er det ca 1300 landsbyer med til sammen 500 000 innbyggere i hele Lacandona. Ca 34 000 mennesker bor i selve nasjonalparken (INE 2000). Figur 8.1 viser et kart over området med de ulike subregionene. Hele området dekkes av den Mesoamerikanske Biologiske Korridoren.

⁷ Navnet er anonymisert

Figur 8. 1: Kart over Lacandona (Kilde: Chajul biological station 2003)

Lacandona har, i flere tiår før zapatistenes opprør, vært preget av konflikt som resultatet av de ulike stadiene med innvandring, og myndighetens motstridende politikk i forhold til å gi jordrettigheter. Lacandona var lenge kun befolket av en gruppe kjent som lacandonere. Disse regner man med var flyktninger fra Yucatan-halvøya som prøvde å slippe unna spanjolene. Gruppen, som nå bare består av rundt 500 mennesker, klarte frem til midten av det tjuende århundret å unngå særlig kontakt med omverdenen. De bevarte på denne måten i stor grad sin levemåte, og få grupper i Mexico har blitt mer romantisert enn disse med sine hvite kjortler og enkle livsstil.

Fra 1940-tallet begynte imidlertid andre urfolksgrupper hjemmehørende i Chiapas å innvandre til området. Som tidligere nevnt hadde jordreformene som fant sted mange andre steder i Mexico etter revolusjonen i 1910 liten innvirkning på Chiapas. Det lille av jord som ble tatt fra godseierne og refordelt var dårlig og langt fra tilfredsstillende for en voksende befolkning. I lys av stor jordmangel oppfordret myndighetene folk i stedet å kolonisere Lacandona. Også folk fra andre delstater i Mexico ble oppfordret til å reise dit for å få jord. Mange av disse begynte med kvegdrift, og store skogsområder ble i denne perioden gjort om til jordbruksområder (Nash 2001).

På 1970-tallet, under regjeringen til President Luís Echeverría, ble det imidlertid et fokus og press på at noe måtte gjøres for å redde, på den ene siden, regnskogen og, på den andre siden, lacandonerne som var i ferd med å dø ut. I 1971, gjennom et presidentdekret, fikk lacandonerne mer enn 614 321 hektar land. De ble med dette en av de største jordeierne i Mexico, samtidig som flere tusen familier av Chol, Tzeltal, Tojolabal og Tzotzil-folket over natta ble ulovlige bosettere på land mange bare nylig hadde fått lovlige papirer på etter år med

kamp og byråkratiske møller. Enkelte av disse ble flyttet til to nye bosettingsentre i området: Nueva Palestina og Frontera Corozal. Ca 30 landsbyer nektet imidlertid å la seg flytte. Gjennom et nytt presidentdekret i 1978 ble 331 200 hektar av området gjort om til nasjonalparken la Reserva Integral de La Biosfera "Montes Azules" (RIBMA). (Nash 2001)

Spørsmålene rundt de nå ulovlige bosettingene i området har imidlertid aldri blitt løst selv om myndighetene gjentatte ganger siden 1970-tallet har forsøkt å fjerne de både fra RIBMA og Comunidad Lacandona. Flere mennesker har i stedet innvandret til området. Enkelte av disse på jakt etter land, andre som flyktninger fra den politiske konflikten mellom zapatistene og myndighetene. Mange som en blanding. "Nuevo Edén" er en av disse nye landsbyene.

8.2.2 Ulovlige bosettinger eller autonome samfunn?

Den aktuelle konflikten rundt bosettingene i RIBMA og Comunidad Lacandona kom frem i lyset da den autonome opprørskommunen Ricardo Flores Magón anklaget myndighetene i et kommuniqué 23. februar 2002 for å ha planer om å fordrive flere av bosettingene som tilhørte denne kommunen. I et nytt følelsesladet kommuniqué en måned senere ble de aktuelle planene om fordriving knyttet konkret til Plan Puebla Panama:

"A shadow of death is being raised in the heart of our land, of our mother, of our selva. A cloud of soldiers, paramilitaries, plans and projects is coming once again to threaten us, to rob us of our dream and to dislocate our indigenous communities from the Comprehensive Biosphere Reserve of Montes Azules and from the so-called Lacandon area. (...) Today we are saying it quite clearly, the project to exterminate our indigenous communities through dislocation and relocation is a strategic part of the Plan Puebla-Panama (PPP) and of its economic interests." (Uttalelse fra den autonome opprørskommunen Ricardo Flores Mágón 25. mars 2002).

30. april 2002, to måneder etter anklagen fra det autonome styret i Flores Mágón, erklærte representanter fra myndighetene den umiddelbare forflyttingen av seks bosettinger, inkludert "Nuevo Edén" (La Jornada 8. mai 2002). Myndighetene har siden identifisert 43 landsbyer som omfatter ca 3000 mennesker som ulovlige bosettinger, hvorav 33 befinner seg inne i selve nasjonalparken, og 10 i Comunidad Lacandona. Ifølge myndighetene er 11 av disse eldre enn presidentdekretene. 10 av landsbyene er opprettet etter 1994, hvorav halvparten de siste fem årene. (Salazar pressekonferanse 6. januar 2006).

Rundt halvparten av de aktuelle bosettingene regnes som zapatister og er organisert som autonome samfunn i motstand, det vil si de nekter enhver befatning med myndighetene. Zapatistene har imidlertid ikke ville bekrefte hvilke av landsbyene som er zapatister for ikke å blottstille de som ikke er det. Flere av de andre landsbyene er assosiert med ARIC

(Asociación Rural de Interés Colectivo) Independiente y Democrática, en organisasjon tradisjonelt vennlig innstilt til EZLN. Samtlige landsbyer står bak kravet om mer autonomi. Zapatistenes standpunkt i forhold til spørsmålet om omplassering ble tydeliggjort i et kommuniké datert 29.12.02, hvor de gir uttrykk for at de ikke kom til å tillate noen "fredelig fordriving" av zapatistlandsbyer:

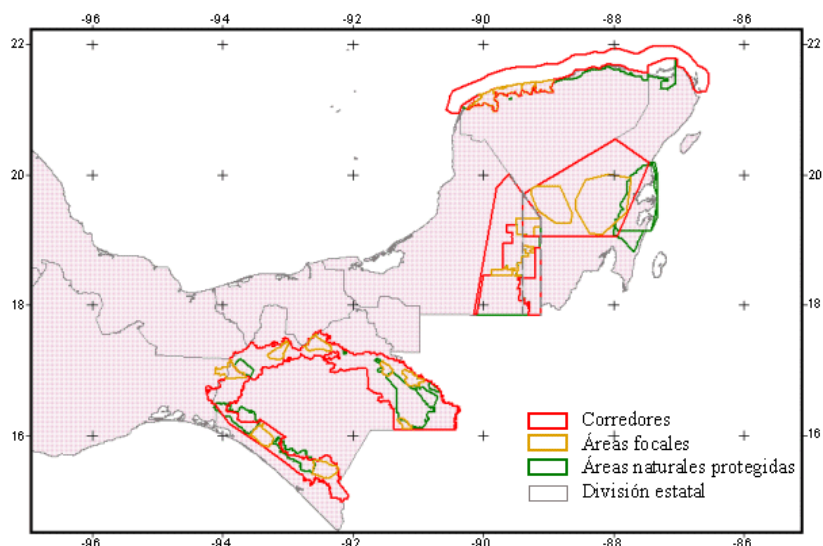
"We have spoken with the representatives of those Zapatista villages and with the authorities of the Autonomous Municipalities to which they belong. They have communicated to us their decision to stay there, even at the cost of their own lives, as long as the Zapatista demands are not met. We have replied to them that we completely support them. And so it is good that everyone know in advance: in the case of the Zapatista villages, there will be no "peaceful dislocation."

Spørsmålet om hvorvidt disse samfunnene er ulovlige bosettinger eller autonome samfunn er på mange måter et spørsmål som hvem definerer og kontrollerer rommet. Det er slik på mange måter et spørsmål om territorialitet, og i dette tilfellet, bestridt territorialitet.

8.2.3 Lacandona: verdensarv eller urfolks habitat?

Som nevnt kan vi, ifølge Sack (1986), dele territorialitet inn i hovedsakelig tre sammenknyttede praksiser: 1) klassifisering og avgrensning av et begrenset område, 2) kommunisering gjennom markører eller symboler og 3) håndhevelsen av grenser gjennom overvåking og tvang. De to første praksisene kan sees som et ledd i en semiotisk erobring av territorium. Jeg vil her se hvordan spørsmålet om bosettingenes status henger sammen med hvordan partene klassifiserer og slik fremstiller Lacandona.

Når myndighetene i 1978 klassifiserte Montes Azules som en nasjonalpark innebar det at de gikk inn og krevde territoriell kontroll over dette området og slik retten til å ekskludere mennesker og aktiviteter derfra. Det var med denne handlingen at de ulovlige bosettingene oppstod. En ulovlig bosetting er en bosetting som ikke har fått lovlige papirer på eierskap på jorda fra de offentlige myndighetene. Definisjonen avhenger slik av en anerkjennelse av de statlige myndighetens rett til å bestemme hvem som skal få slike papirer eller ikke. At myndighetene ikke har klart å fjerne de såkalt ulovlige bosettingene vitner imidlertid om at deres territoriale makt er svak til tross for en stor militær tilstedeværelse i området. PPP og den mesoamerikanske biologiske korridoren (CBM) kan sees som et nytt forsøk på å gjenerobre og utøve territoriell kontroll over området og menneskene i det. Figur 8.2 viser et kart hvor CBM i Mexicos grenser er inntegnet. Inntegnelse i kart kan sees som en måte å markere territorialitet.

Figur 8.2 Den Mesoamerikanske Biologiske korridoren, Mexico (kilde: CONABIO)

Gjennom prosjekter som PPP og CBM er Montes Azules i ferd med å endre seg fra å være et nasjonalt område til å bli en ”verdensarv”⁸. Lacandona fremstilles i større og større grad som et sårbart område av internasjonal betydning. Lacandona fremstår dermed av interesse for alle mennesker i hele verden og ikke bare et anliggende for lokalbefolkningen. Slik rettferdiggjøres utkastelsen av de såkalte ulovlige bosettingene. Lacandona anses også i PPP og CBM som en del av Selva Maya, et sammenhengende regnskogområde som berører tre ulike nasjoner: Mexico, Belize og Guatemala. Selva Maya er dermed et multinasjonalt område som gjennom PPP og CBM reguleres gjennom overnasjonale reguleringer.

Territoriell innblanding utenfra, både fra nasjonale og internasjonale aktører, rettferdiggjøres videre av at det er lokalbefolkningens ”*unsustainable land use practices, including inadequate slash-and-burn agriculture and extensive cattle ranching*” (GEF 2000) som nevnes som en av hovedgrunnene til at det ”globalt viktige” biologiske mangfoldet er truet. Gjennom en funksjonell inndeling av det chiapanesiske rommet, legger internasjonale aktører, sammen med de føderale myndighetene slik et territorielt krav på Lacandona, og dermed retten til å definere hvor ulike mennesker skal få adgang og ikke, og hvilke type aktiviteter som er lov i området.

Innenfor PPP og CBMs sosio-romlige modell er, som vi har sett, rom pent dikotomisert i rom for utvikling og rom for vern. På denne måten er det mulig å kombinere

⁸ Montes Azules er en del av UNESCOs Man and Biosphere programme. I desember 2004 meldte Mexico området Lacan-Tún-Usumacinta, som omfatter Montes Azules, på UNESCOs forsøksliste, som er første steg i prosessen med å få verdensarvstatus. Nasjonalparken og den forhistoriske byen Palenque nord i Lacandona er allerede på UNESCOs verdensarv liste.

miljøhensyn med en ekspansjon av kapitalistiske interesser. At de økonomiske hensynene nok veier tyngst illustreres blant annet ved at nasjonalparken Lagos de Montebello, som er en av de biologisk rikeste områdene i Chiapas, ikke var inkludert i CBM og slik de restriksjoner det innebærer. Også i området Laguna Miramar, som ligger inne i nasjonalparken Montes Azules, tillates aktiviteter som bygging av infrastruktur og turisme. Veien som bygges til Miramar er ikke listet blant veiene knyttet til PPP i myndighetenes oversikt fra 2005 (ppp.sre.gob.mx). Veien oppfattes imidlertid av zapatistene som et ledd i den territorielle kapitalistiske ekspansjonen som PPP og nyliberalisme medfører. I første omgang er det gjennom turistsentre, men zapatistene og deres støttespillere frykter også bioprospekting og kommersialisering av den biologiske rikdommen i området. Dette er foreløpig ikke mulig grunnet det mexicanske lovverket.

For de såkalte ulovlige bosettingene som "Nuevo Edén" innebærer dikotomiseringen av rom for vern og utvikling paradokser som at de må omplasseres, samtidig som nabolandsbyen reguleres fordi den er på riktig side av elva, og slik "grensa". Et par mil lenger unna bygges det et turistsenter i luksusklassen, men igjen på "riktig side". I Lacandona, og området rundt Montes Azules, er det flere turistsentre under planlegging/konstruksjon. Conservation International, en NGO som har vært rådgiver for CBM, og en av de mest høylytte i å kreve tvangsflytting av de ulovlige bosettingene, er involvert i flere av disse. Flere av turistprosjektene i området involverer også lacandonerne i Lacanjá Chansayab, tzeltales i Nueva Palestina, og choles i Frontera Corozal, som også er de områdene som prioriteres for utviklingsprosjekt i CBM. Rasjonale som underbygger atskilling av rom for vern og utvikling, har slik konsekvenser for plassen de ulike urfolksgruppene i Lacandona tildeles. Lacandonerne, samt innbyggerne i Nueva Palestina og Frontera Corozal, utpekes på samme måte som naturen i Montes Azules som verneverdige. De får slik støtte til å kunne holde på sine kulturelle særegenheter. De andre urfolkene i Lacandona, som resten av naturen der, skal utvikles og moderniseres.

For urfolkene i området som krever autonomi, er imidlertid Lacandona urfolkens land, deres habitat og arv. Urfolkens rett til å kontrollere ressursene i deres territorium, forstått som helheten i habitatet som de bruker og okkuperer, og ikke bare innenfor grensene av landsbyen, er en rett som slås fast i San Andrés-avtalen og COCOPA-lovforslaget. Dette er i samsvar med urfolkkonvensjonen 169 vedtatt av Den internasjonale arbeidsorganisasjon som understreker særlig landområders og territoriers betydning for urfolks liv og egenart. Spørsmålet om territorielle rettigheter er et av hovedområdene hvor loven den mexicanske kongressen vedtok i april 2001 om urfolks rettigheter avviker fra San Andrés-avtalen.

I chiapanesisk mytologi har Lacandona tradisjonelt fremstått som *tierra prometida*, det lovede land. Dette er en representasjon som fortsatt er sterk, og som mange av bosetterne assosierer seg med. Under mitt opphold i "Nuevo Edén" fikk jeg blant annet muligheten til å delta i en søndagsmesse. Ikke overraskende var temaet Moses som ledet sitt folk til det lovede land. Ved siden av historien om David og Goliat, er historien om Moses en favoritt i zapatistenes landsbyer, hvor frigjøringssteologi er den dominerende tolkningen av bibelen. For zapatister er dette historier de identifiserer seg med. Mange av landsbyene her bærer slik bibelske navn som "Nye Jerusalem", "Nye Palestina", "Den barmhjertige Samaritan" etc. Symbolikken i dette er tosidig. På den ene siden etablerer de en rett på landet, det er deres lovede land, og rettfærdiggjør innflytting. På den andre representerer det Utopia som eutopia, et godt sted, hvor de vil finne fred og lykke slik jødene gjorde i Israel, i hvert fall for en tid. I deler av Lacandona, særlig i Las Cañadas, er *tierra recuperada*, gjenvunnet land, en annen betegnelse som brukes av zapatistene. Mye av landet her ble tatt fra store godseiere i etterkant av opprøret i 1994 og fordelt mellom zapatister som enten hadde blitt presset ut fra sine tidligere landsbyer, eller som reiste frivillig. Den sterkeste representasjonen av området siden 1994 har imidlertid vært Lacandona som *territoria rebelde*, opprørsterritorium. Dette er en klassifisering markert ved talløse skilt over hele området. Figur 8.3 er et slikt skilt. Her står det (på ikke helt korrekt spansk): "(Navn på landsby) i motstand i EZLN. Adgang forbudt for offentlige tjenestemenn". Skiltet markerer at dette er EZLNs territorium, og at EZLN slik har rett til å definere hvem som får adgang og ikke. Zapatistene ser det som sin rett å innføre og håndheve lover som regulerer praksiser i området gjennom sine autonome styrever. Det er flere

Figur 8.3: Skilt plassert ved inngangen til en zapatilandsby

eksempler på at de autonome lederne har arrestert, bøtelagt, eller på andre måter straffet både zapatister og ikke-zapatister i området etter brudd på ulike autonome lover, som inkluderer blant annet en kvinnelov, en lov om forvaltning av skogen, og alkoholforbud.

Bosetningene i området er gjennom klassifiseringen av området som ”opprørsterritorium” ikke lenger irregulære bosetninger uten lovlige titler til jorda, men autonome samfunn som utøver sin territorielle rett til området som urfolk. Spørsmålet om bosetningene er autonome samfunn eller irregulære bosetninger er slik et spørsmål om Lacandona oppfattes som urfolkens habitat eller som verdensarv, og dermed hvem som har rett til å utøve territoriell makt.

8.2.4 Om å leve med to realiteter – tilfellet ”Nuevo Edén”

“Nuevo Edén” var en av de nyere landsbyene i Lacandona, og lå helt på grensen av nasjonalparken. Jeg skriver ”var” fordi landsbyen ikke lenger eksisterer. Familiene som utgjorde landsbyen kom opprinnelig fra en zapatistlandsby i fjellområdet. Landsbyen har en historie med sammenstøt med militære, men det var mangel på jord de ga som hovedårsaken til at de valgte å reise til Lacandona. Etter at landsbyen ble opprettet, begynte de en prosess for å bli anerkjent som støttebase for EZLN. I løpet av de neste to årene reiste derfor en representant fra landsbyen mellom de autonome styrene for å overbevise dem om deres fortsatte dedikasjon og lojalitet. For samfunn som i all hovedsak lever utenfor pengeøkonomien, var dette ganske kostbare og lange reiser. Landsbyen valgte imidlertid å prioritere dette. I tidsperioden jeg oppholdt meg i landsbyen, var de i en prosess hvor de i økende grad ble inkludert i det autonome systemet. Mennene reiste med jevne mellomrom til sneglehuset for å bidra i dugnadsarbeid, og en av mennene i landsbyen var representant i det autonome kommunestyret. Til tross for zapatistenes fokus på å kvinners rettigheter, var ”Nuevo Edén” fortsatt preget av tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Fokuset for landsbyen var hvordan de skulle kunne få ta del i de tjenester de autonome kommunene kunne tilby, som innlagt vann, skole, og helsehus. Landsbyen ble styrt av et allmøte, og zapatistenes lover, som alkoholforbud, ble opprettholdt. Innbyggerne i ”Nuevo Edén” bidro slik til produksjonen av en autonom virkelighet i Chiapas. Den autonome virkeligheten var imidlertid ikke den eneste innbyggerne måtte forholde seg til.

Utover 2002 – 2003 levde bosettingene i Montes Azules og Comunidad Lacandona, inkludert ”Nuevo Edén” under sterkt press fra myndighetene, og fra lacandonerne. Flere ganger ble det i media annonsert konkrete datoer for når de skulle fjernes. Myndighetene på sin side erklærte at de ikke ville bruke makt, men at de ville få til ”frivillige løsninger”.

Området er imidlertid sterkt militarisert, og fredsobservatører og frivillige organisasjoner har rapportert flere anledninger hvor bosettinger var blitt trakassert og utsatt for trusler om utkastelse fra lacandonerne og beboere fra Frontera Corozal og Nueva Palestina knyttet til den paramilitære gruppen "Paz y Justicia", som paradoksalt nok betyr fred og rettferd (se bl.a. La Jornada 23. april 2003, RDCDH, 29. april 2003). Spørsmålet vil slik alltid være hvor frivillige avtalene om omplassering egentlig er. Erfaringene med de to første landsbyene som ble fraflyttet var heller ikke gode.

Den første landsbyen i Lacandona som gikk med på omplassering var Lucio Cabañas, bestående av fem familier. Hver familie ble lovet 20 hektar jord i kompensasjon, og 19. desember 2002 ble de plassert på et herberge i Comitán. Der ble de til slutten av mai 2003 da de selv valgte å reise på ny leting etter jord. Myndighetene hadde ikke klart å innfri løftene. Dette oppmuntret ikke de andre landsbyene til å undertegne avtaler med myndighetene. Omstendighetene rundt den andre landsbyen som ble forlatt, Nuevo San Rafael er mer uklare. Offisielt dro disse frivillig tilbake til sin opprinnelige landsby 24. januar 2004 (La Jornada 27. januar 2004). Sivile organisasjoner, inkludert de lokale menneskerettighetsorganisasjonene RDCDH og Centro de Derechos Humanos Fray Bartolomé de Las Casas (FrayBa) har imidlertid stilt spørsmålsteget ved dette ettersom militæret hindret enhver kontakt med innbyggerne under fraflyttingen. En person fra bosettingen ble også arrestert, og husene ble brent ned umiddelbart. (FrayBa 28. januar 2004). Uavhengig av hva som egentlig skjedde bidro episoden til å skape mer frykt blant innbyggerne i "Nuevo Edén".

Våren 2004, i etterkant av det som skjedde med Nuevo San Rafael, opplevde "Nuevo Edén" en intern splittelse. Et par familier brøt ut og begynte å forhandle med, og motta økonomisk støtte fra, myndighetene. Bruddet medførte blant annet at disse ikke lenger følte seg forpliktet av alkoholforbudet, noe som bidro til å øke den interne konflikten. Resultatet var at landsbyen fysisk ble splittet med en trekke som grense mellom de to delene. Kontakten ble begrenset til et minimum selv om delingen kuttet familiebånd. Oktober 2004 ble utbryterne omplassert av myndighetene sammen med blant annet utbrytergrupper fra andre zapatistlandsbyer.

På samme tid som myndighetene omplasserte disse familiene annonserte zapatistene at de ville foreta en rekonsentrasjon av åtte av sine landsbyer, inkludert det som var igjen av "Nuevo Edén";

"The distance and scattered nature of some of these villages, however, present important difficulties. The EZLN has therefore agreed, with the express consent of their residents, to reconcentrate some of

the Zapatista villages in that region, so that they can thus be taken in by the Good Government Junta of the selva border region.(...) In that way they will be able to better resist the threats, they will be able to better care for the selva, they will be participants in the advances of the good government junta, and they will be able to better participate in the EZLN's struggle for the respect and recognition of indigenous rights and culture.” (EZLN oktober 2004).

Disse landsbyene var de av zapatistlandsbyene som var under mest press fra myndighetene. Hovedårsaken som ble gitt for rekonsentrasjonen var å kunne tilby disse familiene bedre sikkerhet og tilgang til velferdstilbud. Til rekonsentrasjonen ba, og fikk, zapatistene økonomisk hjelp fra det nasjonale og internasjonale sivilsamfunnet. Sju måneder senere kunne de erklære at de ikke lenger trengte økonomisk støtte, rekonsentrasjonen hadde blitt gjennomført ”med suksess”. De tre minste landsbyene var blitt inkludert i en zapatistlandsby utenfor reservatet, en landsby var tildelt ”gjenvunnet land” i Las Cañadas, to landsbyer, som til sammen utgjorde den største rekonsentrasjonen, ble slått sammen inne i nasjonalparken, og en landsby forble der den var.

Ifølge Salazar Adame, den tidligere PPP-koordinatoren som nå er blitt minister for jordreform og slik ansvarlig for omplasseringene, oppnådde myndighetene i løpet av 2004 og 2005 å løse problemet med 32 av de ulovlige bosettingene: åtte bosettinger var blitt omplassert, fem dro frivillig og 17 landsbyer ble regularisert utenfor RIBMA. De omplasserte ble plassert i tre nye prefabrikkerte landsbyer utenfor nasjonalparken: Santa Martha, Nuevo Magdalena og Nuevo Montes Azules. Områdene gitt til Santa Martha og Santa Magdalena er imidlertid land under disputt, blant annet fra familier i utgangspunktet drevet på flukt derfra på grunn av den politiske konflikten, og har slik potensiale til å bli nye konfliktområder (se bl.a. La Jornada 24. september 2004). Salazar Adame erklærte imidlertid myndighetenes tiltak som en suksess: ”*Vi har behandlet utviklingen av disse landsbyene på en veldig spesiell måte, fordi ifølge opplysninger fra FN og UNDP [United Nations Development program], har ingen omplasseringer av urfolk noe sted i verden, til nå, vært like suksessfulle som det vi har gjort i Chiapas.*” (Pressekonferanse 06.01.06)*. Det vil imidlertid ikke si at det har vært uproblematisk, og prosessen med omplasseringer av landsbyer i Lacandona bringer frem en del interessante aspekt om det å leve med og mellom to realiter.

Som tilfellet ”Nuevo Edén” illustrerer var bosettingene i Montes Azules berørt av to ulike og konkurrerende territorielle strukturer. Eksempelet sier også noe om styrkeforholdene mellom disse. At myndighetene valgte regularisering som løsning for de aller fleste landsbyene, og bare i fem tilfeller relativt kostbare omplasseringer, illustrerer begrensningene i deres territorielle kontroll i området, og zapatistenes styrke. Zapatistenes på den andre siden, endte imidlertid også med å ”rekonsentrere” de mest truede av sine landsbyer, til tross for at

de i utgangspunktet ganske tydelig hadde gjort det klart de var villig til å forsvare disse med våpen. Selv om enkelte av disse, samt andre zapatistlandsbyer, fortsatt er inne i reservatet, viser dette også en begrensning i zapatistenes kontroll over området. Lacandona kan slik sies å være preget av et fravær av hegemoni, og eksistensen av to konkurrerende prosjekt i Chiapas bidrar til å skape hybride rom og antagonistiske rom.

Som vi har sett har PPP og CBM bidratt til en økt polarisering av den politiske konflikten i Chiapas, og slik interne splittelser i landsbyer. Zapatistene oppfatter derfor prosjektene som en mottaktikk, *contrainsurgencia*, fra regjeringens side for å undergrave deres kamp for urfolksrettigheter. Zapatistenes autonome rom er slik produsert i konstant konflikt med det ”moderne” kapitalistiske rommet PPP blant annet bidrar til å skape.

Den stadige delingen av landsbyer og forvisninger har også bidratt til et nytt fenomen i Chiapas: opprettelsen av nye landsbyer som er etnisk blandet, men politisk homogene. Det var for eksempel resultatet av en av zapatistenes rekonsentrasjoner i Montes Azules, og realiteten i flere av de nye landsbyene som befinner seg på gjenvunnet land. Hva slags kulturelle og språklige effekt dette vil få fremover vil være svært interessant å se. Geografisk ser vi en politisk reorganisering av rommet.

8.3 Det taktiske spillet

Jeg har så langt i dette kapitlet sett på hvordan konflikten over PPP påvirker innbyggerne i Lacandona, og hva dette kan si om maktrelasjonene involvert i konflikten. I denne delen ønsker jeg å belyse dette nærmere ved å se på de sentrale diskursive strategier og taktikker partene bruker til å fremme sitt ståsted og representasjon av virkeligheten. Hvilke taktikker en aktør har til rådighet, og som er tjenelig å bruke, er betinget av aktørens posisjon og maktforholdene mellom aktørene. Mens målet med protagonistenes taktikker i dette tilfellet er rettet mot å stilne kritikk og sikre aksept, er opposisjonens mål å synliggjøre motstand og alternativer. Tilbakeholdelse av informasjon, usynliggjøring, og pisk og gulrot er slik de hovedtaktikkene jeg har kunnet identifisere hos protagonistene. Disse er i stor grad defensive taktikker. Eksempelets makt, nettverk og trussel om vold er i dette tilfellet sentrale motstandstaktikker. Vold regnes i utgangspunktet som en ikke-diskursiv strategi. I konflikten over PPP er det imidlertid fra begge sider mer snakk om en trussel om vold som retorisk grep. Vold er slik hele tiden en bakenforliggende trussel i konflikten selv om diskursiv konsensus er hovedstrategien.

8.3.1 Protagonistenes taktikker

8.3.1.1 Tilbakeholdelse av informasjon

Kontroll over informasjon har alltid vært en av statens fremste kontrollmekanismer. I konflikten over PPP har tilbakeholdelse av informasjon vært et gjennomgående problem. Det har slik vært vanskelig for motstanderne av planen å vite hva som skjer, samtidig som protagonistene har kunnet bruke en form for sirkulær logikk: de bebreider motstanderne for ikke å ha nok informasjon til å kritisere samtidig som de selv er svært forsiktig med å frigi nødvendig informasjon. Vanskeligheten med å få tilgang til informasjon var også et problem for meg i innsamling av data. Informasjonskontroll har imidlertid ikke bare den funksjonen at den vanskeliggjør kritikk, men den informasjon man får tilgang til bidrar også til å forme menneskers virkelighetsoppfattelse.

Internett er hovedkanalen for å distribuere informasjon om PPP. Både IDB og den mexicanske regjeringen har egne nettsider hvor de legger ut informasjon om PPP. Problemet har imidlertid vært at den informasjonen som har blitt lagt ut, er svært lite informativ. De fleste dokumentene tilgjengelig er på et veldig generelt nivå, og er hovedsakelig av typen intensjonserklæringer: store ord om hva de vil oppnå med prosjektene, men ingenting om innholdet i, og statusen til, prosjektene. Foruten å være vag, er også mye av den lille informasjonen gitt om de ulike prosjektene gammel. På IDB sin nettside er det meste av (den generelle) prosjektinformasjonen ikke oppdatert siden 2003, begynnelsen av 2004. Den mexicanske nettsiden ble også i nesten ett og ett halvt år (juni 2002- november 2003) holdt stengt. IDB-prosjektet *Información, Consultación og Participación* er ment å være den andre hovedkanalen for å spre informasjon. Dette prosjektet har imidlertid heller ikke fungert bra. I løpet av de fire første årene ble det kun avholdt et møte i hvert av de sentralamerikanske landene, ingen i Mexico.

Ironisk nok rammer tilbakeholdelse av informasjon ikke bare motstanderne av PPP. Også byråkrater i Mexico uttrykte frustrasjon over dette i intervju med meg. Det gjorde også representanter for IDB:

"For the first part of the Fox government, the PPP was a good idea. Then they had the problems with the indigenous and the PPP was not a good idea. (...) what they are doing with the initiative in Mexico, in the south and east of Mexico, apart from that they are putting more money in the budget for these states in order to build some infrastructure, we don't know. We don't know if this is part of the PPP or not." (Intervju Francisco Demichelis, IDBs PPP-gruppe, september 2004)

IDB er imidlertid også selv svært tilbakeholdne med informasjon ovenfor sivilsamfunnet.

Problemet med manglende informasjon er en del av problematikken med å identifisere hva som er PPP-prosjekt og ikke. Er demninger for eksempel en del av pakken? Jeg er fortsatt

usikker. Den mesoamerikanske biologiske korridoren er et annet eksempel på et prosjekt det nå offisielt, i hvert fall i Mexico, heter at ikke er en del av PPP. I PPP-dokumenter heter det imidlertid fortsatt at PPPs miljødel tar utgangspunkt i / bygger på CBM.

8.3.1.2 Usynliggjøring

Usynliggjøring av motparten har vært en annen hersketeknikk protagonistene bruker i konflikten over PPP. På en pressekonferanse i San Salvador, El Salvador, 15. juni 2001 uttalte for eksempel Fox følgende:

*”Det virker for meg at vi ikke skulle henlede temaet [for diskusjon] mot zapatismo, en bevegelse som er i ferd med å deaktiveres. (...) PPP er tusen ganger viktigere enn zapatismo eller en urfolklandsby i Chiapas. (...) Fakta, der er ikke konflikt nå, vi har hellig fred.”**

Dette signaliserte en helt annen holdning en Foxs regjering hadde hatt mindre enn et halvt år tidligere, hvor Fox i en tale i Chiapas 9. februar 2001 blant annet betegnet Chiapas som *”den sentrale akse, hjertet til prosjektet Puebla-Panama”*. Gjennom usynliggjøring fremstår den som blir usynliggjort som uviktig eller mindre verdt. Et av de klareste eksemplene på denne teknikken opplevde jeg selv i forhold til bosettingsproblematikken i Montes Azules.

Under mitt opphold i *”Nuevo Edén”* var innbyggerne der ganske klare på at de ikke ville ha noe med myndighetene å gjøre, og at de ikke kom til å la seg fjerne frivillig. Noen timer etter å ha forlatt landsbyen kunne jeg imidlertid lese i en notis i den lokale avisen at landsbyen hadde inngått en avtale med myndighetene om frivillig omplassering. Denne påstanden ble gjentatt dagen etter av Martha Cecilia Gordillo, byråkraten ansvarlig for omplasseringene av disse bosettingene, på en akademisk konferanse jeg deltok på i San Cristóbal de Las Casas.

Forklaringen på denne motsetningen mellom myndighetenes påstand og den informasjonen jeg satt på, er imidlertid ikke at noen ikke snakker sant, men at bare deler av sannheten kom frem. Som nevnt var *”Nuevo Edén”* på dette tidspunktet delt i to, og det var bare den ene delen som hadde gått med på omplassering. Denne informasjonen ble imidlertid hensiktsmessig utelatt i den offentlige informasjonen. Zapatistene i landsbyen ble slik usynliggjort. De passet ikke inn i bildet om at problemene var i ferd med å løse seg.

Usynliggjøringen av zapatistene er en måte å avskrive dem og deres argumenter betydning. Salazar Adame, den første PPP-koordinatoren, måtte imidlertid innrømme i et intervju med den venstreorienterte avisen *La Jornada* 18. juli 2002 at EZLNs motstand hadde skapt problemer for planen: *”Jeg tror at EZLN har en dimensjon større enn det planen forutså”*, men han legger likevel til *”hvis det er slik, så er det i deres kjerneområde”**.

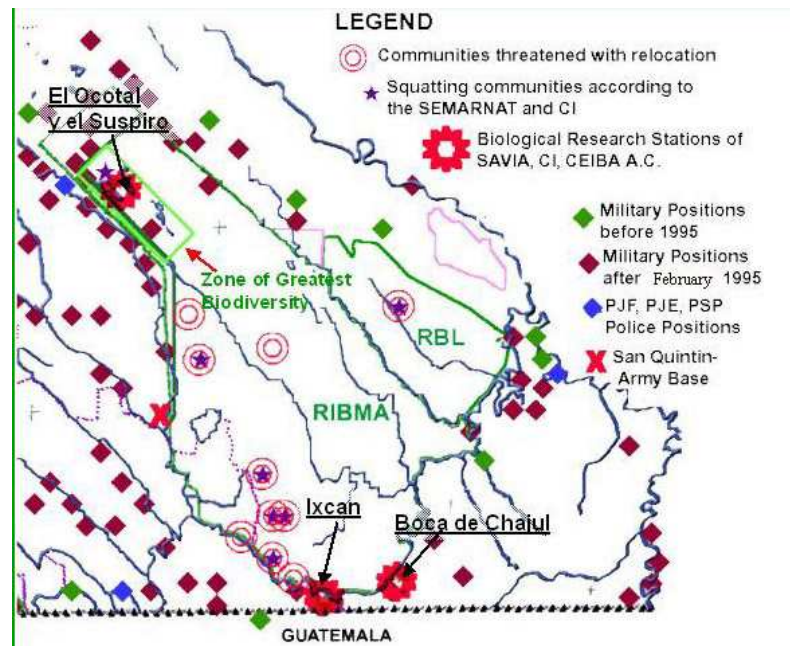
8.3.1.3 Pisk og gulrot

I konflikten over bosettingene i Montes Azules kan vi òg identifisere en klar bruk av en gulrot-pisk retorikk for å sikre seg samtykke. Gulrota som myndighetene prøver å lokke folk med er penger og utviklingsprosjekt. I tilfellet Montes Azules er gulrota ferdig oppsatte hus, og ca 20 hektar jord per familie. Kravet er at man er villig til å forlate landsbyen sin, og gå med på privat fremfor kollektiv eierskap av jorda. Et tilbud som kan virke forlokkende på mange som lever i fattigdom og usikkerhet. Gulrota har imidlertid ikke alltid blitt innfridd tilstrekkelig i praksis. Det så vi blant annet i tilfellet Lucio Cabañas som etter et halvt år på herberge valgte å reise på egenhånd på leting etter ny jord.

Selv om myndighetene hovedsakelig har valgt å søke fredelige avtaler, både i forhold til bosettingene i Montes Azules og andre berørt av PPP prosjekt, har imidlertid trusselen om maktbruk vært til stede, og har føltes veldig reell for de beboerne jeg var i kontakt med. I et intervju med avisen Reforma 19.12.2002 uttalte sjefen for Mexicos miljøverndirektorat (Procuraduría Federal de Protección al Ambiente, PROFEPA) José Ignacio Campillo følgende om bosettingene i Montes Azules: *"Før eller senere er vi nødt til å foreta en fraflytting, om det så er med makt eller gjennom samtykke."** I et intervju med avisen Universal et år tidligere rettferdiggjorde han militære patruljer i området på følgende måte: *"Hvis man ikke får orden på disse høyst uregjerlige sonene vil ikke den private sektoren kunne investere"* (25.12.2001)*, som jo er målet til PPP.

Selv om myndighetene senere har sagt de vil løse konflikten fredelig, oppfattes den store militære tilstedeværelsen i området, og eksistensen av ulike paramilitære grupper, av mange som en konstant trussel. Sivile organisasjoner og fredsobservatører har og, som nevnt, rapportert flere tilfeller av aggresjoner og trusler mot bosettinger som ikke vil flytte. Kartet i figur 8.4, utarbeidet av organisasjonen Global Exchange, en internasjonal menneskerettighetsorganisasjon med i nettverket mot PPP, gir et overblikk over militariseringen av Lacandona, og hvordan militærets tilstedeværelse er i forhold til de aktuelle bosettingene.

Pisk og gulrot-taktikken kan i tilfellet Montes Azules til dels også sees som en splitt og hersk-teknikk. Det har i hvert fall i flere tilfeller vært resultatet ved at det har bidratt til flere interne splittelser i landsbyer. "Nuevo Edén" er et slikt tilfelle.

Figur 8. 4: Oversikt over militære posisjoner, biologiske forskningsstasjoner og landsbyer truet med omplassering. (Kilde: Global Exchange)

8.3.2 Motstandstaktikker

8.3.2.1 Eksempelets makt

Eksempelets makt er her en måte å imøtegå den dominerende representasjon av sannhet ved å vise at alternativer er mulig. Zapatistenes evne til å reise en alternativ visjon til nyliberalisme i en tid da venstresiden generelt manglet initiativ og befant seg i villrede etter kommunismens kollaps i Øst-Europa, er nettopp noe av det som har bidratt til å gjøre bevegelsen så attraktiv for mange mennesker. Det bidro til å gjenskape troen på en mulighet til å skape et alternativ til den kapitalistiske samfunnsordenen. Det var slik et svar til Fukuyamas historiens endelikt og Thatchers "There is no alternative".

Chouch (2001) har blant annet påpekt hvordan Zapatistene på mange måter er mestere i forestilling. Gjennom å bruke en form for kvasi-forestilling strategi, har de omformet kamparenaen til en scene hvor de bruker symboler, karakterer og narrativ til å fange innbildningskraften til sitt publikum. Bruken av finlandshetter er et slikt eksempel. Finlandshettene er symbol på de ansikts- og stemmeløse, på motstand, og på at alle er likeverdige. Det som imidlertid gjør at zapatistene har fenget over såpass lang tid, er at de ikke bare er fjær og kostymer, men at eksempelet de viser verden også har en materiell substans. Motstanden mot PPP går slik lengre enn mye annen motstand mot utvikling. Det går fra bare å være motstand i form av opposisjon, til å bli motstand i form av konkrete

alternativer. Hvordan zapatistene kreativt skaper nye institusjoner og praksiser er også taktisk et av PPP-motstandernes viktigste våpen.

Eksempelets makt som taktikk er imidlertid knyttet til spørsmål om informasjon, både spredning, som jeg vil komme til i neste del, og kontroll. Som jeg beskrev i metodekapittelet utøver zapatistene en form for informasjonskontroll gjennom å kontrollere adgang til sine områder. De er også tydelig bevisst viktigheten av kampen om opinionen, og hevder seg ofte feilrepresentert og misbrukt. De siler derfor hvem som får lov til å slippe inn, både journalister, akademikere og privatpersoner. For den siste gruppen er ikke nåløyet så særlig trangt, men for de to førstnevnte gruppene er det mer vanskelig. Jeg opplevde imidlertid en overraskende åpenhet i forhold til informasjon når jeg først var sluppet gjennom nåløyet. De harde konfliktlinjene i delte landsbyer gjør det imidlertid vanskelig å snakke med både zapatister og ikke-zapatister i samme landsby. Man vil bli møtt med mistro fra begge leire, og må slik som oftest foreta et valg. Spørsmål om intern justis og sosial kontroll er slik kanskje et større tema i opprettholdelsen av eksempelets makt. De sosiale omkostningene av å bryte med bevegelsen er omfattende, selv om dette variere noe mellom landsbyene. Zapatistene er imidlertid en bemerkelsesverdig organisasjon på mange måter med tanke på at de hvert år tar imot et høyt antall frivillige som får bo tett innpå dem og ta del i deres hverdagsliv. Zapatistenes åpenhet har nok sammenheng med at de har mer behov for å spre informasjon, enn å holde den tilbake.

8.3.2.2 Nettverksbygging

Zapatistenes rolle i kampen mot PPP er, som jeg har vært inne på, mer i form av et moralsk lederskap, det å være et forbilde. De har i liten grad deltatt i den offentlige debatten om PPP, men har drevet kampen gjennom å være et alternativt eksempel. Motstanden mot PPP har slik i stor grad vært drevet av zapatistsympatiserende organisasjoner og mennesker på lokalt, nasjonalt og globalt nivå. Disse nettverkene har en viktig funksjon i å spre informasjon og legge press på myndigheter.

Zapatistenes nettverkspolitikk har blitt hyllet som en ny revolusjonerende måte å drive politikk på. Internett har spilt en avgjørende rolle i å muliggjøre denne form for politisk organisering. Interkontinentale forum som samler mennesker fra hele verden har vært et annet virkemiddel. Det som karakteriserer denne form for nettverksorganisering er global solidaritet og mangel på sentralisert kontroll. Strategien er å knytte ulike kamper sammen basert på gjensidig respekt. Å vise hvordan en lokal kamp også kan være en global kamp, hvordan politisk kamp re-præsenteres på tvers av geografisk skala, kan ifølge Jones (1998) sees som en

diskursiv strategi for å styrke sin egen sak. Det kan imidlertid også sees som en diskursiv strategi som bidrar til å produsere alternative relasjoner mellom geografiske skalaer, en globalisering nedenfra. Zapatistenes nettverkspolitikk har vært et viktig utgangspunkt og forbilde for den globale alterglobaliseringsbevegelsen, noe som er med på å forklare zapatistens status her. Motstanden mot PPP kunne slik allerede bygge på etablerte nettverkstrukturer og praksiser.

Allerede i mai 2001, bare to måneder etter planen formelt ble lansert i Mexico, ble det første regionale møtet for det ”mesoamerikanske sivilsamfunnet” avholdt i Tapachula, Chiapas. At dette ble avholdt i Chiapas, var neppe tilfeldig. Mer enn 250 representanter fra 109 organisasjoner møttes for å analysere planen, utveksle informasjon, styrke båndene og nettverkene, og begynne å tenke på aksjoner og alternativer. Siden Tapachula-møtet har det blitt avholdt fem regionale møter: Xelaju, Guatemala, november 2001, Managua, Nicaragua 2002, Tegucigalpa, Honduras 2003, San Salvador, El Salvador 2004. Disse møtene bar titler som ”Frente a la globalizacion, el pueblo es primero” eller ”Porque el Pueblo es Primero: No al PPP”. (”Overfor globaliseringen, kommer folket først” eller ”Fordi folket kommer først: Nei til PPP”.) PPP har også vært katalysatoren og motivet for en rekke andre regionale tema-baserte møter. Der har vært avholdt forum om demninger, biodiversitet, vann, pesticider, genetisk modifisering, militarisering, autonomi, og grasrot økonomi.

Motstanden av PPP har også ført til opprettelsen av både lokale, nasjonale og regionale koordineringsorgan for å organisere arbeidet mot PPP og nyliberalisme mer generelt, samt å stimulere til utviklingen av alternativer. Motstanden mot PPP og ALCA blir ofte slått sammen. I Mexico er det den Mexicanske Alliansen for Folkenes Selvbestemmelse (AMAP, spansk forkortelse), som koordinerer motstanden. AMAP inngår så i nettverk med liknende organisasjoner i de andre sentralamerikanske landene. Motstanden mot PPP er nok imidlertid sterkest i Mexico, noe som nok har sammenheng med zapatistenes tilstedeværelse.

Fremtredende akademikere og intellektuelle, både mexicanske og internasjonale, har også spilt en viktig rolle i å fremme zapatistenes diskurs og motstanden mot PPP i det offentlige rom. I Mexico er flere av disse knyttet til det prestisjefylte universitetet UNAM i Mexico City. Akademikere og intellektuelle er ressurssterke tale/skriveføre mennesker som slipper lettere til i tradisjonelle medier. Det å tale med academia i ryggen i våre dager innebærer fortsatt en viss tyngde i den offentlige debatten.

Nettverksbygging har tydelig spilt en viktig rolle for å fremme motstanderne av PPPs, og spesielt zapatistenes, syn. Det har bidratt til å gjøre motstanden kjent langt utenfor Mesoamerika, og videre legge et betydelig press på protagonistene av PPP, og da særlig

president Fox. Zapatistenes motstand, og den fortsatt vanskelige situasjonen i Chiapas, har slik vist seg vanskelig å skyve under teppet, eller ”usynliggjøres”. Det er slik interessant spørsmål i hvor stor grad dette har bidratt til å avskrekke investorer fra planen. Konfliktområder tiltrekker seg generelt lite investeringer. Hvorvidt PPPs problemer med å tiltrekke seg finansiering fra private investorer skyldes konflikten i Chiapas er usikkert, men det er ikke usansynlig at dette har vært en faktor.

8.3.2.3 Trussel om vold

Selv om ordet har vært zapatistenes fremste våpen de siste ti årene, har de fortsatt holdt den militære delen inntakt. Den har ikke vært involvert i noen sammenstøt utover de første 11 dagene av konflikten, men likevel har eksistensen av en væpnet gerilja en viss betydning. Zapatistenes fremste argument for å beholde den, er at den bidrar til ”å skape et rom” for alternativ politikk og diskusjoner. I konflikten over PPP har eksistensen av denne geriljaen blitt brukt som en underliggende trussel. I et kommunike datert 20. juli 2003 uttaler blant annet Marcos at zapatistene ikke vil tillate PPP i sine områder, og at de har *“the necessary and sufficient means and organization for preventing the implementation of that plan. It's not a threat, but a prophecy.”* I et annet kommunike heter det *“if any of our communities are violently dislocated, we, all of us, will respond in kind”* (Kommuniké EZLN, oktober 2004).

Trusselen om vold må imidlertid i dette tilfellet først og fremst forstås som en trussel om hva det vil koste staten å bruke vold. Myndighetenes militære styrke er langt overlegne zapatistenes, men en blodig militær seier kan koste mer enn den smaker for en regjering.

8.4 Konkluderende betraktninger: Taktikker, territorialitet og lokale sammenstøt

I dette kapittelet har jeg forsøkt å se på hvilke følger den politiske konflikten over PPP, som omhandler hvordan de ulike partene rammer inn virkeligheten og produserer rom, har for Lacandona og innbyggerne der og hva dette kan si oss om maktrelasjonene mellom de konkurrerende prosjektene. Jeg har gjort dette blant annet ved å se på tilfellet ”Nuevo Edén” og hvordan denne landsbyen påvirkes av de konkurrerende prosjektene som begge krever retten til å kontrollere og påvirke området og menneskene og ressursene i det. Ved å flytte blikket fra det mer abstrakte til det konkrete fremstår konflikten om utvikling slik i større grad som en territoriell konflikt.

Analysen av maktrelasjonene mellom Plan Puebla Panama og zapatistenes autonomiprojekt i sammenstøtet over Lacandona og ”Nuevo Edén” viser hvordan begge

prosjektene i aller høyeste grad påvirker hverdagslige praksiser. Noe som på et globalt nivå fremstår som hegemonisk, slik som den nyliberale utviklingsdiskursen til en viss grad har gjort (se bl.a. Harvey 2005), fremstår i denne lokale settingen som mye mer sårbart og bestridt. Ingen av partene kan sies å ha hegemonisk kontroll. Eksempelet viser også hvordan introduksjonen av eksterne utviklingsprosjekt som PPP i en allerede konfliktfull situasjon som den i Chiapas, har lagt ved på bålet i stedet for å gi en løsning. Det har bidratt til å øke og forsterke polarisering, lokal fiendskap og interne splittelser som bryter opp familier og samfunn. Begrepet utvikling og tilhørende praksis fremstår slik ikke som en teknisk planleggingspraksis, men en politisk disiplinerende strategi. Inndelingen av rom i funksjonelle deler fremstår òg som en måte å kreve territoriell kontroll. Resultatet i Chiapas av de to konkurrerende prosjektene er slik ikke bare hybride rom, men også ustabile antagonistiske rom.

Mens narrativer og kontroll over rom, som har vært fokuset i de foregående kapitlene kan sees som mer anonyme strategier for dominering og motstand gjennom å fremsette en moralsk orden som naturlig, har jeg i dette kapitlet også forsøkt å belyse noen av de mer tydelige makttaktikkene de ulike partene bruker for å fremme sitt ståsted. Disse avhenger til en viss grad av partenes posisjon i konflikten. Jeg har slik argumentert for at taktikkene tatt i bruk av protagonistene har illustrert den defensive posisjonen de var kommet i. Jeg har også påpekt hvordan trussel om vold er tilstedeværende som disiplinerende fra begge sider, selv om målet i den diskursive kampen først og fremst er oppnåelse av konsensus. Kampen om hegemoni i konflikten over PPP er slik preget av en sårbar balanse mellom samtykke og tvang.

Kapittel 9. Konklusjon

9.1 Innledning

Jeg startet denne oppgaven ved å se hvordan jeg og mennene i zapatistlandsbyen "Nuevo Cielo" tolket virkeligheten i landsbyen ut fra ulike perspektiver. Eksempelet illustrerer hvordan virkeligheten ikke bare objektivt er der, men hvordan vi bevisst eller ubevisst tolker og legger mening i den gjennom begrep og klassifiseringer. Målet med oppgaven har vært å utforske konflikt over utvikling. Jeg har ønsket å se hvordan de historiske relasjonene mellom makt, kunnskap og geografi som har bidratt til å forme virkeligheten til folk i den tredje verden, eksemplifisert gjennom utviklingsdiskursen, har blitt utfordret gjennom alternative forestillinger av, og visjoner om, samfunnet. Oppgaven stiller slik spørsmålet om hva det betyr å tolke verden forskjellig. Intensjonen har ikke vært å vise hvorvidt ulike måter å fremstille virkeligheten er mer eller mindre feil, men hvordan de påvirker og muliggjør handlinger og maktrelasjoner.

Den konkrete casen analysen baserer seg på er konflikten som oppstod i Sør-Mexico rundt utviklingsprosjektet Plan Puebla Panama slik den utspiller seg i møte med zapatistenes oppbygging av autonome samfunn i Chiapas, Mexico. Det kan slik sees som en konflikt mellom to relativt klare alternative politiske prosjekt for samme område. Konflikten kan slik forstås, som jeg argumenterer, som en del av en større splittelse i det mexicanske samfunnet i forhold til urfolks rettigheter, men også i verden generelt over spørsmål om nyliberalisme og globalisering. Det er på mange måter en konflikt mellom et prosjekt basert på en til dels globalt hegemonisk nyliberal utviklingsforståelse og et lokalt prosjekt som blander sosialisme med urfolkens livsverden, mellom et prosjekt som tar utgangspunkt i det Bonfil Batalla (1987) kalte "México imaginario" og et med røtter i "México profundo". På et konkret nivå har konflikten over PPP i Chiapas hovedsakelig dreid seg om spørsmålet om en eventuell tvangsflytting av landsbyer fra regnskogsområdet Montes Azules i Lacandona, zapatistenes kjerneområde, og hvorvidt disse er relatert til konkrete PPP-prosjekt. Konflikten hovedaktører er, på den ene siden, president Fox, hans regjering og internasjonale finansinstitusjoner som den Inter-Amerikanske Utviklingsbanken og, på den andre siden,

zapatistene og deres støttespillere. Det er slik en konflikt som berører og involverer ulike geografiske skalaer.

I oppgaven har jeg forsøkt å besvare følgende problemstillinger:

- 1) *Hvordan fremstiller de ulike partene i konflikten virkeligheten, og hvordan påvirker dette ulike aktørers handlingsmuligheter?*
- 2) *Hvordan produseres rom i de konkurrerende narrative og prosjektene?*
- 3) *Hvilke følger har konflikten konkret for Lacandona og innbyggerne der, og hva kan dette si oss om maktrelasjonene mellom de konkurrerende prosjektene?*

Gjennom å besvare disse spørsmålene, ønsket oppgaven å bidra til å belyse den konkrete konflikten over PPP, men også bidra til diskusjoner rundt spørsmål om utvikling, makt og motstand i en nyliberal global kontekst. I dette siste kapitlet vil jeg forsøke å oppsummere analysens sentrale empiriske og teoretiske poeng.

9.2 Utgangspunkt for analysen

Jeg har i denne oppgaven valgt et diskursanalytisk perspektiv på konflikten over PPP. Til konflikter som den over PPP er dette en egnet tilnærming ettersom planen i stor grad må forstås som symbol på en type utvikling. Planen, da den ble lansert, var på mange måter en svært overfladisk, ufullstendig og demagogisk syntese av dominerende utviklingsideer og generelt vag på konkret innhold. Det har også siden vært vanskelig å få tak i informasjon om planens konkrete prosjekter. Motstanderne av planen har likeledes først og fremst rettet kritikken mot planens generelle nyliberale ideer.

Målet med å anlegge et diskursivt perspektiv har vært å belyse hvordan fenomen innrammes i ulike forståelsesrammer og hvordan disse bestrides i politiske konflikter. Konflikt over utvikling blir slik ikke bare en kamp over land og ressurser, men òg en om mening og om kunnskap om verden, eller mer spesifikt de kategoriene som muliggjør kunnskap. Å se på forholdet mellom makt og kunnskap som diskursanalyse legger opp til, kan bidra til å belyse den differensierte tilgang som er til å definere såkalte sannheter. Jeg har òg i denne oppgaven gjennom dette perspektivet kunne illustrere hvordan visuelle teknologier, bilder og diskurser figurerer i strategier for styring og politisk intervensjon, både fra staten og opposisjonsbevegelser.

Selv om diskursanalyse var en egnet metode til å analysere konflikten over PPP, har det blitt reist en viss relevant kritikk av denne metoden. Et eksempel er hvordan

diskursanalyse ofte mangler verktøy til å analysere sosiale og lingvistiske fenomen på det konkrete nivå. Diskursanalyse kritiseres også for å vektlegge for mye mening slik det fremkommer i språket, og for å være for deterministisk og slik underestimere aktørers mulighet til motstand. Jeg har forsøkt å kompensere for dette ved å: 1) støtte meg på de verktøy semiotikk og narrativanalyse kunne bidra med til en konkret analyse av diskurser, 2) belyse diskursenes materielle side gjennom å se på de institusjoner, inkludert fysisk infrastruktur, som opprettholder diskursene og hvordan diskursene produserer rom og 3) rett og slett innrømme at diskursens strukturering av virkeligheten aldri er komplett, men at det kreves hardt diskursivt arbeid å opprettholde diskurser. Motstand vil være mulig fordi ulike virkeligheter fortsetter å overlape hverandre i vår verden. Målet mitt har ikke vært å gjøre en fullstendig diskursanalyse a la Foucault, men å bruke deler av denne analysemetodens begrepsapparat og tilnærming som kan være nyttig for å forstå konflikten. Jeg har vært mer opptatt av å utforske diskursene romlig fremfor historisk, og har slik først og fremst vært interessert i diskursens effekter og i kampen mellom ulike aktører for å legitimere og delegitimere posisjoner. Jeg tok derfor utgangspunkt i konflikten sin tilblivelse fremfor den historiske dannelsen og utviklingen av diskursene.

9.3 Kunnskap, geografi og makt i konflikt over utvikling

Jeg kommenterte innledningsvis hvordan det i konflikten over PPP finnes mange paradokser. De to mest fremtredende paradoksene var: 1) hvordan lutfattige mennesker velger å avvise en plan som har til hensikt å investere flere milliarder amerikanske dollar, og 2) hvordan staten ønsker å tvangsflytte mennesker for å beskytte naturen, mens de samtidig bygger veier og oppmuntrer til bygging av turistkompleks i mer eller mindre samme område. Paradoksene fremstod imidlertid logiske innenfor ulike, og konkurrerende, virkelighetsforståelser som konflikten omfattes av. Jeg startet slik analysen i kapittel 6 med å se på hvordan de ulike partene i konflikten fremstilte virkeligheten gjennom alternative narrativer om Mexicos utvikling. Gjennom konkurrerende representasjoner av virkeligheten bidro disse narrativene til å innramme fenomenet i ulike forståelsesrammer som la føringer på hvordan problemet og løsningen skulle oppfattes. Spørsmålet om hvorvidt Chiapas skulle oppfattes som underutviklet eller utbyttet, om det dreier seg om et teknisk eller et politisk spørsmål og om målet er utvikling eller verdighet, fremstod slik som et kjernesporsmål i konflikten over PPP. Casen eksemplifiserer slik hvordan utviklingsdiskursens virkelighetsforståelse, som på mange måter har kommet til å dominere tenkning rundt de

utfordringer land i sør står ovenfor, utfordres. Det kan slik sees som et forsøk på å gi begrepet ”alternativer til utvikling” et innhold gjennom praksis.

Neste steg i analysen ble å se hvorvidt og hvordan disse virkelighetsforståelsene bidro til alternative praksiser. Utvikling ble i oppgaven forstått som en grunnleggende romlig diskurs og praksis som reflekterer en vilje til å organisere rom og menneskene i det. Det ble slik naturlig å se hvorvidt og hvordan de ulike virkelighetsforståelsene og prosjektene disse rettferdiggjorde, bidro til å produsere rom forskjellig. Argumentet var at en reell utfordring av utviklingsprosjektet også må bestride dens forsøk på å organisere rom. Kapittel 7 forsøkte derfor å utforske de romlige implikasjonene av narrativene med utgangspunkt i Lefebvres teori om rom som sosialt produsert gjennom mentale fremstillinger og forestillinger og materielle praksiser. Kapittelet viste slik blant annet hvordan PPPs visjon om Mesoamerika som korridor for verdenshandelen utfordres symbolsk og materielt av zapatistenes produksjon av et rom av steder, et nettverk av autonome samfunn. Kapittelet viste òg hvordan de konkurrerende representasjoner og verdier som ligger i de alternative prosjektene bæres av ulike institusjoner som former maktstrukturer og relasjoner mellom geografiske skalaer på ulike måter. Casen illustrerer slik hvordan det samtidig kan eksistere et mangfold av rom. Det er imidlertid ikke i dette tilfellet en harmonisk sameksistens. Det kom tydelig frem i siste del av analysen som forsøkte å belyse hvordan de ulike virkelighetsforståelsene påvirket Lacandona og innbyggerne der.

Analysen av sammenstøtet mellom PPP og zapatistenes autonomiprojekt over Lacandona og ”Nuevo Edén” i kapittel 8 viste hvordan begge prosjektene i aller høyeste grad påvirker hverdagslige praksiser. Eksempelet viser også hvordan introduksjonen av eksterne utviklingsprosjekt som PPP i en allerede konfliktfull situasjon som den i Chiapas, har, i stedet for å gi en løsning, lagt ved på bålet. Det har bidratt til å øke og forsterke polarisering, lokal fiendskap og interne splittelser som bryter opp familier og samfunn. Begrepet utvikling og tilhørende praksis fremstår slik ikke som en teknisk planleggingspraksis, men en politisk disiplinerende strategi. Inndelingen av rom i funksjonelle deler fremstår som en måte å gjenerobre territoriell kontroll, mens zapatistenes autonome kommuner og regioner skaper symbolske og materielle steder som utfordrer myndighetenes jurisdiksjon over urfolks territorium. Kapittelet belyste også det taktiske spillet mellom partene for å fremme sine ståsted. Som vi så, hviler begges forsøk på å oppnå hegemoni på en sårbar balanse mellom samtykke og tvang. Selv om diskursiv konsensus er målet, ligger trusselen om vold under som disiplinerende.

I den teoretiske diskusjonen om utvikling, makt og motstand kan konflikten over PPP bidra til, på den ene siden å illustrere hvordan noe som på et globalt nivå fremstår som hegemonisk, slik som den nyliberale utviklingsdiskursen i stor grad kan sies å gjøre (se bl.a. Harvey 2005), fremstår som mye mer sårbart og bestridt i en lokal setting. Casen bidrar imidlertid òg, på den andre siden, til å illustrere hvordan subjekter aldri helt er utenfor ideologisk og kulturell dominering. Selv om zapatistenes alternativ må kunne sies å være en av de sterkeste utfordringene til dagens moralske orden vi har, er fortsatt bildene og representasjonene de bruker til forstå og motstå dominering i stor grad formet av den dominerende prosessen selv. Utvikling av lokale modeller bør derfor sees, som Escobar (1995) påpeker, som samtaler som finner sted i konteksten til en dominerende samtale. Dette kan imidlertid òg være en styrke. Alternativer vil slik vanskelig kunne låse sin forståelse av virkeligheten til kun en skala slik mange prosjekt som tar utgangspunkt i det globale har en tendens til å gjøre. PPP er et godt eksempel på dette. Jeg vil argumentere for at casen nettopp illustrer hvor viktig det er å ikke låse seg til en skala og slik overse hvordan disse griper inn i hverandre. Slik som globale omstruktureringer har grunnleggende lokale konsekvenser, er også "lokale partikulære kamper" til en viss grad globale, og universelle. Dette gir konflikter over utvikling i dagens "globaliserte verden" en spesifikk dynamikk. Zapatistene representerer klart et tilfelle hvor det partikulære og universelle kombineres dialektisk. Selv om det er et prosjekt med lokal forankring, er deres krav om aksept for autonomi og mangfold like universelle som krav om overnasjonale strukturer for å løse globale utfordringer, og bør slik ikke avskrives som kun av lokal relevans. Skala, og globalisering som en prosess hvor den globale arenaen styrkes i forhold til den lokale, bør slik sees, på samme måte som rom, som sosialt produsert, og slik uttrykk for spesifikke maktstrukturer.

Konflikten over PPP er i det denne oppgaven avsluttes ikke over. PPP har i utgangspunktet et tidsperspektiv på 25 år. Det er imidlertid høyst usikkert hva som vil skje fremover med planen i og med at president Fox sin termin er i ferd med å avsluttes. Planen avhenger slik av hvorvidt en ny regjering er villig til å videreføre den, eller om det nyliberale utviklingsprosjektet for Mexico eventuelt vil oppstå i en ny innpakning. I så fall vil nok konflikten i det sørlige Mexico kunne antas å forsette en god stund til.

Litteraturliste og kildehenvisninger

Litteraturliste:

Aída Hernández, Rosalva, Mattiace, Shannan L. og Rus, Jan (2002): Introducción. Múltiples encuentros. I: Mattiace, Shannan L., Aída Hernández, Rosalva, og Rus, Jan (red.): *Tierra, libertad y autonomía: impactos regionales del zapatismo en Chiapas*. CIESAS og IWGIA, Mexico, s. 15-53

Alasuutari, Pertti (1995): *Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies*. Sage, London

Amin, Ash (2002): Spatialities of Globalisation. *Environment and Planning A*. Vol. 34, s. 385- 399

Barreda, Andrés (2001): “Los peligros de Plan Puebla Panamá”. I: Bartra, Armando (red) *Mesoamérica. Los ríos profundos*. Instituto Maya, A.C., México, s. 133 – 214

Bartra, Armando (2001): Sur. Megaplanes y utopías en la América Equinoccial. I: Bartra, Armando (red.) *Mesoamérica. Los ríos profundos. Alternativas plebeyas al PPP*. Instituto Maya, A.C., México. s. 13-129

Bonfil Batalla, Guillermo (1987): *México Profundo: Una civilización negada*. Secretaría de Educación Pública y Centro de Investigaciones y Estudio Superiores en Antropología Social, México.

Bourdieu, Pierre (1985): The social space and the genesis of groups. *Theory and Society*, Vol. 14, s. 723 – 744

Ceceña, Ana Esther (2004): Los desafíos del mundo en que caben todos los mundos y la subversión del saber histórico de la lucha. *Chiapas 16*, ERA-IIEc, México

Chase, Jacquelyn (2002): Introduction: The Spaces of Neoliberalism in Latin America. I: Chase, Jacquelyn (red.): *The spaces of neoliberalism: land, place and family in Latin America*. Kumarian Press, Bloomfield, CT.

Chouch, Jen (2001): Imagining Zapatismo: the Anti-globalisation Movement and the Zapatistas. *Communal/Plural*, Vol. 9, Nr. 2, s. 243-260

Czarniawska, Barbara (2004): *Narratives in social science research*. Sage, London.

Diaz-Polanco, Héctor (1997): *La rebelion zapatista y la autonomia*. Siglo XXI Editores, Mexico

Escobar, Arturo (1995): *Encountering Development. The Making and Unmaking of the Third*

World. Princeton University Press, Princeton

Escobar, Arturo (1996): Constructing nature: Elements for a poststructural political ecology. I: Peet, Richard og Watts, Michael (red.), *Liberation Ecologies: Environment, development, social movements*. New York: Routledge, s. 46-68

Escobar, Arturo (2001): Culture sits in places: reflections on globalism and subaltern strategies of localization. *Political Geography* nr. 20, s.139–174

Escobar, Arturo (2002): Foreword. I: Chase, Jacquelyn (red.): *The spaces of neoliberalism : land, place and family in Latin America*. Kumarian Press, Bloomfield, CT.

Esteva, Gustavo. (2002): Sentido y alcances de la lucha por la autonomía. I: Mattiace, Shannan L., Aída Hernández, Rosalva, og Rus, Jan (red.): *Tierra, libertad y autonomía: impactos regionales del zapatismo en Chiapas*. CIESAS og IWGIA, Mexico, s. 365-402

Foucault, Michel (1974): Human Nature: Justice versus Power. I: Elders F. (red.): *Reflexive Water: The basic Concerns of Mankind*, Souvenir Press, London, s. 134-197

Foucault, Michel (1988): Politics and Reason. I: Lawrence Kritzman (red.): *Politics Philosophy Culture: Interviews and Other Writings*. Routledge, New York, s. 57-85.

Foucault, Michel (1991): Governmentality. I: Burchell, Graham, Gordon, Colin og Peter Miller (red.): *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. University of Chicago Press, Chicago, s. 87-104.

Foucault, Michel (2002): *The Archeaeology of Knowledge*. Routledge, London

Gibson-Graham (2004): The Violence of Development: Two political imaginaries. *Development*, Volume 47, Number 1, s. 27-34

Gramsci, Antonio (1971): *The Prison Notebooks*. Hoare, Quentin og Smith, Geoffrey Nowell (red.), Lawrence & Wishart, London / New York

Haraway, Donna. (1991): *Simians, cyborgs and women: the reinvention of nature*. Free Association Books, London

Hardt, Michael og Negri, Antonio (2000): *Empire*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.

Harley, J.B (1988): Map, knowledge, and power. I: Cosgrove, Denise og Daniels, Stephen (red.): *The Iconography of Landscape*. Cambridge University Press, Cambridge.

Harvey, David (1989): *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*. Basil Blackwell, Oxford.

Harvey, David (2000): *Spaces of hope*. Edingburgh University Press, Edinburgh.

Harvey, David (2005): *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press, Oxford.

Hay, Ian. (2000): *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Melbourne

Heradstveit, Daniel og Tore Bjørge (2000): *Politisk kommunikasjon. Introduksjon til semiotikk og retorikk*. TANO, Oslo.

Hoben, Alan (1995): Paradigms and Politics: The Cultural Construction of Environmental Policy in Ethiopia. *World Development*, Vol. 23, nr. 6, s. 1007-1021

Hoben, Allan (1998): The Role of Development Discourse in the Construction of Environmental Policy in Africa. I: Marcussen, Henrik Secher og Signe, Arnfred (red): *Concepts and Metaphors: Ideologies, Narratives and Myths in Development Discourse*. Occasional Paper, nr. 19, International Development Studies, Roskilde University, s. 122-145

Holt-Jensen, Arild (1999): *Geography: history and concepts: a student's guide*. Sage Publications, London

Jones, Katherine T. (1998): Scale as epistemology. *Political Geography* 17, nr. 1 s. 25-28

Kendall, Gavin og Wickham, Gary (1999): *Using Foucault's Methods*. Sage Publication Ltd, London.

Kiely, Ray (2000). Globalization: from domination to resistance. *Third World Quarterly*, Vol 21, No 6, s. 1059-1070

Kovic, Christine (2005): *Mayan Voices for Human Rights - Displaced Catholics in Highland Chiapas*. University of Texas Press. USA

Lears, TJ Jackson (1985): The Concept of Cultural Hegemony. *American Historical Review* 90, s. 567-593

Lefebvre, Henri (1974): *The production of space*. Blackwell, Oxford

MacDonell, Diane (1986): *Theories of discourse: an introduction*. Basil Blackwell, Glasgow

Martinussen, John D. (1994): *Samfunn, Stat og Marked - En kritisk gjennomgang av teorier om utvikling i den 3. verden*. Mellomfolkeligt Samvirke, Danmark

Marx, Karl og Engels Friedrich (1952 utg.): *Manifesto of the Communist Party*. Progress Publishers, Moscow.

Massey, Doreen (1994): *Space, place and gender*. Polity Press, Cambridge

Matthews, Sarah (2004). Post-development theory and the question of alternatives: a view from Africa. *Third World Quarterly*, 25(2), s. 373-384.

Morton, Adam D. 2003: "Structural Change and Neoliberalism in Mexico: "passive revolution" in the global political economy". *Third World Quarterly*, 24:4. s. 631-53.

Muñoz, Gloria Ramírez (2003): *20 y 10: el fuego y la palabra*. La Jornada Ediciones, Mexico

- Nash, June (2001): *Mayan Visions. The Quest for Autonomy in an Age of Globalization*, New York: Routledge.
- Neumann, Iver B. (2001): *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*, Fagbokforlaget, Bergen
- Nustad, Knut G. (2001): Development: the Devil we know? *Third World Quarterly*, Vol 22, Nr. 4, s. 479-489
- O'Neil, Patrick, Fields, Karl, Share, Don. 2003: *Cases for Comparative Politics*. W. W. Norton & Company
- Peet, Richard (1998): *Modern Geographical Thought*, Blackwell Publishers Ltd., Oxford
- Peet, Richard og Hartwick, Elaine (1999): *Theories of development*. Guilford Press, New York
- Peet, Richard (2002): Neoliberalism in South Africa. I: Logan, B. Ikubolajeh (red.): *Globalization, the Third World State and Poverty Alleviation in the Twenty- First Century*. Ashgate Publishing Ltd., England, s. 125-142
- Pieterse, Jan Nederveen (2000): After post-development. *Third World Quarterly*, Vol 21, Nr. 2, s. 175-191
- Robinson, William (2002): Remapping development in light of globalisation: from a territorial to a social cartography. *Third World Quarterly*, Vol 23, Nr. 6, s. 1047-1071
- Roe, Emery (1991): Development Narratives, Or Making the Best of Blueprint Development. *World Development*, Vol. 19, nr. 4, s. 287-300
- Rose, Gillian. (1997): Situating knowledges: positionality, reflexivity and other tactics. I: *Progress in Human Geography* Vol 21, nr. 3, s. 305-320
- Rus Jan, 1994: "The 'Comunidad Revolucionaria Institucional': The Subversion of Native Government in Highland Chiapas, 1936-1968". I: Joseph, Gilbert og Nugent, Daniel (eds): *Everyday Forms of State Formation Revolution and the Negotiation of Rule in Modern Mexico*, s. 265-300. Duke University Press.
- Sack, Robert D., (1986): *Human territoriality: its theory and history*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sandmo, Erling. (1999): Michel Foucault som maktteoretiker. I: Engelstad, Fredrik (red.): *Om makt. Teori og kritikk*. Ad Notam Gyldendal, Oslo
- Schaanning, Espen (1997): *Vitenskap som skapt viten: Foucault og historisk praksis*. Spartacus forlag, Oslo
- Silverman, David (2001): *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. Sage, London

Scholte, Jan Aart (2000): *Globalization: a critical introduction*, Macmillan, Basingstoke.

Scott, James C. (1985): *Weapons of the weak: everyday forms of peasant resistance*, Yale University Press, New Haven

Scott, James C. (1990): *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*, Yale University Press, New Haven

Soja, Edward W. (1996): *Thirdspace: journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Blackwell, Cambridge, Mass.

Svarstad, Hanne (2002): Analysing Conservation - Development Discourses: The Story of a Biopiracy Narrative. *Forum for Development Studies*, nr. 1, s. 63-92

Swyngedouw, Eric (1997) Neither Global Nor Local: 'Glocalization' and the Politics of Scale. I: Cox K. (red.): *Spaces of Globalization: Reasserting the Power of the Local*, Guilford / Longman, New York / London, s. 137-166.

Tello Díaz, Carlos (2001): *La rebellion de las Cañadas – Origen y ascenso del EZLN*. Ediciones cal y arena. Mexico.

Andre skrevne kilder:

EZLN kommunikeer og tekster av Marcos:

EZLN (1994a): *Primera Declaración de la Selva Lacandona*

EZLN (1994b): *Segunda Declaración de la Selva Lacandona*

EZLN (2001): *Palabras de la delegación zapatista en Oaxaca, Oaxaca*

EZLN (2003): *La treceava estela (1-7)*

EZLN (2004): *Leer un video (1-7)*

EZLN (2002): *Comunicado 29. diciembre 2002. (No se permitirán desalojos de pueblos zapatistas en Montes Azules).*

EZLN (2004): *Comunicado octubre 2004 (El EZLN pide apoyo a la sociedad para reconcentrar a 8 comunidades hostigadas en Montes Azules).*

Marcos (1994): *Chiapas: The Southeast in Two Winds, A Storm and a Prophecy*

Marcos (2003): *Durito on Trains and Pedestrians*

Municipio Autónomo en Rebeldía Ricardo Flores Magón (23.02.2002): *Denuncia*

Municipio Autónomo en Rebeldía Ricardo Flores Magón (25.03.2002): *Denuncia*

Samtlige dokument kan finnes på: www.ezln.org.mx

PPP-dokumenter og uttalelser:

Antinori, Marcelo (2003): *Plan Puebla–Panama: myths and reality*. I IDBAmerica.

IDB (2001): *PPP- iniciativas mesoamericanas y proyectos*

IDB (2002): *Hagamos de la integración mesoamericana una realidad - Los desafíos de Mesoamérica y el Plan Puebla Panamá*

IDB (2004a): *Grandes Retos, Grandes Propuestas*

IDB (2004b): *Informe Eventos PPP Segundo Trimestre 2004*

Fleishman-Hillard (2003): *Análisis de clima de opinión regional y recomendaciones.*

Dokumentene er tilgjengelige på: www.iadb.org/ppp/

Presidencia de la República, México (2001): *Plan Puebla Panamá, Capítulo México Documento base*

Presidencia de la República, México (2002): *PPP Informe de avances y Perspectivas*

Dokumentene er tilgjengelige på: Portal Plan Puebla-Panamá: ppp.sre.gob.mx

Global Environment Facility (1999): *Project document. Establishment of a Programme for the Consolidation of the Mesoamerican Biological Corridor.*

Global Environment Facility (2000): *Mexico - Mesoamerican Biological Corridor, Project Concept Document*

Dokumentene er tilgjengelige på: www.gefweb.org

Fox, Vicente i radioprogrammet "Fox en Vivo, Fox Contigo," 30.12.2000

Fox, Vicente: tale i Tuxtla Gutiérrez, Chiapas, 09.02.2001

Fox, Vicente: presentasjon av "La Marcha Hacia el Sur", Chilapa de Álvarez, Guerrero 08.03.2001

Fox, Vicente: presentasjon av PPP, Los Pinos, Mexico City, 12.03.2001.

Fox, Vicente: pressekonferanse, Rancho San Cristóbal, Guanajuato, 29.04.2001

Fox, Vicente: pressekonferanse under presidenttoppmøtet i San Salvador, El Salvador, 15.06.2001

Iglesias, Enrique: tale under PPP-toppmøtet i Merida, Yucatán 28.06.2002

Salazar Adame, Florencio: redgjørelse om PPP for Kongressen 17.06.2001

Salazar Adame, Florencio: pressekonferanse, Los Pinos, Mexico City, 06.01.2006

Disse dokumentene er tilgjengelig på: presidencia.gob.mx

Løpesedler og kampanjemateriell:

CIEPAC (2002): *El ABC del Plan Puebla Panama*

Avisartikler:

Alegre, Luis: Buscan retiro pacífico en Montes Azules - De no haber acuerdo, se aplicará la ley en reserva de la biosfera, advierte Profepa. I *Reforma* 19.12.2002

Galindo, Blanca Patricia: Lanza Murat dura crítica contra el PPP. I *El Universal* 04.04.2003

Bellinghausen, Hermann: Intacto, el plan de desalojos en Montes Azules. I *La Jornada*, 08.05.2002

Bellinghausen, Hermann: Lacandones y comuneros atacaron El Paraíso y destruyeron cien casas. I *La Jornada*, 23. 04.2003

Guillén, Guillermina: Erradicarán crimen de áreas naturales. I *El Universal* 25.12.2001

Henriquez, Elio: El EZLN podría ser obstáculo para el PPP: Salazar Adame. I *La Jornada*, 18.07.2002

Henriquez, Elio: Exigen en Marqués de Comillas cese a las reubicaciones. I *La Jornada*, 24.09.2004

Nota Informativa: La salida fue voluntaria, insiste la SRA. I *La Jornada*, 27.01.2004

Nettsider og nettdokumenter:

CONABIO (Comisión Nacional para el Conocimiento y Uso de la Biodiversidad): www.conabio.gob.mx

Global Exchange: www.globalexchange.org

Internal displacement monitoring centre: www.db.idpproject.org

SEMARNAT (Secretaría de medio ambiente y recursos naturales): www.semarnat.gob.mx

Castro Soto, Gustavo (2002): Los Megaproyectos Hidroeléctricos del PPP ¡Proyectos de Represas para Chiapas! I *Chiapas al Día*, No. 301. www.ciepac.org

Ceceña, Ana Esther: *El dictamen del Senado, a favor del Plan Puebla Panama y no de los derechos indígenas*, 29. april 2001 www.ezln.org.mx

Chajul biological station (2003): Generalidades de la Selva Lacandona. www.imacmexico.org

FrayBa (Centro de Derechos Humanos Fray Bartolomé de Las Casas) (23.01.2004): Presseuttalelse: Quemadas 23 casas en Nuevo San Rafael, www.laneta.apc.org/cdhbcasas/

INE (Instituto Nacional de Ecología) (2000): *Programa de Manejo Reserva de la Biosfera Montes Azules*. www.ine.gob.mx

InterAction (American Council for Voluntary Action) (12.02 2004): Memoria Reunión entre ONGs y IDB – PPP, www.interaction.org

RDCDH (La Red de Defensores Comunitarios por los Derechos Humanos): Presseuttalelse 29. april 2003. www.defensorescomunitarios.org

Verdensbanken (2003): *Mexico – Southern States Development Strategy*. Volume 1, Synthesis Report. www.worldbank.org

Verdensbanken (2004): *Memorandum of the President of the International Bank for Reconstruction and Development and the International Finance Corporation to the executive directors on a Country Assistance Strategy of the World Bank Group in partnership with the United Mexican States 2005-2008*. Report No. 28141-ME. www.worldbank.org

Annet:

Foro Nacional Especial de Derechos y Cultura Indígenas: Felles uttalelse om autonomi 08.01.1996. I Hernández Navarro, Luis og Vera Herrera, Ramón (1998) (red.): *Acuerdos de San Andrés*. Era, Mexico City.

Los Acuerdos de San Andrés Sobre Derechos y Cultura Indígena (1996)

Ley COCOPA – lovforslaget basert på San Andrés-avtalen utarbeidet av Comisión de Concordia y Pacificación, 1996

Ley Indígena - lovforslaget vedtatt i Kongressen 25. april 2001